

ประเพณีกรวดน้ำ

ระเบียบปฏิบัติพิธี

วิญญานกัตถุญ

บุญบาปบันดาล

บันทึก พุทธานุสสติกรรมฐาน

อนุสรณ์ในการสถาปนาจักรพรรดิ
คุณหญิงเพ็ญภิบาลนฤเบศร์ (เสนาสงคราม)
ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันเสาร์ที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๐๕



294.308
W3942

อินันทนการ

จาก

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย



หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

ปรารภ
ไว้อาวรณ์

ภาพ
ประวัติ

ประเพณีกรวดน้ำ

พระศรีวิสุทธิญาณ ศ. บ.

ระเบียบปฏิบัติวิธี

นายเปล่ง ชื่นกลิ่นรูป เปรียญ

วิญญานกตัญญู

ท. เลียงวิบูลย์

บุญบาปบันดาล

จากเพ็ญบันทึกของ พ.ท. พระพินิจสรา

บันทึกพุทธานุสสติกรรมฐาน

ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ทำวัตรพระ

ของเก่า

พระสงฆ์สามเณรวัดกันมาตุยาราม

พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานอาปนกิจศพ

คุณหญิงเพ็ชรภิบาลนฤเบศร (แน ณ สงขลา)

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันเสาร์ที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕



ฉบับที่

กระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง

การ

อนุมัติให้โรงเรียนเอกชน

รับ

นักเรียน

โรงเรียน

วัด

วัด

วัด

วัด

วัด

วัด

วัด

วัด

วัด

เลขที่

๑๗

เลขหมู่

๒๙๔.๓๐๘

พ ๓๙๔ ๗

เลขทะเบียน

๗ ๓๒ ๗ ๓๖๔๓ ๑๗

๓๐๖๗.๓.๗ ๓๖๔๓.๓.๗ ๓๖๔๓.๓.๗

“คุณหญิงเพ็ชรภิบาลนฤเบศร แขนงสงขลา
ถึงแก่อนิจกรรมโดยธรรมดาก็จริง แต่เมื่อท่าน
อยู่ในฐานเป็นมิ่งขวัญของบรรดาบุตรหลาน ทุกคน
ย่อมอดไม่ได้ที่จะเสียดายในท่าน ต่างรู้สึกประหนึ่ง
ว่าฉัตรแก้ว หรือโพธิ์ทอง อันเก่าแก่ได้หักโค่นลง
ณนั้น แม้ผู้มีความสัมพันธ์กับคุณหญิงในฐานะอื่น
เล่า ก็ไม่วายอาลัย

คุณบุปผา พิชัยนทรโยธิน บุตรคนหนึ่งของคุณหญิงเป็นผู้
อุปการะแก่วัดกันมาตุยารามมาก ได้ร่วมใจกับ คุณพระกำจรจตุรงค์
(อาจ พิชัยนทรโยธิน บุตรเจ้าพระยาพิชัยนทร) สามี่ บริจาค
ทรัพย์สำหรับบำรุงวัดถึงสามแสนบาท ซึ่งขณะนั้นทางวัดได้ตกลงให้
นายวิเศษ จันทโรจวงศ์ จัดการอยู่ เมื่อท่านทั้งสอง ร่วมกับญาติ
พี่น้องลูกหลาน กระทำฌาปนกิจปลงศพคุณหญิงคราวนี้ คณะสงฆ์
วัดกันมาตุยาราม เห็นสมควรมีส่วนบำเพ็ญกุศลธรรมทานอุทิศให้แก่
คุณหญิงมารดาของคุณบุปผาด้วย จึงได้จัดพิมพ์หนังสือธรรมบรรณา
การต่างเรื่องช่วยเหลือเป็นปฏิการสนองคุณานุคุณท่านผู้มีอุปการะตามกาล
ขอบุญกุศลอันเกิดแต่ธรรมทาน และการปฏิบัติพระศาสนา
ซึ่งพระสงฆ์สามเณรวัดกันมาตุยารามได้ตั้งใจบำเพ็ญแลอุทิศแล้ว
ทุกประการ จงบังเกิดเป็นทิพยสมบัติ อำนวยสุขสำราญใน
สัมปรายภพแก่คุณหญิงเพ็ชรภิบาลนฤเบศร ยิ่ง ๆ ขึ้น เทอญ.”

สำนักวัดกันมาตุยาราม พระนคร

คำไว้อาลัยคุณแม่

อาตุรคุณแม่สิ้น
พรากลูกเนาพิมาน
แสนโศกสลดชาน
แม่! แม่! ลูกเหว่ว

ลมปราน
มิ่งฟ้า
ไซอก แล้วชื่อ
เทวษทั้งอาวรณ์

แม่จรมแม่จากแล้ว
ลูกก่นกรรแสงอับ
จันทร์แรมฤยงกลับ
แม่ดับทุกกลับไกล

แลล็บ
อกใจ
กลดแจ่ม อึกเขย
อุ่นเกล้าเนาถนอม

ตรอมคุณแม่มากสิ้น
เทียบดั่งแด่นนภา
เป็นพรหมที่บูชา
โอ้! แม่ชีพมล้าง

เหลือตภา ถ้อยเขย
ใหญ่กว้าง
ลูกถ่อม
ลูกร้อนใครโลม

จมิจิตลิจิตอ้าง
หวังฝากมวลอมร
ทูลอรรธอนส์สรณ์
ลูกก่อกุลกุศลเกื้อ

อาวรณ์ ไวภา
ช่วยเชื้อ
พระแม่
กอบน้ำรินส่นอง ฯ



คุณหญิงเพ็ชรภิบาลนฤเบศร แขนงสงขลา

ชาตะ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๑๕

มฤตะ ๑๐ กันยายน ๒๕๐๕

คติพจน์ของท่าน

ผู้ปรารถนาจะเป็นผู้ดีโดยสมบูรณ์นั้น ต้องมีคุณสมบัติ
๓ ประการ คือ

๑. มีดีอยู่ในตัวเอง เป็นพื้นฐานใจสม่ำเสมอ

๒. เพิ่มดี ให้เกิดทวีคูณในตัวเองยิ่งขึ้น และ

๓. ขวดยดี คือพร้อมที่จะนำความดีของตัวเองออกเผยแพร่
ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ทุกเมื่อ.

ประวัติ

คุณหญิงเพ็ชรภิบาลนฤเบศร์ (แซ่ ณ สงขลา) เป็นบุตร
พระยาวรรวดีไวย (น้อย จันทโรจวงศ์) และ ท่านน่วม
ณ พัทลุง เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๕ มีพี่น้องร่วม
บิดา ๔ คน คือ :-

๑. พระยาอภัยบริรักษ์

๒. หลวงศรี

๓. คุณหญิงเพ็ชรภิบาลนฤเบศร์ (แซ่)

๔. นางสกลกิจจานุวัตร (นิวาศ)

ได้สมรสกับ พระยาเพ็ชรภิบาลนฤเบศร์ (พ่วง ณ สงขลา)
เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่ออายุได้ ๒๐ ปี มีบุตรธิดา ๑๐ คน คือ :-

หลวงจรูญบุรณกิจ (จรูญ ณ สงขลา)

นายวิจิตรวงศ์ศักดิ์ (สว่าง ณ สงขลา)

นางกำจรจตุรงค์ (บุปผา พิษยนทรโยธิน)

นางสกลรักษา (ยุพา ณ พัทลุง)

นางนฤบดีนทร์ (สายหยุด ณ ระนอง)

ค. ญ. เนย ณ สงขลา (ถึงแก่กรรมแต่เยาว์)

ค. ญ. แฉล้ม ณ สงขลา (—, —)

นางสุวรรณ ณ สงขลา

นางสมถ ณ สงขลา

นางจรัส ณ มหาไชย

คุณหญิงเพ็ชรภิบาลนฤเบศร (แซ่ ณ สงขลา) เป็นผู้
มีศรัทธา ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มาตราบอายุขัย เป็นผู้
บำเพ็ญประโยชน์และกอบปรีย์ด้วยน้ำใจเมตตาอารี ถึงแก่กรรมด้วย
อาการอันสงบโดยมิได้เจ็บไข้ได้ป่วยแต่ประการใด เมื่อวันจันทร์ที่ ๑๐
กันยายน ๒๕๐๕ เวลา ๑๐.๔๐ นาฬิกา ที่บ้านบางเขน พระนคร คำนวณ
อายุได้ ๙๐ ปี

พระพุทธเจ้า ทรงยกย่องมารดาบิดา ว่าเป็น พรหม ในสังคัม
มนุษย์ เมื่อพิจารณาโดยตระหนักแล้ว จะเห็นชัดว่า การยกย่องนั้น
เหมาะสมอย่างยิ่ง และควรถือเป็นเกียรติชนพิเศษทีเดียว เกียรติ
อันนี้ไม่มีใครสามารถถอดถอนได้เลย เพราะเป็นสิ่งที่ยูเป็นมารดา
บิดาได้มาด้วยคุณธรรมเฉพาะจริง ๆ

คุณหญิงเพ็ชรภิบาลนฤเบศร (แซ่ ณ สงขลา) ซึ่งบดิน
เหลืออยู่แต่นาม อันผู้รู้จักคุณเคยจะพึงเอ่ยถึง เป็นกุลสตรีผู้หนึ่ง
ที่ควรแก่ศาสนิกสัณนิษฐานว่า “อุบาสิกา” เพราะท่านมีศรัทธา
ปลาทะ ยึดเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งสำหรับ
ชีวิต ทั้งสนใจในการฟังและปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก ท่าน คัด
อุโบสถ กรรมฐานภาวนา วัตรปฏิบัติเหล่านี้ คุณหญิงก็ไม่ประมาท

หมั่นบำเพ็ญอยู่เสมอ ๆ กล่าวในทัศนะทางพระพุทธศาสนา เห็นได้ว่า
ท่านมีชีวิตไม่เปล่าเปลี่ยว แม้ท่านอาจจะไม่พร่ำพร้อมในส่วนอื่นบ้าง
แต่ก็พูดได้ว่า ท่านเป็นผู้หนึ่งที่เพียบพร้อมด้วยหลักปฏิบัติ ๔ ประการ
คือ :—

๑. สหุสาสมุปทา	เพียบพร้อมด้วยศรัทธา
๒. สีลสมุปทา	เพียบพร้อมด้วยศีล
๓. จาคสมุปทา	เพียบพร้อมด้วยการบริจาค
๔. ปณฺณาสุมุปทา	เพียบพร้อมด้วยปัญญา

เท่าที่ทราบมา คุณหญิงผู้ถึงแก่อนิจกรรม ได้บำเพ็ญชีวิต
ของท่านตามหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา จำเดิมแต่ปูนปฐมวัย
ตลอดจนปูนปัจฉิมวัยทีเดียว ซึ่งแสดงให้เห็นอีกว่า คุณหญิงเป็น
ผู้รู้จักรักตนตามคำพระอย่างแท้จริง คติแห่งชีวิตอนาคตภพของ
ท่าน โชติ โชติปราวโน ได้สว่างมาแล้ว ก็จะกลับสว่างต่อไปอีก
ชีวิตเช่นนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่า อาทိยติ สारมิเชว
อตุตฺตโน คือ ถือเอาสาระประโยชน์ในชีวิตประวัติของตนไว้ได้
ตโม โชติปราวโน ถึงผู้ที่เคยมีดมา แล้วกลับสว่างไปข้างหน้า
พระบรมศาสดาก็ทรงสรรเสริญเช่นเดียวกัน แล △△

ประเพณีกรวดน้ำ^๕

พระศรีวิสุทธิญาณ ศ. บ.

การกรวดน้ำ เป็นเรื่องน่ารู้ ถ้าไม่รู้หรือ
รู้ไม่ตลอด ก็ทำไม่ถูก ประเพณีบางอย่างของ
เราเปลี่ยนแปรไป เพราะความไม่รู้ไม่เข้าใจนี้
ก็มี โบราณบัณฑิต คือปัญญาชนรุ่นก่อนเรา
เมื่อจะทำการสิ่งไร ย่อมใคร่ครวญถึงประเพณี
และจารีตโดยรอบคอบ ท่านกลัวผิดประเพณี
นัก เพราะจะเป็นช่องทางให้คนรุ่นหลังตำหนิได้
ใช้แต่เท่านั้น ยังเป็นตัวอย่างให้คนอื่นกระทำใน
ทางที่ผิดต่อๆ ไปอีกด้วย เราชาวมนุษย์อยู่ด้วย
กันเป็นหมู่เป็นเมือง สังคมโดยสภาพก็บังเกิดขึ้น
เจริญขึ้น แล้วปฏิรูปเป็นต่าง ๆ ความดีงาม
ของสังคมมนุษย์นั้น อย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับจารีต
ประเพณีอันดีงาม การกระทำอะไรมิถูกต้องตาม
ประเพณีนิยม เราเรียกกันว่า “เสีย” เมื่อเสีย
บ่อย ๆ เข้า ของเดิมที่ถูกต้องก็สูญหาย เสื่อม

ไปหมดไป ถ้าก็มีใครหวนกลับมาทำตามของ
เดิมถูกต้อง ย่อมมีพ้นกลายเป็นอุตรินอกรัต.

ตามความคิดของข้าพเจ้าผู้เรียบเรียง นอกจากเห็นว่าเป็นเรื่อง
น่ารู้สำหรับจะได้ปฏิบัติให้ถูกแล้ว การกรวดน้ำยังเป็นประเด็นสำคัญ
ของสังคมชาวพุทธอย่างหนึ่งด้วย ในที่นี้ จึงนำเรื่องเกี่ยวกับการกรวดน้ำ
มาเสนอ เพื่อเป็นเครื่องประดับความรู้ความเข้าใจ อันจะควรมิควร
ประการไร สุดแต่จะวินิจฉัยกันต่อไป.

ปัญหาแรกที่ควรหยิบยกขึ้นวิเคราะห์ก่อนก็คือ กรวดน้ำ กับ
ตรวอน้ำ คำพูดของเราทั้งสองนี้ คำไหนเป็นคำถูก ?

ว่าตาม ปทานุกรม ฉบับของกรมตำรา กระทรวงธรรมการ
(พ.ศ. ๒๔๓๐) นักภาษาทั้งหลายท่านยอมให้เป็นคำถูกทั้งสองคำ
เราจะใช้คำไหนก็ได้ด้วยกัน กรวดน้ำ นั้น มีความหมายนิยามว่า
“แบ่งส่วนบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ด้วยวิธีหลั่งน้ำตลอดเวลานึกหรือ
กล่าว” เฉพาะ กรวด แยกพูดใช้เป็นคำนามคำเรียก หมายถึงหินก้อน
เล็กๆ โตกว่าเม็ดทรายอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเป็นช่อดอกไม้เพลิงชนิด
พุ่งขึ้นสูงมีหาง ที่เป็นคำวิเศษณ์ใช้แสดงคุณลักษณะ แปลว่า สูงเรียว
ที่เป็นคำกริยามที่ใช่แห่งเดียวตามความหมายข้างต้น ขอให้สังเกตด้วย
ว่า กรวดน้ำ เป็นภาษาพูดปาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
(พ.ศ. ๒๔๕๓) ท่านลงมติให้ กรวดน้ำ เป็นคำถูกแต่คำเดียว
คือตกลงว่าเราควรใช้คำนี้เท่านั้น ปัจจุบันนี้ กรวดน้ำ จึงกลายเป็น

ภาษาเขียนหนังสืออีกด้วย.

อีกคำหนึ่งคือ **ตรวจ** มีความหมายซึ่งตามปทานุกรมที่อ้างถึง นิยามไว้ว่า “**หลั่งน้ำอุทิศส่วนบุญให้ผู้อื่น**” ไม่จำกัดว่าใช้สำหรับคนตายหรือสำหรับคนอยู่ เฉพาะ **ตรวจ** บอกว่าเป็นคำนาม คำเรียกก็มี หมายถึงเรือชนิดหนึ่ง เป็นคำกริยาก็ได้ แปลว่า สอบสวน สอบดู สอดส่อง ฟังสังเกตไว้ด้วย **ตรวจ** คำนี้เคยถูกใช้เป็นภาษาหนังสือมาแล้ว แต่ปัจจุบันนักภาษาแห่งราชบัณฑิตยสถาน ท่านเห็นเป็นคำไม่ถูกต้องนัก จึงยกเลิกไม่ยอมให้สังกัดอยู่ในพจนานุกรม ยุติตกลงใช้ได้แต่ **กรวด** คำเดียว และให้ความหมายนิยามว่า “**แผ่ส่วนบุญด้วยวิธีหลั่งน้ำ**” เราใช้คำเดียวเช่นนี้ก็สบายดี **สาธุ !** ไม่ต้องเถียงกันว่า คำไหนผิดคำไหนถูก.

มีนารู อยู่อย่างหนึ่ง “**กรวด**” ถ้าเป็นภาษาปาก แปลว่า ตัดขาด ก็ได้ เช่นที่พูดๆ กันว่า “**กรวดน้ำรู้ว่าคำประจาน**” ในความหมายนี้ เรื่องตามพระราชพงศาวดาร ซึ่งว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงหลั่งน้ำประกาศอิสรภาพ ไม่เป็นพระราชไมตรีกับกรุงหงสาวดี ก็คือ ทรงตัดพระราชไมตรีไม่ยอมให้กรุงศรีอยุธยาขึ้นต่อหงสาวดีนั่นเองแหละ.

อันที่จริง **กรวด** หรือ **ตรวจ** ซึ่งใช้ในความว่า “**หลั่งน้ำ**” ดังกล่าวนั้น น่าจะเพี้ยนเสียงมาจาก **จรวด** อันเป็นคำศัพท์เขมร แปลว่า **เท - ลาด - พังไป** หรือหากจะแปลว่า **วิน - วด - หลั่ง** ก็ฟังได้

ความ ก็เหมือนกับศัพท์บาลีที่ใช้ อุทกปาตนะ เช่นในประโยคว่า
 อุทกปาตลฺลึ เขายังน้ำให้ตกลง โดยนัยนี้การ กรวดน้ำ หลังน้ำ
 รตนน้ำ และ สาดน้ำ ชัดน้ำ ก็เป็นเรื่องเดียวกันแท้ ๆ ลึกแต่ต่าง
 กรรมต่างวาระที่จะนำไปใช้เท่านั้น.

พิธีกรวดน้ำทำกันอย่างไร จึงจะถูกประเพณี ?

ปัญหานี้เป็นสาระสำคัญของเรื่อง เท่าที่คนได้ ลักษณะการ
 กรวดน้ำ เป็นพิธีแสดงการให้ทานแต่โบราณ ท่านแบ่งไว้ ๔ อย่าง
 พึงกำหนดความต่างกัน โดยลำดับดังนี้:

กรวดน้ำอย่างแรก เรียกว่า หลังทักษิโณทก หรือ ทักษิโณทก
 หดลำเนียงเป็น ชิโณทก ก็มี แปลว่า น้ำคือมือขวา - น้ำอันต่าง
 มือขวา บ้าง ว่า น้ำที่หลังในเวลาทำทาน เพื่อเจริญสุขแก่ตนหรือ
 แก่ผู้ตาย บ้าง.

ตามปกติ เมื่อจะให้ของแก่ผู้หนึ่งผู้ใด เรานิยมใช้มือขวาส่งของ
 นั้นให้ เป็นการแสดงว่าให้โดยเคารพหรือให้โดยเต็มใจ ผู้รับก็เป็นสุข
 ทนถาของที่เราให้ไม่มีที่จะหยิบยกให้ได้ หรือเป็นของใหญ่โต เช่น
 บุญกุศล หรือ วัด ศาลา กุฏิวิหาร เป็นต้น โบราณบัณฑิตท่านก็ถือ
 เอาंनाแทน น้ำซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งวัตถุประสงค์เช่นนั้นแหละ นิยม
 เรียก ทักษิโณทก หรือ ทักษิโณทก.

วิธีกรวดน้ำให้ของอย่างแรกนี้ โดยมากกระทำเพื่อผู้ตายเท่านั้น

เป็นการให้บุญให้ความสุข ซึ่งไม่มีรูปที่จะพึงหยิบส่งให้กันได้ หรือของ
 นั้น ๆ เป็นขำวน้ำ เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม ซึ่งมีรูปร่างเป็นชิ้นเป็นอัน
 พอยหยิบส่งได้ แต่ไม่อาจส่งให้ถึงผู้รับ เพราะอยู่ในวิสัยที่ต่างกัน
 มองเห็นไม่ได้ด้วย เช่นที่ให้แก่คนตาย ดังนี้ จะทำให้สำเร็จสมประสงค์
 ได้ ก็แต่โดยให้หน้าแทน คือเอาหน้าต่างมือนั่นเอง เมื่อประสงค์อุทิศ
 ส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ตายก็ดี อุทิศสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ก็ดี ต้องกรวดน้ำ
 หลั่งน้ำลงในมือพระสงฆ์หรือนักบุญก่อน พร้อมทั้งตั้งใจอุทิศด้วยคำเป็น
 ต้นว่า อิทํ เม ฌาตินํ โหตุ สุขिता โหนตุ ฌาตโย ทานอุทกํ ดังนี้
 จงบังเกิดมีแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอญาติทั้งหลายนั้น
 เป็นสุข ๆ เกิด ครั้นแล้ว จึงถวายอุทิศทานวัตถุทเกอกุล มีขำวน้ำ
 และผ้านุ่งห่มเป็นต้นนั้น ในภายหลัง กรวดน้ำแบบน พระพุทธรเจ้า
 ของเราทรงแนะนำพระเจ้าพิมพิสารให้ทรงกระทำเป็นครั้งแรก เมื่อม
 พระราชประสงค์จะอนุเคราะห์เปตญาติ ซึ่งได้ทุกข์ลำบาก เพราะกรรม
 ที่พวกตนในอดีตได้พากันขัดขวางทำอันตรายต่อทาน เบียดบังเอาพระ
 ราชทรัพย์ซึ่งทรงบริจาควัถวายพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งพร้อมทั้งพระ
 สงฆ์บริวารบ้าง เอาสิ่งของไทยธรรมสำหรับถวาย บริโภคเสียเองบ้าง
 ให้ลูกหลานบ้าง และเอาไฟเผาโรงครัวโรงฉันเสียอีกด้วย พอถวาย
 น้ำอุทิศเสร็จแล้ว ก็บังเกิดสระโบกขรณมโฆดารดาษแก่บรรดาเปตญาติ
 เหล่านั้น เขาพากันดื่ม พากันอาบ ได้รับความชุ่มชื้น ระงับความ
 กระวนกระวายโดยทั่วกัน ต่อนั้นจึงถวายอุทิศทานวัตถุทเกอกุลอันพอแก่
 ประโยชน์และความสุขให้อีก.

วิธีนี้ เราทำกันคลาดเคลื่อนไปจากเดิม คือ ถวายของทานวัตถุ
 แล้วจึงกรวดน้ำอุทิศทีหลัง ผิดตรงกันข้ามทีเดียว การกรวดน้ำลงใน

มือพระสงฆ์ผู้รับก่อน เป็นพิธีกรรมแสดงเจตน์จำนง ซึ่งจะว่าขอยืมมือ
พระสงฆ์หรือนักบุญแทน ก็คงไม่ผิด หรือจะว่าปลงสิ่งของให้เป็นบุญ
ก่อนก็ได้ การถวายของที่หลัง เป็นแต่ยกสิ่งของที่ศรัทธาหมายให้ตาม
ประสงค์ออกทอดหนึ่งเท่านั้น ถือว่าเป็นอันให้ผู้ตายโดยสมบูรณ์ทีเดียว.

กิริยาที่เรากรวดน้ำที่หลังนั้น ถ้ามุ่งจะให้ส่วนบุญส่วนกุศลแต่
อย่างเดียว ก็ไม่นับว่าผิด ถ้ามุ่งจะให้สิ่งของที่เป็นทานวัตถุด้วย คง
ไม่ถูกต้องตามกระบวน เพราะให้ส่วนบุญส่วนกุศล ทานเรียกว่าเป็น
ปัตติทาน จะกรวดน้ำหรือไม่กรวดน้ำ ย่อมมีผลเท่ากัน แต่ที่ให้
สิ่งของพร้อมทั้งส่วนบุญอันเจริญเป็นความสุขด้วย เรียกว่า ทักขิณา
ทาน อย่างหลังนี้ ถ้าหากให้ประจำเป็นคราว ๆ เราก็มักนิยมเรียก
ต่างกันว่า ทักขิณานุประทาน บ้าง เรียกว่า ทักขิณานุสรณ์ บ้าง.

กรวดน้ำอย่างที ๒ เรียกว่า หลังกุทติโสทก หรือ หลังกุท-
ติโสทก เป็นการให้โดยหลั่งน้ำพร้อมกันออกจามอบเป็นกรรมสิทธิ์
แบบนั้นใช้สำหรับการถวาย หรือยกสิ่งก่อสร้างที่ดินและวัตถุใหญ่ โตให้
เป็นทาน เช่นที่พระเจ้าพิมพิสารกรุงมคธ ทรงยกอุทยานเวฬุวัน อุทิศ
ถวายเป็นสังฆารามแก่สงฆ์ มีสมเด็จพระพุทธองค์เป็นประมุข ในพระ
บาลี มีระบุว่า ราชา มากโช เสนิโย พิมพิสารโร โสวณฺณเมย
ภิกฺขารํ คเหตุวา ภควโต โอโณเชติ ทรงถวีสวรรณภิงคารหลั่งน้ำ
มอบถวาย โดยออกพระวาจาว่า เอตาคํ ภานเต เวฬุวนํ อุทยานํ
พุทฺธปุปฺพขลุส ภิกฺขุสงฺขลุส ทมฺมิ ทานเชนฺนํเรียก อุทิศทาน
รวมดาของใหญ่โตหรือคติดูกับที่ ย่อมหมดโอกาสอันจะใช้มือ
หยิบให้ยกให้ แต่โบราณท่านฉลาดนักเขาน้ำแทน ก็เป็นอันสำเร็จ

กิจโดยไม่ต้องลำบาก ได้ชื่อว่าถวายหรือให้ด้วยมือตนเองจริง ๆ
 ปัจจุบันเราทำกันเพียงกล่าวคำถวายหรือกล่าวคำมอบบ้าง เช่นนี้ ก็เป็น
 แต่ชื่อออกวาจาอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าได้ให้กับมือตนเอง.

เมื่อครั้ง สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ กับ
 สมเด็จพระอนุชาธิราช ทรงตั้งพระนครกรุงเทพ ฯ แล้ว ทรงมีพระ
 ราชศรัทธาอุทิศสาธุกรรมปฏิสังขรณ์ และก่อสร้างสถาปนาพระอาราม
 พระวิหาร พระเจดีย์ ตลอดจนบริเวณกุฏิ เป็นศรีแก่พระมหานคร
 ด้วยการบริจาคพระราชทรัพย์ เป็นศาสนพลีย่างใหญ่หลวง สำเร็จ
 ลุล่วงแล้ว ทรงมีพระราชประสงค์จะถวายสงฆ์ ให้ถูกต้องตามโบราณ
 จาริตและราชประเพณี พระสงฆ์ทั้งหลาย ผู้ทรงความรู้ มีสมเด็จพระ
 สังฆราชเป็นองค์ประธาน ได้ถวายพระพรให้ทรงทำอุทิศทานยกพระ
 ราชทานโดยวิธีนี้ ในหนังสือสังคดียวงศ์เล่าว่า องค์สมเด็จพระมหา
 กษัตริราชเจ้านั้น ทรงอุทิศถาวรวัตถุทั้งนั้น พระราชทานแก่สงฆ์
 มีองค์พระพุทธรูปเป็นประมุข โดยทรงหลังอุทิศทกลงที่พระหัตถ์แห่ง
 พระพุทธปฏิมา พร้อมกับทรงเปล่งวาจาจารย์สมอบ แม้จะมีพระสงฆ์
 บางรูปคัดค้าน ไม่เห็นชอบด้วย แต่เมื่อสมเด็จพระสังฆราชและ
 พระมหาเถระผู้เชี่ยวชาญในโบราณคัมภีร์ แสดงหลักฐานทั้งบาลี
 อรรถกถาฎีกาว่าตัวอย่างเคยมี ให้เป็นที่เข้าใจทั่วแล้ว ก็หมดคำครหา
 คัดค้าน ฝ่ายสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้า ก็ทรงประชุมสงฆ์ พระราชทาน
 ถาวรวัตถุส่วนของพระองค์ โดยทรงหลังอุทิศทกลงเช่นนั้นเหมือนกัน
 ขอมุขมุดคานบางนนั้น เป็นเพราะพิธีกรรมดังกล่าวนี้ เลิกละกันมา
 เลียนานนั่นเอง ท่านผู้อ่านผู้ฟังพิจารณาแล้ว ย่อมจักเห็นว่า ทักขิ-

โนทก กับ อุทโนทก นีต่างกัน ถ้าไม่เข้าใจโปรดย้อนไปอ่านอีกที.

กรวดน้ำอย่างที ๓ เรียกว่า **หลังบัตถโนทก** เป็นการให้โดย
หลังน้ำ พร้อมกับตั้งทานเจตนาและจิตปรารภนาผล เหมือนที่พระ
เวสสันดรทรงกระทำ มีความในเทศนามหาชาติว่าดังนี้ เวสสันดร
ราชา อันว่าพระเวสสันดรราชสุริยวงศ์ พระกรทรงจับวงศ
ไอยรา พระกรขวาทรงอุทกวารีคนทีทอง ท้าวเธอก็ร้องประกาศ
แก่อมรเทวราชทุกห้องฟ้า ให้ช่วยอนุโมทนาศุขทาน แล้วตรัส
เรียกพฤฒาจารย์มิได้ช้า หลังอุทกธาราให้ตกลงเห็นมือพราหมณ์
ตั้งพระทัยไว้ให้งามดังดวงแก้ว แล้วก็ออกอุทานวาจาว่า อิทั
ทานิ อันว่าผลทานของข้านี้จึงสำเร็จ แก่พระสร้อยสรพเพชญ์
โพธิญาณ ในอนาคตกาลนั้นเกิด และนอกจากนี้ ยังมีกล่าวใน
ทำนองเดียวกันอีกว่า

“เธอก็จงกรพระลูกน้อยพาเข้าสู่มาอรญญิกาวาส นั่งเหนือศิลา
อาสน์น่านมขพระอาศรม ทรงพระเต้าอันอุดมด้วยวารี จิงตรัสเรียก
ทชัชราจารย์ ว่าพราหมณ์เอ๋ย ! จงมารับพระราชทานสองกุมารแต่
โดยดี เธอก็หล่อหลังอุทกวารีลงในมือพราหมณ์ ตั้งพระทัยไว้ให้งาม
ดังดวงแก้ว แล้วก็ออกอุทานวาจาอันแจ่มใสวา พราหมณ์เอ๋ย ! ลูก
ทั้งสองของเรานี้ไรรู้ เรารักดังดวงใจในยเนตร เหตุว่าเรารักพระ
โพธิญาณ ยิ่งกว่าสองกุมารได้ร้อยเท่าพันทวี อิทั ทานิ เดชะผล
บียบุตรทานในครั้งนี้จึงสำเร็จ แก่พระสร้อยสรพเพชญ์พุทธรัตนอนา
วรณญาณ ในอนาคตกาลนั้นเกิด”

“มีพระราชโองการว่า ลูกกรทชั ทานมาขอพระมัทรีศรีเสาวภาค
อันเป็นเพื่อนพเนจรจากพระนครเมื่อยามไร จิตเราก็อ่องใสโสมนัส

ในทาน มิได้หวั่นไหวด้วยมัจฉริยะหมุ่มารมลทิน อันเป็นทานราคิน
 หินโทษ จะยกให้สำเร็จประโยชน์พฤตมาจารย์ แลกเอาพระสัพ-
 พัญญุตญาณในกายหน้า พलगทรงพระเต้าอุทกวาริ แล้วกุมพระกร
 มิ่งมหิษีสุมกษัตริย์มัททราชวงศ์ จึงหลั่งอุทกให้ตกลงเหนือมือทช
 ก็เปล่งพระปณิธานวาทีบ้นชुरประกาศว่า พราหมณ์เอ๋ย ! อันองค์
 เอกอรรคราชกัญญา เราก็กี่แสนแสนหาดังดวงหทัยไนยเนตร ปิยตรี
 แต่เรากีร์รักพุทธรัตนสวรยเศวิเศษสุด ยิ่งกว่าองค์อนงค์นุชลักแสน
 เท่า อิทธิ ทานัน อันว่าภริยาทานของเราจงให้สำเร็จ แก่พระสร้อย
 สรรเพชญตาญาณ ในอนาคตกาลโน้นเถิด ”

ท่านองเรื่องของ บัตถโนทก ดังยกมากล่าวนี้ ท่านผู้อ่านผู้ฟัง
 อาจเข้าใจได้เองโดยตลอด การหลั่งน้ำหรือกรวดน้ำทั้ง ๓ อย่าง นำมา
 เทียบเคียงกันแล้ว มีข้อเหมือนกันตรงที่ผู้ให้ต้องรินน้ำลงในมือของ
 ผู้รับเสมอ ไม่เหมือนกับที่เรา ๆ กระทำเลย น้ำเสียตายประเพณีอันดี
 งามนั้นมาหดหายไป ยังเหลืออยู่บ้างไซร้แต่อย่างที ๔ ซึ่งก็ผันแปรไป
 มากเหมือนกัน.

กรวดน้ำอย่างที ๔ เรียก สักขิโนทก (เขียนสักขิโนทกก็มี)
 วิธีนี้แหละเราปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป เป็นวิธีสุดท้ายที่ยังรักษาไว้ได้ เมื่อ
 ทายกให้ทานซึ่งอุทิศแล้ว ตั้งใจแล้ว ภายหลังหลั่งน้ำกระทำ
 เป็นสักขีพยานให้มัน คือใช้น้ำกรวดนั้นต่างพยาน ยืนยันว่า
 ตนได้กระทำทานแล้ว สิ่งของหรือทานวัตถุอันได้ให้แล้วอุทิศ
 แล้วนั้น ทายกผู้ให้ผู้ถวายหมดสิทธิ์แห่งความเป็นเจ้าของ
 ปฏิภาทกผู้รับกลับเป็นเจ้าของทานวัตถุนั้น ๆ ทั้งสิ้น พุดง่าย ๆ ก็ว่า
 ผู้ถวายผู้ให้ เมื่อกรวดน้ำแล้วขาดสิทธิ์เป็นเจ้าของสิ่งทีให้ กลายเป็น

เจ้าของบุญแต่อย่างเดียว ฝ่ายผู้รับไม่เป็นเจ้าของบุญ เป็นเจ้าของวัตถุ
 ทาน เมื่อผู้ให้ถวายได้ความเป็นเจ้าของบุญโดยชอบแล้ว กัมมัตถะที่จะ
 พังแบ่งพังปันส่วนบุญให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดได้ จัดเข้าในปัตติทาน วิธีที่ ๔
 นั้นต่างจากอย่างแรก ตรงที่ทักขิ โณทกมุ่งอุทิศบุญและวัตถุที่ให้แล้ว
 สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับเท่านั้น ตนเองไม่หวังเป็นเจ้าของ ทานว่า
 หากบุญและสิ่งของที่อุทิศให้ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ตาย ผู้ให้นั้นก็ให้
 จะไร้ผล หรือว่าใช้ทานของตนนั้นจะสูญเปล่า เรานำของมาต้อนรับแขก
 ก็มุ่งให้เป็นสิริทักแก่เขาโดยเฉพาะ หากแขกผู้มาสู่ไม่รับของนั้น โดย
 ธรรมดาเราเองก็ย่อมกลับเป็นเจ้าของสิ่งนั้นอีกคนใด การให้ทานหลัง
 นำทักขิ โณทกก็ฉนวนนี้ คำเก่าที่พูดๆ กันว่ากรวดน้ำฝากนางพสุันทราไว้
 คอยกแม่พระธรณเป็นพะยานผู้รู้เห็น ถึงคราวคืบขันจะได้อ้างได้ ความ
 นิยมอย่างนี้ไซ้เป็นวิธของการหลังนำสักขิ โณทกโดยแท้ แต่กระนั้น
 ก็มักเอาไปปนกับการหลังนำทักขิ โณทกอย่างที่ทำๆ กันอยู่ จึงใคร่
 ฝากไว้คิดดูด้วย.

ขอผนวกข้อนารูเกี่ยวกับศัพท์ในเรื่อง สักขิ โณทก ไว้อีกหน่อย
 สำหรับผู้สนใจภาษาจะได้ทราบ คือ สักขิ โณทก นั้น แยกออกเป็น
 สักขิน + อุทก เฉพาะคำ สักขิน อาจเขียนเป็น สักขิน ก็ได้ แปลว่า
 พะยาน หรือ ผู้รู้เห็นด้วยตา เป็นศัพท์บาลีคำเดียวกับ สกขี (สักขี)
 ซึ่งจะพบเช่นนั้นโดยมาก แปลกอยู่ที่ สกขิน ได้รากลำตามรูปสันสกฤต
 อันมีศัพท์เป็น สากฺษินฺ เตียบอย่าง ปกฺขี (นก) บาลี เท่ากับ ปกฺษินฺ
 (นก) สันสกฤต คือ บาลีใช้ อ-ปัจจัย เติมท้ายคำ ส่วนสันสกฤต
 ใช้ อิน-ปัจจัย เช่น โยธ ก็เป็น โยธิ - โยธิน แปลว่านักรบหรือ

นายทหารเหมือนกัน คำบาลีอันติรูปแบบสันสกฤตอย่างลึกซึ้งหรือ
ลึกซึ้ง ในภาษาไทยของเราไม่แปลกเลย เพราะเรารับของเขามา
ทั้งสองทาง.

ได้กล่าวมาแล้วว่า การกรวดน้ำหรือหลั่งน้ำด้วยมือข้างขวา
เป็นพิธีประกาศให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นทานด้วยน้ำใสใจจริง เท่ากับเป็น
การสละสิทธิ์ขาด พิจารณาตามคติน พิธีหลั่งน้ำหรือรดน้ำแต่งงานก็
คือการกรวดน้ำแบบหนึ่งนั่นเอง และคงเรียก **สักขีโนทก** ได้เหมือนกัน
ขอให้ย้อนไปวินิจฉัยความตอนที่อยู่ถึงพระเวสสันดรบริจาคนครมัทรี
ประกอบด้วย ประเด็นที่พูดถึงจะแจ่มชัดมาก แม้ในพระบาลี ก็มี
กล่าวพิธีทานองนี้ไวเหมือนกัน ดังคำเล่าเรื่องอศักรัยเกี่ยวกับการ
บรรลุลูกอุตรกรรมสำเร็จอนาคตานิผล ของอุบาสกชาววัชชีคนหนึ่ง ซึ่งถอ
ศีลห้าพรหมจรรย์ตามคติพระอนาคามีว่า อถโฆ ตัม ปุริตัม ปกุโกตา-
เปตุวา วาเมน หตุเถน ปชาปตี กเหตุวา ทกฺขิเณน หตุเถน
ภิงฺการัม กเหตุวา ตสฺส ปุริตสฺส โอโณเชตี - พระคุณผู้เจริญ
ครั้นแล้ว ข้าพเจ้าให้เรียกชายคน (ที่ภรรยาของข้าพเจ้าประสงค์)
นั้นมา มือเบื้องซ้ายจับภรรยา แลมือเบื้องขวาจับภิงการเต้าน้ำ แล้ว
ได้หลั่งมอบให้ชายนั้น ดังนี้ คำว่า **โอโณเชตี** ที่อ้างถึงในพระบาลี
แห่งนั้น คัมภีร์อรรถกถาขยายความหมายเป็น อุทกัม หตุเถ ปาเต-
ตุวา อทาสี แปลว่า ได้ให้โดยหลั่งน้ำลงที่มือ เมื่อทำพิธีถวายทาน
แต่พระสงฆ์ เรามักได้ยินคำ โอโณชยาม เสมอ นั้นฟังเข้าใจเถิดว่า
การถวายทานโดยใช้คาน ต้องหลั่งน้ำลงที่มือผู้รับด้วย จึงเป็นอันถูก
ต้องแท้จริง อย่างไรก็ตาม จากเรื่องสาธกดังที่อ้างสันนิษฐานได้แน่นอน
ว่า พิธีหลั่งน้ำบาวสาวนั้น เป็นประเพณีกรวดน้ำยกเจ้าบ่าวให้

สิทธิ์ขาดแก่เจ้าสาว หรือยกเจ้าสาวให้เป็นสิทธิ์ขาดแก่เจ้าบ่าวแท้ ใน
การยกให้ นั้น ย่อมจะมีสิ่งสอนและประสิทธิ์ประสาทพรให้แก่ทั้งสอง
ด้วย เป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า พรหลังจากเจ้าบ่าว
เจ้าสาวเป็นพรให้ศีลให้พร.

ข้อนี้คิดสำหรับเรื่องนมอญว่า ใครควรเป็นผู้รดน้ำสังข์ในทก
ก่อน ขอตอบว่า ฝ่ายที่ยกให้ควรเป็นผู้รดก่อนจึงจะถูก ธรรมเนียม
เมืองเรา ชายขอหมั้น บิดามารดาหมั้นหรือผู้แทนฝ่ายนั้น ต้องรดน้ำ
ทำพิธีสังข์ในทกเป็นปฐมฤกษ์ ธรรมเนียมเมืองแขกคือเมืองอินเดีย
หมั้นขอชาย เมื่อเป็นเช่นนั้น ฝ่ายที่รดน้ำก่อนก็ต้องเป็นฝ่ายชาย และที่
ควรยิ่งไปกว่านั้นก็คือ ผู้เมเกยรดหรือญาติสนิทมิตรสหายที่มาในพิธี
หน้าที่เพียงเป็นพระยานรุเหิน และกล่าวคำแสดงความยินดีด้วยก็พอแล้ว
อนึ่ง เพื่อไม่ต้องเสียเวลา จะพร้อมกันมอบให้ผู้เป็นประธานพิธีหรือผู้
อาวุโสรดแทนคนอื่น ๆ ก็ดั่งงามรวบรัดดี.

ในบัดนี้ ประเพณีรดน้ำบ่าวสาวทำกันเกินความหมายเดิม คือ
เชิญแขกหรือไปรดน้ำกันมากมาย ถ้าเป็นรายทมหนาตา ก็ต้องเข้า
คิวกันยาวยืดเปลืองเวลา และทำความลำบากให้แก่ผู้คู่บ่าวสาวมาก
ที่บิดามารดาหรือผู้ใหญ่ทำพิธีรดน้ำเสร็จแล้ว ยังต้องพาตัวไปรดน้ำซ้ำ
เอาเกยรดกันนอกหนหนึ่ง เป็นธรรมเนียมที่อยู่ข้างจะเพ้อ ผู้เขียนเห็นว่า
การรดน้ำหลังจากตามประเพณีของเรา ถ้าจะให้ถูกต้องและเหมาะสม
สะดวกสบายแก่ทุกฝ่ายแล้ว ควรให้บิดามารดาหรือผู้แทนฝ่ายเจ้าสาว
เป็นผู้หลั่งน้ำหรือรดน้ำในวาระแรกก่อน แล้วบิดามารดาหรือผู้แทนฝ่าย
เจ้าบ่าวจึงหลั่งน้ำหรือรดน้ำในวาระที่สอง แสดงว่าต่างฝ่ายต่างยกให้
กันและกัน พร้อมนั้นแขกหรือที่เชิญมาเพียงพลอยแสดงความยินดี

โดยเปล่งเสียงกล่าวคำศุภมงคลให้ศีลให้พรกัน ก็น่าจะพอแก่ประโยชน์
และเหมาะสมแก่เวลา.

การกรวดน้ำ มีมูลเดิมมาอย่างไร ?

ปัญหานี้อยู่ข้างจะใหญ่มากและยากด้วย ผู้เขียนไม่อาจรับรอง
ได้ว่า จะช่วยวิชันนาให้ท่าน (ผู้อ่าน ผู้ฟัง) ชุ่มทราบหมดสงสัย
โดยตลอด เรื่องการกรวดน้ำนั้น พอจะยุติได้ว่า มีมูลเดิมสืบเนื่องมา
แต่ขัณณูปิธิ ชื่อว่า ตรรปณะ ของพวกพราหมณ์เป็นแน่ พิธีซึ่งว่าน
ได้แก่การเอาน้ำสะอาด เช่นสรงบูชาหรือพลีสังเวद्यวิญญานจิตแห่ง
บุรพชน แลเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อได้รับความชุ่มชื้นอ่อนแอ จะทำเป็น
อย่างจำเพาะรายหรือทั่วไปก็ได้ ทำประจำวันหรือเป็นครั้งเป็นคราว
ก็ได้ ในหนังสือ ประเพณีไทย เรื่องทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระ
เสฐียรโกเศศ เรียบเรียง กล่าวบรรยายไว้ดังนี้ :-

“การกรวดน้ำเห็นจะเป็นคติที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ เพราะมีทำกัน
อยู่มากชาติ ชาวฮินดูมีพิธีหลังน้ำเรียกว่า ตรรปณะ คือกอบเอาน้ำ
ไว้ในอุ้งมือทั้งสองที่แนบชิดกันทางด้านนิ้วก้อย หรือใช้อุ้งมือขวามือ
เดียวก็ได้ แล้วเอียงเทให้น้ำไหลจากมือไปทางปลายนิ้วบาง ทางข้าง
มือทางขวาหรือซ้ายบ้าง หรือเปิดเป็นช่องในระหว่างมือทั้งสองที่ตอกกัน
ทางด้านนิ้วก้อยบ้าง แล้วแต่ที่กำหนดไว้ในพิธี เพื่อให้ให้น้ำไหลลงไป
ตามช่องนั้น ที่ทำเช่นนี้เพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่ฤๅษีเทวดา หรือ
เปตชนคือญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ตามที่ที่กำหนดไว้ว่าจะให้น้ำไหลไป
ทางไหน ตรรปณะ มี ๓ อย่าง คือ เทวตรรปณะ ฤๅษิตรรปณะ
และ ปีติฤ หรือ ยมตรรปณะ ตรรปณะเป็นการหลั่งน้ำอุทิศถวาย
แก่เทวดาฤๅษีหรืออาจารย์ และบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อ

ให้ท่านได้รับความชุ่มชื้น ถ้าเป็นเหตุธรณีประทุ ผู้ถวายต้องหันหน้า
ไปทางทิศตะวันออก ห้อยยัชโญปवीต หรือสายมงคลพราหมณ์เฉียง
ไหล่ซ้าย เทน้ำจากภาชนะทองแดงลงบนปลายนิ้วมือออกไป ถ้าเป็น
ฤกษ์ธรณีประทุให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก เอายัชโญปวีตคล้องคอ
แล้วเทน้ำสองครั้งลงระหว่างช่องนิ้วก้อยของสองฝ่ามือที่ประกบกัน ถ้า
เป็นปีติฤกษ์ธรณีประทุให้หันหน้าไปทางทิศใต้ เฉียงยัชโญปวีตไหล่ขวา
เทน้ำลงระหว่างช่องมือขวาตรงโคนหัวแม่มือและนิ้วชี้ นานทีถวาย
จะกลายเป็นสิ่งทึบปรารถนา และเป็นการแสดงกตัญญูแก่เทวี.

- พิธีลงน้ำเพื่อแสดงว่ายกให้ ถ้าไม่ใช่อ่างเอาพระธรณีหรือ
พระพิรุณเป็นพะยาน ก็อาจคิดได้อีกแง่หนึ่ง คือยกเอาผลบุญกุศลที่ได้
กระทำไปแล้ว อุทิศให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว จะผิดหรือถูก
ก็ได้ เพราะเป็นเรื่องเดา ชาวกรีกและโรมันมีพิธีเนื่องในการพลีบูชา
ที่ทำให้เหล้าองุ่นถ้วยแรกหกเสียก่อน จึงจะสมโภชเลี้ยงกันได้อีกต่อไป
ถือว่าทำเช่นนั้นเป็นการให้เกียรติแก่เทวดา คือให้เทวดาถ้วยเสียก่อน
เรียกการทำให้เหล้าองุ่นหกในพิธีอย่างนี้ว่า Libation ไฉไลเบชื้น ต่อมา
คำนี้จึงมีความหมายขยายออกไป ถึงการเทของเหลว เช่น เหล้าองุ่น
น้ำมัน น้าผึ้ง น้านม หรือน้ำอื่น ๆ ลงไปในถ้วยในงานสมโภช
แล้วดื่มเพื่อให้เกียรติแก่เทวดาก่อน แล้วต่อมาก็กลายเป็นธรรมเนียม
ดื่มให้เกียรติใครต่อใครแล้ว เราก็เอาอย่างมา เพราะกลายเป็น
ประเพณีสากล แล้วเรื่องต้นเดิมก็หมดไป.

- ตามประเพณีจีนโบราณ เหล้าถ้วยแรกในพิธีเจ้าภาพส่งมา
ให้แขกผู้มาเยี่ยมเยียน ขกผู้หนึ่งจะต้องหยิบถ้วยแล้วสาธยายเหล้าไป
เพื่อพลีบูชาหรือให้เกียรติแก่ผู้สร้างเทวดา มีชาวไทยซึ่งเป็นแขกผู้มาเยี่ยมเยียน

ของชาวจีนไปในงานอย่างนี้ เมื่อได้รับถ้วยเหล้าขนาดเล็ก ๆ อย่าง
ถ้วยตะไล ลำคณูคิดว่าให้ดื่มก็เลยดื่มเลย ชาวจีนก็ไม่ว่าอะไร เพราะ
ดื่มให้เกียรติแก่เทวดาเหมือนกัน ดึกว่าจะเอาไปสาดทั้งเสียเฉย ๆ
คิดว่าเรื่องการกรวดน้ำจะมีความหมายเดิมในทำนองเดียวกัน คือเมื่อมี
งานสมโภช ก็ให้บุรพชนที่ล่วงลับไปแล้วกินก่อน แต่เราใช้น้ำแทน
เหล้า ก็เพราะเหล้าไม่เป็นสิ่งนิยมในทางพระศาสนา และที่กรวดน้ำ
ภายหลังพระชนเสร็จ ก็เห็นจะถือว่าพระชนก่อนเป็นการให้เกียรติแก่
ผู้สร้างเทวดาที่เชิญมาชุมนุมฟังพระธรรม คืออุทิศบุญกุศลอันเนื่องมา
จากพิธีทำ ส่งผลไปให้ทางพระสงฆ์ เป็นอย่างผู้แทน ”

หนังสือประเพณีไทยที่อ้างถึง บรรยายเรื่องน้ำกรวดไว้ด้วยว่า
“ น้ำที่ใช้สำหรับกรวดตามที่ชาวบ้านถือกัน มักใช้น้ำทำที่สะอาด
ไม่นิยมน้ำฝน เพราะน้ำฝนจะต้องรองจากหลังคา อาจจะมีแมลง
ที่มันอุบาทว์ขึ้นไปถ่ายไว้บนนั้นก็ได้ เพื่อให้แน่ใจจึงใช้น้ำทำ
ซึ่งถือกันว่าสะอาด ควรแก่การหลังแผ่กุศลให้ แก่บุรพการี
ตลอดจนบรรดาสรรพสัตว์ทั่วไป และไม่ควรหลังลงไปในภาชนะ
รองรับที่ถือกันว่าไม่สมควร เช่น กระโถน เป็นต้น น้ำที่กรวด
แล้วก็นำไปนอกเรือน เทลงที่พื้นดินที่สมควรมีที่โคนต้นไม้ใหญ่
เป็นต้น... อนึ่ง ถ้าไม่มีภาชนะสำหรับหลังน้ำที่กรวด เช่นใน
กลางแจ้งก็เอาใบตองปูที่พื้นดินรองรับน้ำก็ได้.

ในที่ลุดนี้ เพื่อให้เรื่องประเพณีกรวดน้ำสมบูรณ์ ขอแสดงคำ
กรวดน้ำอุทิศการบุญการกุศลทั่วไป พร้อมทั้งคำอธิษฐานอย่างโบราณ
ไว้ด้วย เรียกว่า “ อุทิศสันนิฐานฐานคาถา ” บทกรวดน้ำนั้นมีแบบต่าง ๆ
จะใช้คำบาลีหรือคำไทยก็ได้ ว่าตามแบบหรือว่าเองตามเรื่องก็ได้

ไม่แน่อนตายตัว ที่กล่าวไว้ เป็นตัวอย่างแบบหนึ่งเท่านั้น อนึ่ง เวลาที่เหมาะสมสำหรับกรวดน้ำทักษิณาทน หรือสักขีโนทกนั้น ควรเป็นตอนที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นประธานในพิธีหีบตาลบตรตงบังหนากล่าวอนุโมทนาภาณิน พุทธตามทันทันอยู่ในบัดนี้ ขณะที่พระสงฆ์กล่าวคำอนุโมทนา ก็ทำพิธีกรวดน้ำที่เตรียมไว้ให้ไหลลงภาชนะรองรับเรื่อย ๆ ไป พอจบก็ให้เสร็จพอดี แล้วนั่งประณมมือรับพรจากพระสงฆ์ทั้งปวง อนุโมทนาภาณิน มีคำเริ่มว่า “ยถา วาริวหา ปูราปริปุเรนตี สาคร” เป็นต้น ท่านแปลออกเป็นคำไทยไว้มีใจความดังนี้ :

“หวังน้ำที่เต็มปรี ย่อมไหลบ่าไปสู่ที่ลุ่ม ทำแม่น้ำลำธารให้เต็มบริบูรณ์ฉันใด ผลทานที่ท่านทำอุทิศให้ไปแล้วแต่โลกนี้ ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ผู้ทั้ละโลกนี้ไปแล้วได้ฉันนั้นเหมือนกัน”

“ขอผลปรารถนาที่ท่านตั้งใจประสงค์ไว้แล้ว จงสำเร็จโดยนับพลันทันที ขอความนึกคิดทั้งปวง จงเต็มเปี่ยมบริบูรณ์เหมือนพระจันทร์เต็มดวงในวันเพ็ญ และเหมือนแก้วมณีอันมีแสงสว่างไสวควรยินดีฉันนั้น”

ยังมีใจความอีกสำนวนหนึ่ง ถ้ายทอดจากคำแปลภาษาอังกฤษ นักปราชญ์แปลไว้ดังนี้ :

“แม่น้ำเมื่อเต็มแล้วก็ต้องไหลไป และลุ่มและไห้เต็มหวังน้ำใหญ่อันไกลฉันใด สิ่งทีบริจาทันจะลุ่มและให้ความสุขแก่วิญญานที่นั่นฉันนั้น ขอให้บรรดาความหวังความปรารถนาของท่าน จงเป็นผลสำเร็จโดยเร็ว ขอให้บรรดาสงัดคิดไว้ จงเป็นผลสำเร็จบริบูรณ์ มีความเต็มเหมือนดวงจันทร์ที่ปรากฏเมื่อเต็มดวง และส่องแสงสว่างโชติช่วงเหมือนดวงมณี” — Gerini, Chulakantamangala △△

คำกรวดน้ำ

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ
อาจะริยุปะการา จะ
สุริโย จันทิมา ราชา
พรหมะมารา จะ อินทา จะ
ยะโม มิตตา มะนุสสา จะ
สัพเพ สัตตา สุจี โหนตุ
สุขัญจะ ทิวิธัง เทนตุ

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ
จิปปาหัง สุลละเภ เจวะ
เย สันตानเน หินา ธัมมา
นัสสันตุ สัพพะทาเยวะ
อุชฺชิตัง สติ ปญฺญา
มารา ละภันตุ โนกาสัง
พุทธาธิปะวะโร นาโถ
นาโถ ปัจเจกะพุทฺโธ จะ
เตโสตตะมานุภาเวนะ

อุปัชฌายา คุณุตตะรา
มาตาปิตา^(๑) ปิตา มะมัง
คุณะวันตา นะราปี จะ
โลกปาลา จะ เทวตา
มัจฉัตตา เวริกาปี จะ
ปุญฺญานิ ปะกะตานิ เม
จิปปัง ปาเปละ โวมะตัง ฯ

อิมินา อุททิสเสนะ จะ
คัณहुปาทานะเจทะนัง
ยาวะ นิพพานะโต มะมัง
ยัตถะ ชาโต ภาเว ภาเว
สัลเลโข วิริยัมหิना^(๒)
กาตุญจะ วิริเยสุ เม
ธัมโม นาโถ วรรุตตะโม
สังโฆ นาโถตตะโร มะมัง
มาโรกาสัง ละภันตุ มา ฯ

(๑) ตรงนี้เดิม จะ ญาคะกา ก็มี (๒) วิริยัมหินา คือ วิริย + หินา หึงสัพพัญญ์
หิना เป็นคำวิเศษณะของ มารา ฯ

ความแปล

ด้วยบุญกรรมนี้ ขอพระอุปัชฌายะ ผู้มีพระคุณยิ่ง และ
อาจารย์ ผู้มีอุปการคุณ มารดาบิดา (และญาติทั้งหลาย)
ผู้เป็นทวารของข้าพเจ้า พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราชา อีก
ทั้งคนมีพระคุณ พรหม มาร และพระอินทร์ ท้าวโลกบาล
และเทวดา ท้าวยมและมนุษย์ที่เป็นมิตร อีกทั้งคนที่เป็กลาง
และคนที่มิเวรกัน ล้วนทั้งหลาย จงมีความสุขทุกถ้วนหน้า
ขอบุญทั้งหลายที่ข้าพเจ้าได้ทำแล้ว จงให้ความสุข ๓ ประการ
(คือสุขในมนุษย์ สุขในสวรรค์ และสุขคือพระนิพพาน) แก่
พระอุปัชฌายะและอาจารย์ เป็นต้นนั้น ขอท่านทั้งหลายจง
บันดาลให้ข้าพเจ้าถึงอมตนิพพานโดยเร็วพลัน ฯ

ด้วยบุญกรรมนี้ แลด้วยอุททิสฺสนะเจตนานี้ ขอให้
ข้าพเจ้าตัดเลิภัยด้วยดี ซึ่งคณหาและอุปาทานโดยเร็วพลัน
ทีเดียว ฯ ธรรมเหล่าใดที่เลวทราม ยังมีอยู่ในสันดานของข้าพเจ้า
ขอธรรมเหล่านั้นจงพินาศไป ในกาลทุกเมื่อเทียว ครอบทั่วถึง
พระนิพพาน ข้าพเจ้าเกิดแล้วในภพใด ๆ ขอจิตชื้อตรง สติ
ปัญญา ความซัดเกลา (และ) ความเพียรจงมีแก่ข้าพเจ้าใน
ภพนั้น ๆ ขอमारร้ายทั้งหลาย จงอย่าได้มีโอกาสเพื่อจะทำแก่
ข้าพเจ้าในความเพียรทั้งหลาย ฯ

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐยิ่ง เป็นที่พึ่ง (ของข้าพเจ้า)
พระธรรมอันประเสริฐสุด เป็นที่พึ่ง (ของข้าพเจ้า) พระปัจเจก
พุทธเจ้า เป็นที่พึ่ง (ของข้าพเจ้า) และพระสงฆ์ผู้ยอดเยี่ยม

๔๔๔
 เป็นทพของข้าพเจ้า ด้วยอานุภาพอันสูงสุดของพระพุทธเจ้า
 ๔๔๕
 เป็นดังนี้ ขอมารทั้งหลายจงอย่าได้โอกาสเลย ฯ

บทกาพย์ยานี

๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐	๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐
๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐	๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐

มีสติตักกิลเลศ
 หม่อมมารอันหยาบข้า
 พระพุทธเป็นนาคะ
 พระธรรมนาคเถียร
 บัณฑิตเอกพุทธะ
 พระสงฆ์องค์กอรยา
 ขอบคุณพลาณภาพ
 หม่อมมารจงพ่ายหนี
 มวลสัตว์เล็กใหญ่มี
 หากข้ากระทำให้

เพราะความประมาทไป ด้วยกายใจและวาจ
 ขอได้โปรดปราณี
 กองบุญที่ข้าสร้าง
 รับผลเลิศอุทิศมา
 แม่เฒ่ามีแก่ข้า
 ยกโทษทุกสิ่งสรรพ
 ขอบบุญข้าทำน
 พ่อแม่มวลประชา

เพียรดับเหตุวิชชา
 อย่าได้มาล้างความเพียร
 ให้ข้าละตลหาเบียด
 ให้ข้าเพียรลวงทุกขา
 เป็นนาคะเลิศสุทธา
 เป็นเนอนาบุญราศี
 ไตรรัตน์ปราบมารยาธิ
 จิตข้าได้ผ่องใส
 ทวีธาตริภพไตร
 หงน้อยใหญ่ได้ทุกขัม
 มายินดีโมทนา
 ทางกายใจและวาจา
 เกิดสุขาจงทั่วกัน
 จงเมตตาตัดเสียพลัน
 แก่ข้านนเสียเถิดนา
 แผ่นผลดีไปทั่วหน้า
 ได้สุขาทั่วกัน เทอญ ฯ

ระเบียบปฏิบัติพิธี

นายเปล่ง ชื่นกลิ่นรูป เปรียญ

หัวหน้าแผนกอาลักษณ์ กองการประกาศิต สำนักนายกรัฐมนตรี

การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามลัทธิ
ธรรมเนียมประเพณีของคนไทยบรรดาที่เป็น
พุทธศาสนิกชน นิยมใช้วิธีการบางอย่างในทาง
ไสยศาสตร์ ซึ่งลัทธิพราหมณ์ถือว่า เป็นมงคล
โดยนำมาดัดแปลงใช้ปะปนอยู่ด้วยเป็นพื้น หาก
แต่ว่าเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และ
รูปเคารพนั้น คงยึดถือเอาพระรัตนตรัย คือ
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสิ่งสำคัญ
ประจำและเป็นประธานในการประกอบพิธีตาม
ประสงค์ ความศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวข้องกับเทพดา
อารักษ์ในทางลัทธิไสยศาสตร์ คงนับถืออยู่ใน
ลำดับรองถัดจากพระรัตนตรัยลงมา ฉะนั้นใน
การประกอบพิธีจึงต้องปฏิบัติหนักไปในทางต้อง
ระมัดระวังมิให้เกิดมีความประมาทขาดความ
เคารพในพระรัตนตรัย และมีให้เป็นการบันรอน
บ่อนพระวินัยในพระพุทธศาสนาเป็นประการ

สำคัญ ทั้งนเพราะบรรดาพุทธศาสนิกชนตั้งแต่
 โบราณกาลตลอดมา ย่อมยึดถือว่า พระรัตนตรัย
 เป็นอุดมสรณะ เป็นที่พึ่งกำจัดภัยได้อย่าง
 ประเสริฐสุด ไม่มีที่พึ่งอย่างอื่นจะดียิ่งขึ้นไปกว่า
 และเมื่อได้ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งโดยการแสดง
 ความเคารพด้วยกาย วาจา ใจ มิได้ขาดตก
 บกพร่องเพราะประมาทแล้ว ก็ย่อมเป็นผู้
 อานุภาพ เป็นที่นับถ้อยยำเกรงของเหล่าอหิสฺมาน
 กาย มีเทพยดาอารักษ์ และภูตผีปีศาจเป็นต้น
 และจะไม่ถูกเหล่าอหิสฺมานกายนั้น ๆ ครอบงวน
 เบียดเบียนพุ่มเหงด้วยประการไร ๆ ทั้งจะได้รับ
 ความคุ้มครองป้องกัน ปกปักรักษาให้พ้นจาก
 สรรพอันตรายภัยพิบัติทั้งปวงอีกด้วย เมื่อเป็น
 เช่นนี้บรรดาพุทธศาสนิกชน ตั้งแต่โบราณกาล
 เป็นต้นมา จึงระมัดระวังไม่ยอมให้ขาดไตร
 สรณคมนั้น และถือว่าความประพฤติดด้วยความ
 ประมาททางกายวาจาใจ ที่ล่วงเกินมิเคารพใน
 พระรัตนตรัยด้วยประการไรนั้น ๆ เป็นการขาด
 ไตรสรณคมนั้น และเมื่อขาดไตรสรณคมนั้นเสียแล้ว
 ก็จะมีผลตรงกันข้ามกับที่ได้กล่าวมาแล้ว
 เช่นนี้แลในการประกอบพิธีกรรมใด ๆ อันปรารภ
 การบุญการกุศล หรือปรารภความสวัสดีมงคล
 ก็ตาม ผู้ประกอบพิธีจะต้องระมัดระวัง ไม่ให้

มีการประมาทละเมิดในเรื่องนี้เป็นสำคัญยิ่ง
ประการหนึ่ง.

อีกประการหนึ่ง บรรดาเหล่าพุทธศาสนิกชนนั้น ย่อมได้ชื่อว่า
เป็นอุปัฏฐาก ผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ต้องปฏิบัติการ
ให้เป็นไป เพื่อความสะอาดแก่พระภิกษุสงฆ์ในอันปฏิบัติตามพระวินัย
บัญญัติ ในทุกกาลทุกโอกาส กล่าวคือ นอกจากการบำรุงด้วยปัจจัยสี่
มีเครื่องนุ่งห่มและอาหารเป็นต้นแล้ว ในเมื่อมีกรณียกิจที่ต้องเข้าไป
เกี่ยวข้องกับพระภิกษุสงฆ์ จะด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ย่อมต้องถวาย
ความสะอาดในเรื่องการปฏิบัติพระวินัยโดยอย่าให้ท่านขัดข้องต้องฝืนใจ
ทำในสิ่งขัดกับข้อบังคับของพระวินัยเป็นอันขาด ถ้าหากมีความประมาท
และปฏิบัติผิดพลาดบกพร่องในเรื่องเหล่านี้แล้ว ก็จะกลายเป็นบุคคล
ผู้บั่นรอนบ่อนพระวินัยในพระพุทธศาสนา คือ ทำให้พระพุทธศาสนา
เสื่อมโทรม ซึ่งนับว่าเป็นการทำบาปอย่างหนัก ตรงกันข้ามหากได้
ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในกรณีดังกล่าวนี้ ก็จะได้ชื่อว่าเป็นไวยาวัจกร ผู้
ชวนชวายเป็นกิจที่ชอบ คือ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญยงนถาวร ซึ่ง
นับว่าเป็นการทำบุญทำกุศลอย่างสูง อันบัณฑิตสรรเสริญยิ่งนัก ทั้งนี้
เพราะพระพุทธศาสนาจะสืบอายุต่อไปได้ ก็ด้วยมีการรักษาพระวินัย
บัญญัติ ฉะนั้น การปฏิบัติที่จะมิให้เป็นการบั่นรอนบ่อนพระวินัยใน
พระพุทธศาสนา จึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอีกประการหนึ่ง และโดย
นิยมน พุทธมามกบัณฑิตผู้โบราณจารย์ จึงได้แนะนำวิธีการในเรื่อง
การปฏิบัติพิธีของพุทธศาสนิกชนไว้โดยประการต่าง ๆ เมื่อสรุปแล้ว
ก็มีสาระสำคัญรวมลงในหลักการและเหตุผลดังได้กล่าวเน้นมาแล้ว.

อันพิธีการต่าง ๆ ซึ่งนับว่า เป็นทางปฏิบัติชอบของพุทธ-
ศาสนิกชนที่โบราณกบณัตติได้แนะนำทำเป็นแบบอย่างไว้แล้วนั้น เมื่อ
อนุชนในชั้นหลังได้ปฏิบัติตามกันสืบต่อมา เมื่อเวลาล่วงมาช้านาน
เข้าก็กลายเป็นลัทธิธรรมเนียมประเพณีของบ้านเมือง ตลอดจนเป็น
ประเพณีของประเทศชาติ แต่โดยที่บุคคลในชาติย่อมมีสภาพความ
เป็นอยู่แตกต่างกันโดยฐานะแห่งท้องถิ่น ชาติตระกูล การศึกษาอบรม
กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา เหล่านี้เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้การประกอบ
พิธีกรรมนั้น ๆ ไม่เป็นระเบียบเสมอเหมือนเป็นอย่างเดียวกันได้อย่าง
แท้จริง อาจแบ่งได้เป็นอย่างประณีต ปานกลาง และอย่างหยาบ
หรือมีคะแนนก็ปฏิบัติพิธีการนั้น ๆ ไปโดยพื้นเพื่อน เลอะเลือน แตก
ต่างห่างไกลออกไปจากหลักวิธีการที่โบราณกบณัตติได้แนะนำทำเป็น
แบบอย่างไว้แล้วแต่กาลก่อนนั้น โดยที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือมิได้
ทราบถึงหลักการเหตุผล อันเป็นสาระสำคัญดังได้กล่าวมาในเบื้องต้น
นั้น ก็อาจมีได้.

ฉะนั้น ต่อไปนี้ จะได้นำหลักการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ของ
ศาสนิกชนมารวมไว้ โดยสังเขป เท่าที่สามารถรวบรวมได้ในเวลา
อันน้อย และคงใช้หลักปฏิบัติชนิดปานกลางอย่างที่มีสามัญชนพึงปฏิบัติ
ได้สม่ำเสมอเช่นเดียวกัน ในเบื้องต้นจะได้กล่าวถึงหลักทั่วไปใน
การประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลภายในเคหสถานบ้านเรือน ซึ่งต้องนิมนต์
พระสงฆ์มาเป็นประธานในการพิธีนั้นก่อน แล้วจึงจะได้กล่าวถึงเอกเทศ
พิธีอื่น ๆ ในลำดับต่อไป.

หลักทั่วไปเกี่ยวกับพิธีสงฆ์

ในการประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล จะเป็นงานอะไรก็ตาม ซึ่ง
เกี่ยวข้องจะต้องนิมนต์พระสงฆ์มาปฏิบัติพิธีด้วยแล้ว เจ้าภาพจะต้อง
เตรียมดำเนินการในหลักใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. พึงทำกำหนดการและกำหนดเวลาไว้ล่วงหน้า
๒. พึงจัดทำบัตรเชิญแขก
๓. พึงจัดทำฎีกาไปนิมนต์พระ
๔. พึงจัดทำความสะอาดและตกแต่งสถานที่
๕. พึงจัดเครื่องปลาทอดอาสน์สงฆ์และที่รับแขก
๖. พึงจัดตั้งโต๊ะที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พร้อมทั้งตั้งเครื่อง
สักการบูชา
๗. พึงจัดตั้งที่นั่งพระพุทธรูป (สำหรับมงคลพิธี)
๘. พึงจัดทำด้วยสายสิญจน์ (สำหรับมงคลพิธี)
๙. พึงจัดเครื่องรับรองพระสงฆ์และรับรองแขก
๑๐. พึงจัดเครื่องภัตตาหาร (ถ้ามีการเลี้ยงพระและเลี้ยงแขก)
๑๑. พึงจัดเครื่องไทยธรรม
๑๒. พึงจัดทำใบปวารณา (หากมีถวายเงินแทนจตุปัจจัย)
๑๓. พึงจัดเตรียมเครื่องอุปกรณ์อื่น ๆ
๑๔. พึงกำหนดตัวบุคคลผู้ช่วยเหลือเป็นกำลังในการปฏิบัติพิธี

คำอธิบายประกอบ

๑. พึงทำกำหนดการและกำหนดเวลาไว้ล่วงหน้า

ก. กำหนดการ

กำหนดการนั้น คือ เมื่อจะมีการประกอบพิธีอะไรก็ตาม เจ้าภาพจะต้องได้ปรึกษาหารือ และกะกำหนดการงานล่วงหน้าไว้ให้เป็นที่แน่นอนว่า ในงานนั้นจะมีอะไรบ้าง จะทำการอย่างไรในวันเวลาใดแล้วจดลงไว้ตามลำดับ และจะต้องแจ้งให้บุคคลอื่น ๆ ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องต้องช่วยเหลือปฏิบัติพิธีทราบโดยทั่วกัน เพื่อจะได้เตรียมการไว้ให้พร้อมสรรพตามหน้าที่ ก่อนถึงเวลาหรือฤกษ์ประกอบพิธี.

ข. กำหนดเวลา

เรื่องกำหนดเวลา ที่จะประกอบพิธีนั้น หากเป็นงานมงคลที่สำคัญซึ่งทำเป็นพิธีการใหญ่ เช่นงานอาวาหวิวาหมงคล เป็นต้น เจ้าภาพควรไปขอให้ท่านผู้รู้วิชาโหราศาสตร์คำนวณหาฤกษ์ไว้ให้ เพื่อจะได้กำหนด เดือน วัน และเวลาที่จะประกอบพิธีนั้น ๆ ให้ได้ฤกษ์งามยามดี ตามวิธีโหราศาสตร์ ซึ่งนิยมกันอยู่ทั่วไปว่าเป็นส่วนประกอบอันสำคัญในการประกอบมงคลพิธี แต่ถ้ามารงานนั้น ๆ ได้จัดทำขึ้นเพียงเล็กน้อย และเจ้าภาพจะไม่ถือเรื่องฤกษ์ยามเป็นสำคัญนักแล้ว จะพึงเลือกเอาวันใดวันหนึ่งที่น่าจะเป็นศุภโยค ศุภดิถี ซึ่งในตำราโหราศาสตร์ได้กำหนดไว้ว่าเป็นวันควรทำการมงคลได้ ดังแบบวันดีดีร้าย ซึ่งได้นำมาประกอบไว้เพื่อความสะดวกในการหา กำหนดเวลาประกอบพิธีมงคลอย่างง่าย ๆ ดังต่อไปนี้

วันราย ซึ่งควรเว้น ไม่พังกำหนดเป็นวันทำการมงคลใด ๆ

วาร	อ.	จ.	ภ.	ว.	ช.	ศ.	ส.	ข้อควรระวังและความหมาย
ดิถีขึ้นแรม	๑	๔	๖	๙	๕	๓	๗	ทักษิณ, วันชวร้าย ทำการมักให้เกิดวาตบาดเจ็บ
ดิถีขึ้นแรม	๔	๖	๑	๓	๘	๕	๙	ยมชนธ, วันรายกาจตุมนรก ทำการมักให้เกิด บวชเจ็บ
ดิถีขึ้นแรม	๔	๒	๑๐	๓	๘	๗	๓	อศินโรธ, วันไฟดับ ทำการมักให้เกิดอุปัทวเหตุของตน ต่างๆ
ดิถีขึ้นแรม	๑๐	๑	๑๐	๕	๕	๖	๙	ทินศุณย, วันไม่มีผลดี ทำการมักเกิดโจรภัย ชาวของ สูญหาย

วันราย ชังควรเวน ไม่พึงกำหนดเป็นวันทำการมงคลใด ๆ

วาร	อ.	จ.	ภ.	ว.	ช.	ศ.	ส.	ข้อดีชั่วร้าย และความหมาย
ดิถีชนแรม	๕	๒	๑๕	๗	๕	๖	๘	ทรทก, วันยากแค้นเขยื้อใจ ทำการจะขาดทุนเสียหาย อาภัพผลยงนิก
ดิถีชนแรม	๑๒	๑๑	๗	๕	๖	๘	๘	กาพทิน, วันพระกาพลง ทำการมักเกิดการวิวาทลงมหาย ตายจาก

วันที่ต้องห้ามไม่ให้ทำการมงคล นอกจากตามแบบข้างบน ยังมีห้ามไม่ให้ทำในวันดิถีมหาคัญ คือได้แก่
วันอาทิตย์ยกยกราชและวันสิ้นเดือนไทย และเมื่ออาทิตย์สถิตในราศีเมษ. กรกฎ. ห้ามวันชนแรม ๖ ค่ำ สถิตในราศี
พฤษภ. ถึงห. ห้ามชนแรม ๔ ค่ำ สถิตในราศีเมถุน. กนย. ห้ามชนแรม ๘ ค่ำ สถิตในราศีตุล. มังกร. ห้ามชน
แรม ๑๐ ค่ำ สถิตในราศีพิจิก. กุมภ. ห้ามชนแรม ๑๒ ค่ำ สถิตในราศีศก. มิน. ห้ามชนแรม ๒ ค่ำ (อาทิตย์
สถิตราศีใด เมื่อไร พงงามผู้โรหราศาสตร) อักษรย่อ จ=วันจันทร. ฅ=วันอังคาร. ๖=วันพุธ. ๗
๘=วันพฤหัสบดี. ศ=วันศุกร์. ส=วันเสาร์.

อนึ่ง ยังมีข้อห้ามเบ็ดเตล็ดที่ถือกันมาแต่โบราณคือ ห้ามเผาไฟ
วันศุกร์ โทนจุกวันอังคาร แต่งงานวันพุธ (คติโบราณห้ามแต่งงาน วัน
พุธหัดดีด้วย.)

๒. พึงจัดทำบัตรเชิญแขก

เมื่อได้กำหนดเวลาที่จะประกอบพิธีแล้ว หากเจ้าภาพมี
ความประสงค์จะเชิญแขกซึ่งเป็นที่เคารพนับถือหรือญาติมิตรมาร่วมเพื่อ
เป็นเกียรติยศในงานด้วย ก็พึงจัดเตรียมทำบัตรเชิญขึ้นตามจำนวนแขก
ที่จะประมาณว่าจะเชิญมาร่วมในงาน ในเบื้องต้นควรทำบัญชีรายนาม
แขกที่จะเชิญทั้งหมดขึ้นไว้เสียก่อนให้เรียบร้อย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์
จะได้กะประมาณการทำบัตรได้ครบถ้วนถูกต้อง และเป็นประโยชน์ใน
การจัดเตรียมเครื่องรับรองและอื่น ๆ ได้อีกด้วย ส่วนข้อความในบัตรเชิญ
ควรจะมีอย่างไรนั้น ย่อมมีแบบอย่างอยู่ทั่วไปแล้ว ข้อสำคัญก็เป็นที่
การแจ้งกำหนดการกำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประกอบพิธีไปให้ทราบ
เพื่อจะได้มาร่วมพิธีโดยพร้อมเพรียงกันเท่านั้น อนึ่ง การวางบัตรเชิญ
แขกนั้น ก็ควรได้ทำในเวลาอันสมควร คืออย่าให้เนิ่นไปนักและอย่า
ให้กระชั้นไปนัก เพราะถ้าวางบัตรเนิ่นไปนัก แขกอาจลืมเลือน กระชั้น
ไปนักก็อาจกลับตัวไม่ทัน เกรงจะเป็นเรื่องชดุกชดักไม่เรียบร้อยจึงเห็น
ควรวางบัตรอย่างเนิ่นไม่เกิน ๑๕ วัน อย่างกระชั้นไม่น้อยกว่า ๗ วัน
ทั้งนี้เว้นแต่เป็นงานที่ได้จัดขึ้นโดยกระทันหัน.

๓. พึงจัดทำฎีกาไปนิมนต์พระ

การจัดทำฎีกานิมนต์พระนั้น ก็เป็นทำนองเดียวกับการทำ
บัตรเชิญแขก คือเป็นการแจ้งรายการประกอบพิธีนั้น ๆ เท่าที่พระท่านจะ

ต้องปฏิบัติ เช่นเจริญพระพุทธมนต์ และรับอาหารบิณฑบาตเป็นต้น
พร้อมทั้งระบุกำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประกอบพิธีให้ท่านทราบโดย
ชัดเจน และการวางฎีกาณิมนต์พระนั้น อาจไม่ต้องทำเป็นรายองค์อย่าง
บัตรเชิญแขก ทำถวายเจ้าอาวาสหรือองค์ใดองค์หนึ่งเพียงฉบับเดียว
แล้วระบุจำนวนพระที่ต้องการนิมนต์ไว้ในฎีกา ทางพระท่านจะจัดมนต์
ให้จนครบจำนวนเอง แต่ถ้าเป็นการนิมนต์พระต่างอาราม หรือหาก
เจ้าภาพมีความจำนนิมนต์เจาะจงพระแต่ละองค์ ซึ่งอยู่ต่างอารามกัน
หรือเป็นการนิมนต์พระเถระผู้ใหญ่ จึงควรทำฎีกาเป็นรายองค์ แต่ใน
กรณีนิมนต์เจาะจงพระในอารามเดียวกัน อาจระบุนามพระลงไว้ในฎีกา
ฉบับเดียวกันก็อาจทำได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการนัดหมายพร้อม
เพรียงกันทางฝ่ายพระ.

อนึ่ง เรื่องจำนวนพระที่นิมนต์มาในพิธีมงคลต่าง ๆ นั้น เป็น
เรื่องสุดแต่เจ้าภาพจะศรัทธา ไม่มีกฎเกณฑ์แบบแผนจำกัดจำนวนไว้
ประการใด เป็นแต่ในพิธีหลวงตามธรรมเนียมเคยเห็นนิมนต์ ๑๐ รูป
เป็นอย่างต่ำ ตามบ้านราษฎรนิยมเพียง ๕ รูปเป็นพิน ลดลงจากของ
หลวงถึงหนึ่ง หากจะมากขึ้นไปอีกเพียง ๗ หรือ ๘ รูปเป็นอย่างมาก
ทั้งนี้อาจเป็นโดยมารยาทของผู้มีแบบคายแต่โบราณ มิให้ไปมีจำนวน
เท่าเทียมกับของหลวงก็อาจเป็นได้ ส่วนในงานอาวาทวิวาหมงคลโดย
เฉพาะนั้น มักนิยมจำนวน ๘ รูปเป็นพิน ซึ่งจำนวนนี้ไปพ้องกับ
มงคล ๘ ของลัทธิพราหมณ์ จึงเข้าใจว่าคงต้องการให้เป็นมงคลอย่าง
สมบูรณ์สำหรับพิธีแต่งงาน ทำนองเดียวกับการจัดขันหมาก ต้องจำกัด
ให้มีหมาก ๘ ผล พลู ๘ เรียง ๆ ละ ๘ ใบ และสิ่งอื่น ๆ ก็ต้อง

จำนวน ๘ ทงน พระที่นิมนต์มาประกอบพิธีจึงต้องมีจำนวน ๘ ไป
ด้วย เพื่อให้สมบูรณ์แบบตามลัทธิพราหมณ์ดังกล่าวแล้ว จึงได้ถือ
เป็นธรรมเนียมสืบมา.

สำหรับจำนวนพระ ๔ รูปนั้น ใช้ในเรื่องการศุภโดยเฉพาะมาแต่
โบราณนานแล้ว จึงไม่นิยมที่จะนิมนต์ไปในงานพิธีอื่น ๆ ด้วยเกรง
เข้าใจผิดคิดไปในทางไม่เป็นมงคลแก่งาน จึงเลยเป็นข้อห้ามอันเกิด
เองโดยไม่มีใครบัญญัติ และถือเป็นธรรมเนียมประเพณีอย่างชัดเจน
ไปแล้ว.

ในเรื่องนิมนต์พระไปทำบุญที่บ้านซึ่งมีการเลี้ยงพระด้วยนั้น มี
ข้อห้ามเกี่ยวด้วยพระวินัยบัญญัติอยู่ประการหนึ่ง คือ ห้ามไม่ให้
นิมนต์ออกขออาหารที่จะเลี้ยงพระ ถ้าออกขออาหาร พระจะรับนิมนต์
ไม่ได้ เพราะมีสิกขาบทบัญญัติห้ามไว้ ทงนพึงกล่าวรวม ๆ ว่านิมนต์
รับอาหารบิณฑบาตด้วยก็พอ.

๔. พึงจัดทำความสะอาดและตกแต่งสถานที่

เรื่องสถานที่สำหรับประกอบพิธีนั้น ถิ่นว่าเป็นการสำคัญมาก
ในการจัดงานพิธี ซึ่งเจ้าภาพจะต้องพิจารณาก่อนสิ่งอื่น กล่าวคือก่อน
ที่จะตกลงนิมนต์พระและวางบัตรเชิญแขกมาในงาน ใครบ้าง เป็น
จำนวนเท่าไร จะต้องพิจารณาถึงสถานที่เสียก่อนว่า มีที่สำหรับพระ
และสำหรับรับรองแขกไว้กว้างขวางเพียงพอ เท่าที่พระและแขกจะไม่
ต้องถึงลำบากเดือดร้อนและขัดข้อง เพราะการที่จะไปนิมนต์พระและ
เชิญแขกมาให้ได้รับความลำบากเดือดร้อนและขัดข้องนั้น ย่อมจะไม่

เป็นมงคลแก่งานและแก่ตัวเจ้าภาพเอง ฉะนั้นในการประกอบพิธีจึงจำเป็นต้องได้สถานที่อื่นเหมาะสม คือ มีลักษณะกว้างขวางพอสมควร สะอาดเรียบร้อยอากาศปลอดโปร่ง และมีทางเข้าออกสะดวก ตลอดจนการตกแต่งประดับประดาให้มีลักษณะงดงามตามสมควร ทั้งนี้เจ้าภาพจะต้องจัดขนย้ายสิ่งที่ตั้งกีดขวางออกไปเสียชั่วคราว แล้วจัดทำความสะดวกกำจัดสิ่งปฏิกูล และเมื่อจำเป็นอาจถึงต้องเปิดฝาด้านใดด้านหนึ่งออกเสียชั่วคราว เพื่อให้มีอากาศปลอดโปร่ง ส่วนทางเข้าออกก็ควรพิจารณา ซ่อม แปลง ถนนทางที่ลุ่มต่ำมีน้ำแฉะแฉะหรือซ่อมสะพานที่ชำรุด เพื่อให้ผู้ที่มาในงานสะดวกสบายในการเข้าออก และตลอดเวลาที่อยู่ในบ้านงาน จึงนับว่าเป็นเกียรติยศและเป็นสวัสดิมงคลแก่เจ้าภาพโดยแท้จริง.

๕. พึงจัดเครื่องปูลาดอาสน์สงฆ์และที่รับแขก

เมื่อได้จัดทำความสะดวกและตกแต่งสถานที่ในบริเวณประกอบพิธีเป็นการเรียบร้อยแล้ว พึงจัดอาสน์สงฆ์ และที่รับรองแขกไว้ให้พร้อมสรรพ คือ :-

ก. การจัดอาสน์สงฆ์

การจัดอาสน์สงฆ์ มีเป็น ๒ อย่าง สุดแล้วแต่จะสะดวกในอย่างใดอย่างหนึ่ง คือถ้าในบริเวณพิธีสงฆ์จะเป็นชั้นบนหรือชั้นล่างของบ้านก็ตาม มีการจัดให้ภุคฆ์เป็นผู้เป็นแขกหรือผู้ปฏิบัติพิธีนั่งเก้าอี้ จะต้องจัดอาสน์สงฆ์ให้อยู่สูงกว่าพื้นประมาณ ๑ ศอก โดยจะตั้งเตียงต่อกัน

หรือยกแคร่ปูพรมเป็นการชั่วคราวก็ได้ ต้องให้มีส่วนยาวไปพอกับ
จำนวนพระที่จะนิมนต์มาในพิธีนั่งได้อย่างหลวม ๆ อย่าให้คับแคบถึง
พระต้องนั่งเบียดเสียดกัน ส่วนกว้างของอาสน์สงฆ์ก็ต้องให้กว้างพอ
สมควรที่จะวางสัปการกับข้าวและเครื่องรับรองอื่น ๆ ได้โดยสะดวก ถ้า
ในบริเวณพิธีสงฆ์ได้จัดให้คฤหัสถ์นั่งกับพระ อาสน์สงฆ์จะจัดไว้กับพระ
ตามธรรมเนียมก็ได้ ที่สำหรับพระนั่งจะใช้อาสน์ที่จัดทำไว้เป็นเฉพาะรูป
หรือจะใช้ปูลาดด้วยผ้าขาวก็ได้ สุดแต่ให้แสดงว่าเป็นที่พิเศษสำหรับ
พระนั่งโดยเฉพาะ และควรมีหมอนอิงไว้สำหรับพระองค์ละใบเท่า
จำนวนพระ ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือ อาสน์สงฆ์จะต้องจัดให้
พระนั่งโดยมีเบาะรองขาอยู่ทางพระพุทธรูป ห้ามมิให้จัดให้พระนั่งโดยมี
เบาะรองซ้ายอยู่ทางพระพุทธรูปเป็นอันขาด ถ้ามีความจำเป็นเกี่ยวข้องกับ
สถานที่จำกัด ก็ให้ตั้งพระพุทธรูปหันพระพักตร์ออกมาทางพระสงฆ์
เช่นอย่างพระประธานในโรงอุโบสถก็ได้.

ข. การจัดที่รับรองแขก

ที่รับรองแขก ควรจัดไว้ในที่ต่อเนื่องกับบริเวณพิธีสงฆ์ โดย
ให้แขกได้มองเห็นการปฏิบัติพิธีสงฆ์ได้ทั่วถึงกัน เว้นแต่ในกรณีที่
จำเป็น เช่นต้องจัดพิธีสงฆ์ในชั้นบนของบ้าน ทางนี้เองด้วยต้องการ
ให้แขกได้นั่งเฝ้าเลื่อมใสในบุญกุศล และได้ร่วมอนุโมทนาด้วยอย่าง
แท้จริง หากเป็นการจัดเก้าอี้ให้แขกนั่ง ต้องจัดเตรียมไว้ให้พอกับ
จำนวนแขกที่เชิญมา และเผื่อเหลือเผื่อขาดไว้ตามสมควร.

๖. พึงจัดตั้งโต๊ะที่ประดิษฐานพระพุทธรูป

พร้อมทั้งเครื่องสักการบูชา

เรื่องโต๊ะ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นประธานในการพิธีนั้น เจ้าภาพควรถือเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งด้วย เพราะเมื่อได้จัดงานพิธีขึ้นเป็นงานเกียรติกิริยา และเพื่อเป็นสิริมงคลเป็นการใหญ่ขึ้นแล้วอะไร ๆ ก็แสวงหามาใช้ได้อย่างสมเกียรติ แต่โต๊ะที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ มีอะไรที่พอใช้ได้ก็เอามาใช้เพื่อขอไปที เช่นนี้ ย่อมนับว่าเป็นการบกพร่องเป็นอย่างมาก ควรนับอยู่ในประเภทมีความประมาทขาดความเคารพในพระรัตนตรัย ด้วยไม่ถือเป็นสำคัญ อันจะเป็นเหตุให้การนับถือพระไตรสรณคมน์พินเพื่อนเลอะเลือนไปได้ และอาจเกิดเป็นโทษขึ้นได้ต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาในเบื้องต้นนั้นแล้ว.

ฉะนั้น เมื่อได้จัดงานพิธีขึ้นแล้วด้วยต้องมิพิธีสงฆ์แล้ว เจ้าภาพควรพยายามจัดหาโต๊ะที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและเครื่องสักการบูชาให้ได้อย่างดีพอสมควร คือ ควรได้โต๊ะหมู่กลมลักษณะสะอาดงดงามจะเป็นหมู่ ๕ หมู่ ๗ หรือหมู่ ๙ ก็สุดแต่จะหาได้ และให้พอเหมาะกับสถานที่ หากหาโต๊ะหมู่ไม่ได้จริง ๆ ก็ควรจัดเป็นโต๊ะเดี่ยวซ้อนกัน ๒ ชั้น หรือ ๓ ชั้น ให้ได้ชั้นล่างใหญ่แล้วเล็กขึ้นไปตามลำดับ เหลือเป็นชั้นบนออกไปพอวางเครื่องสักการบูชาได้ ควรจัดให้แลดูสะอาดตา เช่นปูผ้าขาวคลุมเสียกันน้ำใช้ได้ และโดยนัยนี้ควรจัดหาโต๊ะให้ได้ขนาดสูงในลำดับเดียวกับโต๊ะหมู่ซึ่งเขาทำไว้ โดยมีมาตรฐานพอเหมาะพอควรแล้วนั้น คือ ให้ฐานพระพุทธรูปอยู่สูงในลำดับศีรษะของผู้นั่ง

คุกเข่าตบตรงเวลาเข้าทำสักการบูชาเป็นพอเหมาะ ไม่ควรตั้งพระพุทธรูปให้อยู่สูงหรือต่ำกว่าลำดับดังกล่าวมาน ชนโตะตบที่ประดิษฐานพระพุทธรูปก็ไม่ต้องตั้งเครื่องสักการบูชา เช่นแจกันหรือพานดอกไม้ เป็นต้น ควรตั้งเครื่องสักการบูชาในชั้นที่ลดหลั่นลงตามลำดับ ถ้าจำเป็นก็ควรหาโตะเล็กขนาดพอเหมาะกับฐานพระ ตั้งรองพระพุทธรูปให้สูงเพิ่มขึ้นเสียออกชนหนึ่งจึงควร.

เครื่องสักการบูชา นั้น ควรจัดให้มีพองาม คือมี กระจ่างรูป ๑ เชิงเทียน ๒ แจกันดอกไม้ ๒ พานดอกไม้ ๒ เท่านั้นก็พอได้แล้ว หากมีมากกว่านั้น ก็จงพยายามจัดตั้งให้มีลักษณะเรียบร้อยงดงาม อย่าให้แลดูเป็นรกรุงรังบังพระพุทธรูป ต้องให้แลเห็นพระพุทธรูปได้อย่างเด่นชัดจึงควร.

เวลาประกอบพิธี พึงจัดรูปปักที่กระจ่างรูปเพียง ๓ ดอก หรืออย่างมากที่สุดไม่เกิน ๕ ดอก เพราะจัดรูปมากถึงมีควันตระหลบจะทำให้พระสงฆ์ลำบาก อาจเกิดโทษขึ้นได้ ปักเทียนเพียง ๒ เล่ม ควรได้เทียนขผึ้งแท่นกราว ๔ บาท และไม่ต่ำกว่า ๒ บาท เพื่อให้จุดอยู่ได้นานตลอดพิธีพระ แจกัน พานดอกไม้ ควรจัดให้มีลักษณะงดงาม ควรได้ดอกบัว และดอกไม้หอมอื่น ๆ.

การอัญเชิญพระพุทธรูป มาประดิษฐาน ณ ที่บูชา ซึ่งจัดเตรียมไว้นั้น ควรทำในเวลาใกล้จะถึงเวลาเริ่มประกอบพิธี คือภายหลังจากได้ทำธุกิจอื่น ๆ อันจักต้องทำในที่ตรงนั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว และเมื่อได้อัญเชิญมาประดิษฐานแล้ว ห้ามทำการขำกรายหรือแสดงกิริยาอาการเป็นอकारด้วยประการใด ๆ ในที่เฉพาะพระพักตร์พระพุทธรูปเป็นอันขาด ทั้งนี้ด้วยเกรงจะเป็นการประมาทอาจ

กระทบกระเทือนห่วงไหวด้วยการถือพระไตรสรณคมน์ ดังกล่าวมาแล้ว.

อนึ่ง การจัดตั้งโต๊ะที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นประธานในพิธี
สังฆตงว่าทงน จักต้องตั้งให้พระพุทธรูปผืนพระพักตร์ไปทางเดียวกับ
พระสังฆเสมอ ด้วยมีความหมายว่า พระสังฆมิมพระพุทธรเจ้าเป็นประมุข
เว้นแต่มีความจำเป็นเกี่ยวในเรื่องสถานที่ ซึ่งจะต้องให้พระสังฆมิม
เบองซ้ายอยู่ทางพระพุทธรูปแล้ว จึงต้องตั้งพระพุทธรูปผืนพระพักตร์
ออกมาทางพระสังฆ เป็นอันไม่ต้องเข้าแถวกับพระสังฆ ดังได้กล่าวมา
แล้วในเรื่องการจัดอาสน์สังฆนั้น สำหรับเรื่องทิศทางที่จะประดิษฐาน
พระพุทธรูปให้ผืนพระพักตร์ไปสู่ทิศไหนนั้น ตามความนิยมที่เคย
ปฏิบัติกันอยู่มักจะให้ผืนพระพักตร์ไปสู่ทิศเหนือ ด้วยถือว่าพระพุทธรเจ้า
เป็นโลกอุดร มิฉะนั้นทิศตะวันออกเป็นพื้น แต่ในเรื่องนี้เห็นว่าไม่
จำเป็นจะต้องจำกัดเช่นนั้น ผืนพระพักตร์ไปทิศใด ๆ ก็ไม่เกิดโทษ
และไม่มีข้อห้ามด้วยประการใด ๆ เป็นอันแล้วแต่สถานที่จะอำนวย
ให้ประดิษฐานได้เหมาะสมเพียงไร ก็พึงทำได้ทั้งนั้น.

การอัญเชิญรูปเคารพมาประดิษฐานในมงคลพิธตั้งว่ามานั้น นอก
จากมีพระพุทธรูปแล้ว หากยังมีคมภรพระธรรม และรูปพระอรหันต
สาวกอยู่ก็ควรอัญเชิญมาประดิษฐานไว้เพื่อให้พร้อมพระรัตนตรัย
ด้วย ก็ยิ่งดี.

๗. พงจัดตั้งทนายพระพุทธรูป

ในการประกอบพิธีมงคลทุกพิธี จะต้องจัดทนายพระพุทธรูป
ตั้งไว้ตรงหน้าพระสังฆองค์ที่เป็นประธานในพิธีด้วย ทงนเพอจกให้เป็น
ที่ประชุมอานุภาพ แห่งพระพุทธรูปบริตรลงไว้ในน้ำเรียกว่า บริตโตทก

นำพระปริตร หรือ นำพระพุทฺธมนต์ และเมื่อเสร็จพิธีแล้วพระท่าน
 จักได้ประพรมให้แก่เจ้าภาพและแขกผู้มาร่วมพิธี และประพรมเคห
 สถานบ้านเรือน ด้วยเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนนับถืออยู่ว่า นำ
 พระพุทฺธมนต์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นของขลัง อาจสามารถกำจัดเสียได้
 ซึ่งเสนียดจัญไรสรรพอุปัทวันตราย และสิ่งเพิ่มพูนสรรพสิริสวัสดิมงคล
 โดยประการทั้งปวง.

ภาษา สำหรับใช้เป็นที่นำพระพุทฺธมนต์นั้น ในปัจจุบันได้ทำ
 เป็นขันหล่อด้วยโลหะมีลวดลายแสดงสิ่งอันเป็นมงคลไว้สำหรับเป็นที่นำ
 พระพุทฺธมนต์โดยเฉพาะ เรียกว่าครอบนํ้ามนต์ มีอยู่แพร่หลายแล้ว
 แต่หากไม่ได้เช่นนั้น ก็พึงใช้ขันมีเชิงซึ่งทำด้วยโลหะสัมฤทธิ์ ทอง
 เหลือง ทองลงหิน หรือแม้แต่ตู้ใช้บาตรพระหรือบาตรดินอย่างคน
 โบราณชอบใช้ก็ได้ทั้งนั้น เป็นแต่พึงระวังให้ใต้เป็นของสะอาดควรแก่
 เป็นที่รับรองสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วควรทงสน ภาษาที่ห้ามกล่าวยกย่อง
 เงินและทองไม่ควรใช้ เพราะเป็นสิ่งอนามาส พระสงฆ์จับต้องไม่ได้
 ด้วยมีพระวินัยบัญญัติห้ามไว้.

น้ำที่จะใส่ในขันนํ้ามนต์ ควรเป็นน้ำที่สะอาดเช่นน้ำประปา
 หรือหากใช้น้ำในแม่น้ำลำคลองก็ควรกรองเสียให้สะอาดก่อน แต่ห้าม
 ไม่ให้ใช้น้ำฝน ทั้งนี้เห็นจะเป็นด้วยถือว่าน้ำอันจะเป็นของศักดิ์สิทธิ์ จะ
 ต้องได้มาจากแม่พระธรณี ส่วนน้ำฝนนั้นได้มาจากทางอากาศ จึงไม่
 นิยมใช้ และควรใส่น้ำแต่เพียงก่อนภาษาชะ อย่าให้ถึงเต็มเปี่ยม สิ่ง
 ควรใส่ในขันนํ้ามนต์ด้วยกคอดอกบัว (หรือใบเงิน ใบทอง มีเพียงเล็ก
 น้อยพอเป็นสังเขป) นอกจากนั้นจะต้องมีเทียนนํ้ามนต์ ๓ เล่ม ใช้ขณ
 แท้หนัก ๓ บาท หรือ ๒ บาท ติดไว้ที่ขันนํ้ามนต์ แต่ยังไม่ต้องจุด

เทียนน้ำมันต้นควรให้มิได้ใหญ่พอสมควร เมื่อจุดแล้วจะได้ไม่ดับ
ง่าย และสะดวกในเวลาพระท่านหยดดอกเทียนลงในน้ำมันต์.

๘. พึงจัดทำสายสัญญาณ

สายสัญญาณ หรือที่เรียกเป็นคำศัพท์ว่า “สัญญาณสูตร” นั้น คือ
เส้นด้ายยาว ๆ สำหรับใช้วงรอบเคสสถานบ้านเรือน หรือรอบบริเวณ
ที่ประกอบพิธีมงคล และสำหรับถวายให้พระถือในเวลาสวดมนต์ใน
การมงคลพิธีต่าง ๆ แต่โบราณได้จัดทำขึ้นด้วยพิธีที่เรียกว่าเสก คือ
ร่ายมนต์ให้ศักดิ์สิทธิ์ จึงเรียกว่าสายสัญญาณ แปลว่า “สายเสก”

บุคคลผู้จะพึงทำสายสัญญาณได้นั้น จำเป็นจะต้องได้เคยบวช
เรียนศึกษาในทางศาสนา ได้เล่าเรียนสวดมนต์ภาวนาอยู่บ้างตามสมควร
แม้ด้ายสายสัญญาณสำหรับใช้ในพิธีหลวง แต่โบราณก็ต้องให้เจ้าพนักงาน
งานในกรมราชบัณฑิตทำ และพระราชพิธีใหญ่ ๆ เช่นพระราชพิธีตรุษ
ซึ่งจำเป็นต้องใช้ด้ายสายสัญญาณด้ายมงคลเป็นจำนวนมากๆ แล้ว ปรากฏ
ตามความในจดหมายเหตุครั้งโบราณว่า กรมสนมเบิกด้ายดิบ มอบ
ให้สังฆการีไปนิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะ อำนวยการจัดทำให้ ดังนี้
ก็มี ทั้งนี้พียงเห็นว่า เรื่องการจัดทำด้ายสายสัญญาณในการพิธีมงคลนั้น
ตามประเพณีโบราณถือเป็นเรื่องสำคัญเพียงไร แต่ในสมัยปัจจุบัน
เข้าใจว่าจะไม่มีใครสนใจกันในเรื่องนี้เท่าใดนัก เพราะเมื่อต้องการทำ
พิธีก็ไปซื้อสายสัญญาณสำเร็จรูปมาจากท้องตลาด ซึ่งมีขายอยู่ดาษดื่น
แต่สายสัญญาณสำเร็จรูปที่เขาทำขายหรือแม่ทำขึ้นใช้เองแต่ไม่ได้ทำพิธี
เสกนั้น คงไม่นับว่าเป็นด้ายสายสัญญาณสมบูรณ์แบบตามประเพณี
โบราณ เพราะไม่ได้เสก.

ฉะนั้น จึงเห็นควรได้เนะนิวทำด้วยสายสัญญาณ และการวงด้าย
สายสัญญาณตามประเพณีโบราณไว้ ณ ที่นี้ เพื่อประกอบให้สมบูรณ์ใน
เรื่องระเบียบปฏิบัติพิธี คือ :-

ก. การจับด้ายสายสัญญาณ

การทำด้ายสายสัญญาณ เรียกว่าจับสายสัญญาณ ด้ายที่จะจับสาย
สัญญาณ ควรใช้ด้ายดิบชนิดมีคุณภาพดี เพื่อให้เหนียวไม่ขาดง่าย ใน
เบื้องต้นควรจะกะประมาณดูก่อนว่า ในพิธีนั้นจะต้องใช้ด้ายสายสัญญาณ
ยาวเท่าไร คิดเป็นด้ายดิบรวมกี่เส้น เพื่อจะได้จัดหาด้ายดิบมาไว้เสีย
ให้พอในคราวเดียว ผู้จะจับสายสัญญาณนั้นต้องมี ๒ คนด้วยกัน คือ
เป็นคนจับ ๑ เป็นคนป้อนเส้นด้ายให้จับ ๑ ทั้ง ๒ คนนั่งให้ห่างกัน
ประมาณ ๔ ศอก หันหน้าเข้าหากัน เมื่อเริ่มพิธี ผู้จับสายสัญญาณพึง
หยิบด้ายทั้งหมดที่ต้องจับมาถือ นั่งประณมมือว่า นโม ฯ ๓ จบ แล้ว
ว่าบท พุทฺธํ สรณํ กัจฉามิ, ธมฺมํ สรณํ กัจฉามิ, สงฺฆํ สรณํ
กัจฉามิ, ทุตติยมฺปิ ฯ ตติยมฺปิ ฯ ไปตามแบบพระไตรสรณคมน์ แล้ว
ว่าบท สมฺพุทฺธเส แล้วว่าบท อิติปิ โส ภควา ไปจนจบ พระพุทฺธคุณ
พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ขณะว่าพึงน้อมใจระลึกถึงคุณพระพุทฺธเจ้า
พระธรรม และพระสงฆ์ ตามลำดับ พึงยึดห่วงวาทเป็นอารมณ์
ตั้งใจให้แน่วแน่มั่นแล้ว พึงส่งเชดด้ายที่จะจับไปให้ผู้ป้อนเส้นด้าย
คล้องไว้ที่ข้อมือทั้งสองข้างขึงไว้ให้ตึง และผู้ป้อนเส้นด้ายพึงคอยระวัง
ในการป้อนโดยเบี่ยงบ้ายมือให้เข้าจังหวะกับผู้อยู่จับอยู่ตลอดเวลา ผู้จับ
นั้นเมื่อเลือกหาเส้นด้ายอันเป็นต้นขวแยกออกมาจากเชดได้แล้ว ขณะ
แรกพึงว่า พุทฺธํ สรณํ กัจฉามิ แล้วทบทเส้นด้ายเข้าด้วยกันเพื่อให้

เป็นวงพอมือลอดใต้สะดอก ขณะทบเส้นด้ายว่า ฌมัม สรณัม กัจฉามิ
 แล้วถอไว้ด้วยมือข้างหนึ่ง ไขม้ออกข้างหนึ่งลอดเข้าในวงจับเส้นด้าย
 ดึงกลับมาทางตัว ขณะดั่งนั้นว่า สงฺฆัม สรณัม กัจฉามิ ด้ายสามเส้นก็
 จะสมทบเกี่ยวพันประสานกันเป็นสายสิญจน์ อันสำเร็จด้วยพระไตร
 สรณคมนั้นในทันใด ต่อไปเส้นด้ายที่จับดึงเข้ามาก็จะเป็นวงตามเดิมอีก
 แล้วพวงจับดึงเส้นด้ายด้วยมือข้างหนึ่ง ม้วนด้ายที่จับแล้วด้วยมือออกข้าง
 หนึ่ง สองมือทำหน้าทีไปพร้อม ๆ กัน ฝ่ายผู้บ่อนเส้นด้ายก็พวงทำหน้า
 ที่บ่อนไปตามจังหวะมือของผู้จับ เมื่อด้ายหมดเขตหนึ่ง ๆ ก็เอาด้าย
 เขตอื่นเข้าต่อและจับต่อไปจนกว่าจะหมดด้ายทุก ๆ เขต ขณะจับสาย
 สิญจน์อยู่นางผู้จับและผู้บ่อนเส้นด้าย พึงเล็งบริกรรมภาวนาอยู่ใน
 บทพระไตรสรณคมนั้น และพระพุทธุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ
 ตามบทบาลี และว่า

สพฺเพ พุทฺธา ผลปฺปตฺตา ปจฺเจกานนฺจ ยมฺพลํ

อรหนฺตानนฺจ เตเชน รกฺขํ พนฺธามิ สพฺพโส ฯ

พึงตั้งใจให้แน่วแน่ ว่าข้าอยู่ตง้นจนกว่าจะแล้วเสร็จ ถ้าไม่
 จำเป็นก็อย่าได้พูดได้เจรจาอันเลย เมื่อจับเสร็จในครั้งนึ่งเป็นจับ ๓
 ค้อมด้ายเพียง ๓ เส้น เมื่อเห็นว่าข้งเล็กอยู่เกรงจะขาดง่าย ก็พวงจับซ้ำ
 อีกครั้งหนึ่ง เรียกว่าจับ ๕ คือจับจาก ๓ เส้นให้เป็น ๕ เส้น ผู้จับพวง
 ม้วนด้ายเข้ากลุ่มให้เรียบร้อยเสียก่อน แล้วพวงจับปลายด้ายไว้ส่งกลุ่ม
 ด้ายไปให้ผู้บ่อนด้ายคอยระว้งบ่อนอยู่ตามเดิม ขณะแรกจับปลายด้าย
 ว่า พุทฺธํ สรณัม กัจฉามิ, ฌมัม สรณัม กัจฉามิ, สงฺฆัม สรณัม
 กัจฉามิ ฯ ขณะทบด้ายเข้าเป็นวงว่า ทุตฺติยมฺปิ พุทฺธํ สรณัม กัจฉามิ,
 ทุตฺติยมฺปิ ฌมัม สรณัม กัจฉามิ, ทุตฺติยมฺปิ สงฺฆัม สรณัม กัจฉามิ ฯ

ขณะจับเส้นด้ายลอดวงเข้ามาทางตัวว่า ตติยมบี พุทธิ สรณํ กจฺณามิ,
ตติยมบี ฐมมํ สรณํ กจฺณามิ, ตติยมบี สงฺฆํ สรณํ กจฺณามิ ฯ
แล้วจับต่อไป ทั้ง ๒ คน พึงภาวนาบท พระพุทฺธคุณ พระธรรมคุณ
พระสังฆคุณเหมือนในครั้งแรก และว่า อ. ส. วิ. สุ. โล. ปุ. ส. พุ. ภ.
แล้วว่าบท สพุเพ พุทฺธา พลปฺปตฺตา ไปจนจบ และหากจะว่าบท
มงคลจักรวาล หรือพระพุทฺธมนต์ในเจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน โดย
ตลอด หรือบทใด ๆ ที่ยังจำได้จนใจอยู่ ก็ยังดีมากชน.

เมื่อจับหมดด้ายในครั้งแรกแล้ว พึงม้วนด้ายเข้ากลุ่มเหมือน
ในครั้งแรกก่อน ผู้ม้วนด้ายและผู้ระวังกลุ่มด้ายพึงว่า

สพุพทุกฺขา วินสฺสณฺตุ, สพุพภยา วินสฺสณฺตุ, สพุพโรคา
วินสฺสณฺตุ, พุทฺธเตเชน ฐมฺมเตเชน สงฺฆเตเชน จนกว่าจะม้วน
ด้ายเข้ากลุ่มเสร็จเรียบร้อยจึงเสร็จพิธี.

เมื่อได้ทำอย่างนี้ สายสิญจน์ก็จะเปลี่ยนสายเล็กตามความหมาย
เดิมและเจริญตามรอยโบราณประเพณี สัมควรใช้ในการพิธีมงคล
อย่างแท้จริง.

ข. การวางด้ายสายสิญจน์

การวางด้ายสายสิญจน์ รอบบริเวณมงคลพิธีนั้น ก็เพื่อจะ
แสดงเขตที่มงคลพิธี ซึ่งขออำนาจแห่งพระรัตนตรัยและพระปิตุ
ภูมิคุ้มครองป้องกัน มิให้เกิดมีสิ่งชั่วร้ายสรรพเสนียดจัญไรอุปัทวันตราย
ภายในเขตที่นั้น ๆ และเพื่อเพิ่มพูนสรรพสิริสวัสดิมงคล โดยประการ
ทั้งปวง.

วิธีวางสายสิญจน์ ต้องตั้งต้นสายสิญจน์ตรงที่จะตั้งโต๊ะประดิษ-

ฐานพระพุทธรูปเป็นประธานในการพิธี แล้วเวียนจากซ้ายไปขวาของ
สถาน^๑นั้น เรียกว่าทำประทักษิณ แปลว่าเวียนขวา ผู้วงสายสัญญาณ^๒
ควรต้องมีสัก ๒-๓ คน เพื่อช่วยกันทำได้เรียบร้อย ขณะเริ่ม
วงสายสัญญาณ^๓ ผู้เป็นหัวหน้าพึงหยิบกลุ่มด้ายขนนึ่งประณมมือ^๔ ดัง
นโม ๓ จบ แล้วว่า

พุทฺธํ สตฺยตปาการี^๑ อมฺหากํ สรณํ คจฺฉามิ

ธมฺมํ สตฺยตปาการี^๒ อมฺหากํ สรณํ คจฺฉามิ

สงฺฆํ สตฺยตปาการี^๓ อมฺหากํ สรณํ คจฺฉามิ

สพฺเพ พุทฺธา พลปฺปตฺตา ปจฺเจกานนฺจ ยมฺพลํ

อรหณฺตานนฺจ เตเชน รกฺขํ พนฺธามิ สพฺพโส ฯ

ดังนั้นแล้ว จึงผูกด้ายสายสัญญาณไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่งตรงที่จะตั้ง
เครื่องบูชา^๕นั้น เหลือด้ายไว้ให้ยาวพอวงท้องคัพระพุทธรูป ครั้นแล้ว
พึงส่งกลุ่มด้ายให้ผู้ช่วยอีกคนหนึ่งพาตเห็นไว้ในส่วนบน ภายนอก
อาคารจะเป็นฝา กำแพง หรือรวบ้านก็ตาม แล้วมีการส่งการรับกลุ่ม
ด้ายต่อ ๆ กันไป ผู้รับเมื่อได้รับกลุ่มด้ายแล้วก็ต้องพยายามพาตเห็น
ด้ายเข้าไว้นั้น ที่นั้นจะอยู่ได้มั่นคงแล้วก็ส่งกลุ่มด้ายต่อไป ผู้ส่งเมื่อได้ส่ง
ด้ายไปยังผู้รับแล้ว ก็ต้องล่วงหน้าไปคอยทำหน้าที่เป็นผู้รับต่อไป
อีก ผลัดกันทำหน้าที่รับส่งอยู่อย่างนั้นจนกว่าจะรอบเขตมงคลพิธี เมื่อ
วงเข้ามาจนถึงที่เดิมแล้ว พึงรวมต้นและปลายด้ายสายสัญญาณเข้าไว้
ในที่เดียวกัน ขณะปฏิบัติการวงด้ายสายสัญญาณอยู่นั้น ทั้งผู้รับผู้ส่ง
กลุ่มด้าย พึงตั้งใจบริกรรมภาวนาคาถาข้างบนไปด้วยจนกว่าจะแล้ว

๑-๒-๓. ปรากฏในที่บางแห่งใช้ว่า พุทฺธ— ธมฺม— สงฺฆํ สตฺยตฺรตนปาการี ก็มี.

เสร็จ.

การวางค่ายสายสัญญาณคงว่ามานี้ มีเคล็ดอันสำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือต้องระวัง อย่าทำสายสัญญาณขาด ถ้าทำขาดและต้องต่อบ่อย ๆ ถือกันว่าเป็นกลางไม่สู้จะดี และในระหว่างเวลาประกอบพิธีก็มีข้อห้ามไม่ให้ใครทำสายสัญญาณขาด ที่กวัดชั้นมากก็คือพิธีบูชาเทวดานพเคราะห์ เพราะเป็นเรื่องทำพิธีต่ออายุ ฉะนั้นในการที่จะวางสายสัญญาณไว้ในที่ทุกแห่งจะต้องระมัดระวังให้ได้ที่ ๆ ปลอดภัย ไม่มีอันตรายใด ๆ จะมาทำให้สายสัญญาณขาด ถ้าหากได้ทำให้เป็นการเรียบร้อย และไม่ปรากฏว่าสายสัญญาณขาดในระหว่างเวลางานพิธีแล้ว ก็นับว่าเป็นสวัสดิมงคลแก่งานพิธีนั้น ๆ เป็นอย่างยิ่ง.

ก. การโยงค่ายสายสัญญาณเข้ากับองค์พระพุทธรูป

เมื่อถึงวันประกอบพิธี ได้จัดตั้งอาสน์สงฆ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว และอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานยังโต๊ะหมู่บูชาแล้ว พึงจับกลุ่มค่ายสายสัญญาณที่ได้รวมต้นปลายเข้าไว้ด้วยกันแล้วนั้น นั่งคุกเข่าทำพรหมประณมมือ ตั้งนโม ๓ จบ แล้วว่า

พุทฺธปฺปมุโข ภิกขุสงฺโฆ เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพศุทฺธม-
ปราชิตา สพฺพศุทฺธ โสตุถิ กจฺจนฺติ ตนฺเตถ มงฺกลมุตฺตมฺมโน ๑

แล้ววางค่ายเข้าที่ฐานพระพุทธรูป เวียนจากซ้ายไปขวาโดยรอบ (อย่าวางทองคำพระหรือส่วนเบ้องสูงกว่าฐานพระ) ครั้นแล้วถ้ามืดมัวพระธรรมและรูปพระสาวกอยู่ด้วยกว้างไปถึงด้วย ต่อจากนั้นกว้างไปถึงสิ่งสิริมงคลในที่นั้น เช่นที่ครอบน้ามนต์และอื่น ๆ ในระหว่างที่วางสายสัญญาณเข้ากับองค์พระ และวงไปยังสิ่งสิริมงคลต่าง ๆ จนกว่าจะ

แล้วเสร็จ พึงตั้งใจภาวนาคาถาข้างต้นไปด้วยโดยมิขาดสาย ครั้นวง
เสร็จแล้วจึงวางกลุ่มด้ายไว้ในพาน ตั้งไว้ด้วยกนกกับทนายพระพุทธรูปมณฑ.

อนึ่ง สายสิญจน์ที่ไต่วงพระพุทธรูปแล้วนั้น ต้องถือเป็นสิ่ง
เคารพอันสำคัญจะข้ามกรายมิได้ เมื่อจำเป็นต้องผ่านก็ต้องลอดมือ
หรือก้มศีรษะลอดสายสิญจน์ ถ้าข้ามสายสิญจน์นับเป็นนอการจะต่อ
พระรัตนตรัย อาจกระทบกระเทือนถึงเรื่องพระไตรสรณคมน์ดังกล่าว
มาข้างต้นนั้น แม่พระสงฆ์ท่านก็ต้องระมัดระวังในเรื่องนี้อยู่แล้วเช่น
เดียวกัน.

๙. พึงจัดเครื่องรับรองพระสงฆ์และรับรองแขก

ก. เครื่องรับรองพระสงฆ์

เครื่องรับรองพระสงฆ์ในงานพิธีนั้น เจ้าภาพพึงถือเป็น
เรื่องสำคัญด้วยประการหนึ่ง ซึ่งจะต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อมสรรพก่อน
ถึงเวลางาน ทั้งนี้ด้วยว่าพระสงฆ์นั้น ย่อมเป็นปาหุไณยบุคคล ผู้ควร
แก่การต้อนรับ นับเป็นแขกชั้นสูงของพุทธศาสนิกชน เป็นองค์แทน
พระสงฆ์รัตนะอันเนื่องในพระรัตนตรัย ฉะนั้นในงานพิธีซึ่งเป็นการ
ประชุมบำเพ็ญกุศล เจ้าภาพพึงปฏิบัติในการต้อนรับพระสงฆ์อย่าง
ที่แสดงให้เห็นประจักษ์ว่า เป็นการเทอดทูนพระรัตนตรัยให้ปรากฏแก่
ประชุมชน จึงจะนับว่าเป็นการปฏิบัติชอบ และเป็นสวัสดิมงคลอย่าง
สมบูรณ์.

เครื่องรับรองพระสงฆ์ในงานพิธี นอกจากเครื่องปูลาด
อาสน์สงฆ์ที่ต้องจัดเตรียมไว้เป็นพิเศษ ดังได้กล่าวไว้ในข้อ ๕ นั้น
แล้ว ยังจะต้องจัดเตรียมสิ่งเหล่านี้ไว้อีกด้วย คือ :-

๑. ที่น้ำร้อน
๒. ที่น้ำเย็น
๓. ที่น้ำปานะ (สำหรับในเวลาวิกาล)
๔. ที่หมาก พลู บุหรี
๕. กระโถน

สิ่งเหล่านี้ พึงจัดเป็นชุด ๆ เท่าจำนวนพระรูปละชุด ควรใช้
 สิ่งที่มีลักษณะและขนาดอันเหมาะสม และสะอาดเรียบร้อย แต่ไม่
 จำเป็นต้องเป็นของมีค่าสูงประการใด สิ่งที่ไม่ให้ใช้เป็นภาชนะ
 เครื่องรับรองพระสงฆ์ ก็คือสิ่งที่ทำด้วยเงินและทอง เพราะเป็นสิ่งที่
 อนามาส์ พระสงฆ์จะต้องไม่ได้ ด้วยมีพระวินัยบัญญัติห้าม ที่น้ำ
 ร้อนน้ำเย็นซึ่งต้องใหม่ทั้งสองอย่างนั้น ก็เพื่อให้เป็นสฤตแต่อาศัย
 พระท่านจะต้องการอย่างไรจะได้ไม่ขัดข้อง เพราะตามมารยาทของ
 พระ ท่านจะไม่เรียกร้องเอาสิ่งซึ่งเขาไม่ได้จัดถวาย น้ำปานะนั้นคือ
 น้ำดื่มอันควรแก่สมณบริโภคในเวลาวิกาล แต่โบราณใช้น้ำอันคน
 กรอง และปรุงจากผลไม้สด ๘ อย่างคือ ผลมะม่วง ๑ ผลหว้าหรือ
 ชมพู ๑ ผลกล้วยไม้เมล็ด ๑ ผลกล้วยไม้ไม่มีเมล็ด ๑ ผลมะพร้าว ๑
 ผลจันทน์หรือองุ่น ๑ รากหรือเงาะบัว ๑ ผลมะปรางหรือลิ้นจี่ ๑ ซึ่ง
 เรียกว่าน้ำอัฐบาน แปลว่าน้ำดื่ม ๘ อย่าง มีพระบรมพุทธานุญาตให้
 พระฉันได้ในเวลาวิกาล และยังมีเงื่อนไขอนุโลมน้ำผลไม้อื่น ๆ เป็น
 น้ำปานะอันควรแก่พระในเวลาวิกาลไว้อีก สำหรับในปัจจุบันมีน้ำดื่ม
 อันทำสำเร็จไว้แล้ว และอนุโลมเป็นของควรแก่สมณบริโภคไว้เพื่อ
 ความสะดวกอีกมาก พึงจัดถวายเป็นเครื่องรับรองพระในเวลาวิกาล

ด้วย ถ้าทำงานพิธีภายในเวลาเที่ยงวัน ซึ่งมีการถวายภัตตาหารพระ
ด้วย ไม่จำเป็นต้องมีหน้าปานะ.

เมื่อถึงวันประกอบพิธี ก่อนเวลาพระมาถึง พึงจัดเครื่องรับ
รองดังกล่าวลงในภาชนะนั้น ๆ เตรียมไว้ให้พร้อมสรรพ ตั้งไว้ในที่
ควรส่วนข้างหนึ่ง เว้นแต่กระโถนควรนำไปตงประจำที่ไว้ก่อนองค์ละใบ
เมื่อพระมาถึงเข้านั่งยังอาสนะเรียบร้อยแล้ว จึงนำเครื่องรับรองเข้า
ประเคนองค์ละชุด ตั่งแต่องค์ต้นแถวจนถึงองค์สุดท้ายตามลำดับ ผู้
เข้าประเคนเครื่องรับรองนี้ ควรเป็นตัวเจ้าภาพเอง เพื่อแสดงการต้อนรับ
รับพระสงฆ์ด้วยความเคารพอย่างสูงให้ปรากฏในเบื้องต้น.

จ. เครื่องรับรองแขก

เครื่องรับรองแขก สำหรับในงานพิธีนั้น ย่อมมีธรรมเนียม
ต้องจัดเตรียมไว้ โดยควรแก่กาลละ ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว
สิ่งสำคัญก็คือ ภาชนะน้ำและเครื่องดื่ม พึงต้องจัดเตรียมไว้ให้พอ
เพียงกับจำนวนแขก สิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นก็พึงจัดเตรียมล่วงหน้าไว้ โดย
สมควร เพื่อให้เป็นการแสดงการต้อนรับแขกด้วยความเคารพนับถือ
โดยควรแก่ฐานะานุรูป อย่าให้เป็นการบกพร่องในการต้อนรับด้วย
ประการใด ๆ แล้ว ก็นับว่าเป็นสวัสดิมงคล.

๑๐. พึงจัดเครื่องภัตตาหาร

ก. ทำอาหารสำหรับถวายพระ

ภัตตาหารสำหรับถวายพระ ก็คืออาหารคาวหวาน ตามธรรมเนียม
นิยมโบราณจัดอาหารเป็นที่ ๆ เรียกว่า ลำรับ คาวลำรับ ๑ หวาน

สำหรับ ๑ เป็นคู่ ๆ ถวายเป็นรายองค์ไปจนครบจำนวนพระ ส่วนภาชนะข้าวก็ใช้บาตรของพระซึ่งท่านนำมาด้วย อย่างในพิธีหลวงซึ่งยังคงปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้ ส่วนตามบ้านสามัญชนทั่วไปในสมัยนี้ นิยมเลี้ยงพระด้วยวิธีอย่างที่เราเรียกว่า เลี้ยงโต๊ะ คือจัดอาหารรวมเป็นชุด แล้วนิมนต์พระให้นั่งล้อมวงฉันร่วมกัน ส่วนภาชนะข้าวก็ตักถวายองค์ละจาน วิธีหลังนี้พระไม่ต้องนำบาตรมาด้วย.

โดยนัยนี้ ก่อนถึงวันงาน เจ้าภาพพึงเตรียมภาชนะอาหารคาวหวาน คือเลี้ยงพระอย่างวิธีแรกก็ต้องเตรียมสำหรับคาวหวานไว้ จนครบจำนวนพระเป็นรายองค์ ถ้าเลี้ยงโดยวิธีหลังก็พึงเตรียมจาน ชาม ภาชนะอาหารคาวหวานไว้ ให้มากพอกับจำนวนอาหารที่จะจัดถวายพระ นอกจากนยงมีภาชนะข้าวพร้อมทั้งทัพพี ช้อนช้อม ชามแบ่ง ช้อนกลาง ผ้าปูโต๊ะ และอื่น ๆ เหล่านี้ไว้ให้ครบถ้วนพร้อมสรรพ.

ชามแบ่ง และช้อนกลางนั้น ถ้าจัดอาหารเป็นสำหรับ ถวายเป็นรายองค์ตามวิธีแรกก็ไม่จำเป็นต้องมี ถ้าเป็นวิธีนั่งล้อมวงฉันรวมกันจึงจำเป็นต้องมี เพราะอาหารที่เป็นน้ำ เช่นแกงต่าง ๆ และน้ำพริก เป็นต้น พระท่านจะฉันร่วมภาชนะเดียวกันไม่ได้ ด้วยมีพระวินัยบัญญัติห้าม จึงจำเป็นต้องมีชามแบ่งหรือช้อนกลางถวายด้วย พระท่านจักได้แบ่งมาฉันเฉพาะองค์ เพื่อพ้นโทษทางพระวินัย.

การจัดปรุงอาหารถวายพระนั้น มีข้อสำคัญเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติอยู่บางประการ กล่าวคือ อาหารที่ทำด้วยปลาหรือเนื้อจะต้องเป็นของที่ทำให้สุกด้วยไฟ ถ้าทำให้สุกโดยวิธีอื่นพระฉันไม่ได้ เช่นปลา หรือเนื้อ ทำด้วยวิธีหมักดอง กะปิเครื่องตำน้ำพริก น้ำปลาดิบ เหล่านี้ต้องตั้งไฟอุ่นเสียก่อน จึงเป็นของควรแก่สมณบริโภค

กม

ผักดิบต่าง ๆ และผลไม้ ถ้ามีรากติดอยู่กับยอด กับเถา หรือมีเมล็ด
แก่ ถึงนำไปปลูกไปเพาะเป็นพืชพันธุ์ต่อไปได้ ก็เป็นของต้องห้าม
ตามพระวินัยบัญญัติ พระฉันไม่ได้ ฉะนั้นหากจะจัดปรุงสิ่งดังกล่าว
ถวายพระก็พึงทำให้เป็นของควร เรียกว่าทำกับปียะเสียก่อน วิธีทำ
กับปียะคือ ทำให้ผักและผลไม้หมดรากหมดเมล็ด อย่าจัดปรุงผัก
และผลไม้ดิบที่มีรากมีเมล็ดติดอยู่เป็นอาหารถวายพระแล้ว ก็พ้นโทษ
ในเรื่องนี้.

ข. อาหารสำหรับเลี้ยงแขก

ในงานพิธี ถ้ามีการเชิญแขกเลี้ยงอาหารด้วยกฟงต้องเตรียม
สิ่งของภาชนะในการเลี้ยงอาหารไว้ให้ครบถ้วนพอกับจำนวนแขก และ
พึงจัดอาหารคาวหวานเลี้ยงแขกโดยควรแก่กาลละ และข้อสำคัญให้
เป็นการเพียงพอกับจำนวนแขกที่เชิญมา อย่าให้เป็นการขาดตกบก
พร่อง เมื่อทำให้แขกได้รับความผาสุกอิ่มหนำสำราญโดยทั่วถึงกันแล้ว
ก็นับว่าเป็นสวัสดิมงคลแก่งานพิธี.

๑๑. พึงจัดเครื่องไทยธรรม

เครื่องไทยธรรม คือ สิ่งของสำหรับถวายพระในการบำเพ็ญ
กุศล อันเจ้าภาพพึงจัดเตรียมไว้ถวายเป็นรายองค์ตามจำนวนพระ พึง
เลือกหาสิ่งอันควรแก่สมณบริโภค ซึ่งท่านได้แสดงแบบอย่างไว้รวม

๑๐ ประการ เรียกว่า ทานวัตถุ แปลว่าของสำหรับทำบุญ คือ :-

๑. อนุโมทนา ได้แก่เครื่องภัตตาหารต่าง ๆ

๒. ปาณิน้ำ ได้แก่เครื่องดื่มต่าง ๆ เช่นใบชา กาแฟ เป็นต้น

๓. วัตถุ ผ้า ใต้แก่เครื่องนุ่งห่ม ไตรจีวร
๔. ยานี่ เครื่องเดินทาง ใต้แก่ ร่ม รองเท้า
๕. มาลา ดอกไม้ พวงดอกไม้ ช่อดอกไม้
๖. ครอบ เครื่องหอม ใต้แก่รูป
๗. วิเลปน์ เครื่องลูบไล้ ใต้แก่สัณฐานต่าง ๆ
๘. เสยยา เครื่องนอน ใต้แก่ เสื่อ ที่นอน หมอน มุ้ง
๙. โอสถ ยาบำบัดโรคต่าง ๆ เนยใส เนยข้น นมมัน
น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาล ยาบุหรืต่าง ๆ
๑๐. ปทีเปยย์ เครื่องทำแสงสว่าง ใต้แก่ตะเกียง หลอดไฟฟ้า
ไฟฉาย ตลอดจนน้ำมัน เทียน ไม้ขีดไฟ.

สิ่งอื่น ๆ นอกจากนี้ เช่นเครื่องเขียน เครื่องเขียน ที่พระท่าน
จำเป็นจะต้องใช้สอย และไม่เป็นสิ่งต้องห้ามในทางพระวินัยแล้ว ก็พึง
อนุโลมเป็นของควรแก่สมณบริโภค ซึ่งจัดเป็นเครื่องไทยธรรมถวาย
พระในการทำบุญใดทั้งสิ้น.

พึงจัดทำเครื่องไทยธรรมมากหรือน้อยสิ่ง ตามกำลังศรัทธา
และกำลังทรัพย์ เตรียมไว้ถวายพระ และพึงถวายเครื่องไทยธรรม
พระสงฆ์ เมื่อท่านปฏิบัติพิธีเสร็จ ก่อนสวดอนุโมทนา.

๑๒. พึงจัดทำใบปวารณา

เนื่องจากการจัดเครื่องไทยธรรมถวายพระในการพิธีบำเพ็ญกุศล
ดังกล่าวมาแล้วนั้น ในสมัยปัจจุบันได้นิยมถวายเงินแทนสิ่งของหรือ

ถวายเพิ่มเติมให้มากขึ้นตามกำลังศรัทธา เพื่อเป็นความสะดวกใน
การที่พระท่านได้เรียกร้องเอาสิ่งที่ต้องการได้ตามประสงค์ เป็นการช่วย
บำบัดความขัดข้องในความเป็นอยู่ของพระภิกษุในสมัยปัจจุบัน แต่โดย
ที่มีลักษณะบทบัญญัติห้ามมิให้พระรับเงินทอง หรือรูปียะ สิ่งที่เป็น
เครื่องหมายใช้แทนเงินและทองตามอัตราแลกเปลี่ยนของประเทศนั้น ๆ
และในพระพุทธรูปบัญญัติข้อนี้ ได้มีพระบรมพุทธานุญาตเป็นเงื่อนไข
ไว้ว่า ถ้าหากเขาได้มอบกับปียมูลไว้แก่ไวยาวัจกร และปวารณาเพื่อ
ให้เรียกร้องเอาสิ่งที่จะต้องประสงค์จากไวยาวัจกรได้ตามปรารภแล้ว ก็
ให้บอกความประสงค์แก่ไวยาวัจกรผู้ได้รับมอบหมาย เพื่อเรียกร้อง
เอาสิ่งที่จะต้องประสงค์นั้น ๆ ได้.

โดยนัยนี้ เมื่อหากผู้ศรัทธาจะถวายเงินหรือรูปียะสิ่งที่ใช้
แทนเงิน ได้แก่ ธนบัตร เงินเหรียญและสตางค์ โดยตรงแก่พระ
พระท่านจึงรับไม่ได้ ต้องมอบเงินหรือรูปียะเป็นกัปปียมูลไว้แก่คฤหัสถ์
ผู้เป็นไวยาวัจกร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากัปปียการกของพระ และ
ปวารณาไว้กับพระขอให้เรียกร้องเอาสิ่งที่จะต้องประสงค์จากไวยาวัจกรนั้น
จึงจะเป็นการถูกต้องตามพระวินัยนิมมบรมพุทธานุญาต และได้ถือเป็น
ธรรมเนียมว่า การถวายเงินเพื่อเป็นกัปปียมูลแก่พระจะต้องทำการ
ปวารณา คือยอมให้ขอ ยอมให้เรียกร้อง การปวารณานี้มีวิธีเป็น
๒ อย่าง คือ กล่าวปวารณาต่อพระด้วยวาจาอย่าง ๑ ทำเป็นหนังสือ
เรียกว่า ใบปวารณาอย่าง ๑ ถ้าขัดข้องในการทำหนังสือจะใช้กล่าว
ปวารณาด้วยวาจาก็ได้ แต่ในปัจจุบันนิยมทำเป็นหนังสือ ใบปวารณา
มีข้อความอันเป็นสาระสำคัญดังนี้

“ข้าพเจ้า ขอปวารณาด้วยจตุปัจจัย และสิ่งซึ่งควรแก่สมณ
บริโภคเป็นกัปปียมูลราคา.....บาท.....สตางค์ ได้มอบไว้แก่
กัปปียการกของพระคุณเจ้าแล้ว ถ้าจะต้องประสงค์สิ่งใดทำใน
กำหนดนี้ ขอให้โปรดเรียกสิ่งนั้น ๆ จากกัปปียการก เทอญ.”

กล่าวอย่างอื่นมีใจความทำนองนี้ กันับเป็นใช้ได้ ข้อสำคัญ
คือให้เป็นเรื่องถวายสิ่งของมิใช่ถวายเงินหรือรูปียะแก่พระ และพระ
ท่านก็จะยินดีรับได้แต่สิ่งของ ส่วนกัปปียมูลที่ได้มอบแก่ไวยาวัจกรไว้นั้น
ก็เพื่อเป็นความสะดวกสำหรับไวยาวัจกรจักได้จัดซื้อหาสิ่งของถวาย ตาม
ที่พระท่านจะต้องการ เป็นการช่วยเหลือบำบัดความขัดข้องและเป็นการ
ช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ ให้มีกำลังในการปฏิบัติศาสนกิจสืบต่อ
อายุพระพุทธศาสนา จึงนับว่าเป็นการช่วยหนุนบำรุงพระพุทธศาสนา.

ใบปวารณาดังกล่าวนี้ พึงจัดทำขึ้นเท่าจำนวนพระ ควรใส่
ซองให้เรียบร้อย ถวายเป็นรายองค์พร้อมกับเครื่องไทยธรรม ส่วน
ตัวเงินอันเป็นกัปปียมูล ควรมอบแก่ศิษย์พระ ซึ่งเรียกโดยศาสนโฆหาร
ว่ากัปปียการกหรือไวยาวัจกรไปตามจำนวนในใบปวารณา ถ้าพระ
มิได้มีศิษย์มาด้วย ก็พึงนำไปทูลและขอให้พระท่านแสดงไวยาวัจกร
คนใดคนหนึ่งให้แล้ว มอบไว้จึงควร.

เมื่อได้ทำดังนี้ จักได้ชื่อว่าเป็นการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ด้วยเป็น
การถูกต้องตามพระวินัยนิยมบรมพุทธานุญาต ทรัพย์ที่บริจาคแล้วย่อม
มีผลเป็นบุญเป็นกุศล และเป็นสวัสดิมงคลอย่างสมบูรณ์.

๑๓. พึงจัดเตรียมเครื่องอุปกรณ์อื่น ๆ

เครื่องอุปกรณ์สำหรับใช้ในพิธีสงฆ์ นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีสิ่งของเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ที่เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมไว้ด้วย คือ :—

๑. ที่บูชาข้าวพระ ถ้าจัดถวายพระสงฆ์เป็นสำหรับ ถวายพระพุทธรูปก็ต้องจัดเป็นสำหรับเต็มห้องอย่างถวายพระสงฆ์ด้วย ถ้าจัดถวายพระสงฆ์อย่างล้อมวงฉัน จะจัดที่พระพุทธรูปเป็นทีเล็ก ๆ ก็ได้ แต่พึงจัดอย่างงดงามให้เหมาะสมกับเป็นเครื่องถวายเป็นพระพุทธรูปบูชาจริง ๆ เรื่องบูชาข้าวพระนี้ มักกล่าวไว้ในคัมภีร์อรรถกถาทักขิณาวีถักคสูตร แสดงว่าเป็นสัมมาปฏิบัติ จึงควรจัดทำแท้.

๒. เทียนชะนวน ติดไว้กับเชิงเทียนเล็ก ๆ

๓. ที่กรวดน้ำ

๔. หญ้ากา ๑ กำมือ มัดด้วยดอก ๓ เปราะ สำหรับพระประพรมน้ำพระพุทธรูปในงานมงคลพิธี ถ้ามีฉะนั้นก็ใบมะยม ๗ ก้าน มัดเป็นกำก็ได้ ที่ใช้ ๗ ก้านถือเกณฑ์หัวใจโพชฌงค์ ๗ คือ สละ ฐะ วิปี ประ สะ อู

๕. ธูป เทียน ดอกไม้สด ควรมีไว้ให้พอใช้ตลอดพิธี

๖. หมาก พลู บุหรี่ ใบชา ฯลฯ

๗. เครื่องปลาทพนมณฑลพิธี

๑๔. พึงกำหนดตัวบุคคลผู้ช่วยเหลือเป็นกำลังในการปฏิบัติพิธี

ในการประกอบพิธีต่าง ๆ ดังพิธีสงฆ์ซึ่งได้กล่าวมาแล้วนี้ กิจการจะดำเนินไปได้จนสำเร็จและเรียบร้อยตามที่ได้นำกำหนดการไว้ โดยมีได้มีการขาดตกบกพร่องนั้น ย่อมเป็นการจำเป็นที่จะต้องได้อาศัย

กำลังบุคคลผู้ช่วยเหลือโดยเหมาะสมแก่หน้าที่ของแต่ละบุคคล กล่าวคือ จะต้องได้ผู้ชำนาญและเข้าใจวิธีการนั้น ๆ ตามสมควร มาช่วยปฏิบัติ พิธีแต่ละแผนก คือ :-

๑. แม่ครัว สำหรับจัดเครื่องภัตตาหาร
๒. คนจัดทำด้วยสายสิญจน์ ตลอดจนวงด้วยสายสิญจน์
๓. คนจัดสถานที่และจัดที่พิธีสงฆ์
๔. คนจัดเครื่องบูชาและเครื่องรับรองพระ
๕. คนช่วยในการปฏิบัติพระ
๖. คนช่วยดูแลในการต้อนรับเลี้ยงดูแขก

นอกจากนี้ หากมีกิจการอื่น ๆ ที่จำเป็นอีก เจ้าภาพก็พึงเตรียมกำหนดตัวบุคคลที่จะขอให้ช่วยเหลือไว้ โดยพร้อมสรรพ และ พึงมอบหมายหน้าที่นั้น ๆ เสียแต่ในเบื้องต้น เพื่อแต่ละบุคคลจะได้ ตั้งหน้าปฏิบัติงานตามหน้าที่ให้เรียบร้อยทันกาลทันเวลาโดยมิสับสน กิจการจึงจะสำเร็จไปโดยเรียบร้อยเป็นอันดี ตามที่ได้มีกำหนดการไว้ นั้น ๆ อันจะให้บังเกิดผล คือ ความสวัสดิมงคลอย่างสมบูรณ์.

รายการปฏิบัติพิธี

เจ้าภาพงานพิธี พึงจัดเตรียมการต่าง ๆ ตามลำดับหัวข้อดังได้ กล่าวมาแล้วนั้นไว้โดยพร้อมสรรพ ครั้นถึงกำหนดวันประกอบพิธีซึ่งจัก ได้อาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และถวายอาหารบิณฑบาต ตามประเพณี พึงปฏิบัติการไปตามระเบียบโดยลำดับดังนี้ :-

คติยมปี มยิ ภนฺเต, วิตุ วิตุ รกฺขณฺตฺถาย,

ติสรณฺน สห, ปณฺจ สีลานิ ยาจาม.

(ถ้าเป็นวันอุโบสถธรรมสวนะ คำว่า ปณฺจ สีลานิ พึงเปลี่ยน
เป็น อญฺส สีลานิ)

เมื่อพระท่านว่านำให้ศีล พึงว่าตาม รับศีลใหม่เสียงดังพอพระ
ท่านได้ยิน เมื่อพระให้ศีลจบแล้ว พึงกล่าวคำอาราธนาพระปริตร ดังนี้:—

วิปตุติปฏฺิพาหาย สพฺพสมฺปตุตฺติสิทฺธิยา

สพฺพทฺภววินาสาย ปริตฺตํ พฺรุธ มงฺกลํ

วิปตุติปฏฺิพาหาย สพฺพสมฺปตุตฺติสิทฺธิยา

สพฺพภววินาสาย ปริตฺตํ พฺรุธ มงฺกลํ

วิปตุติปฏฺิพาหาย สพฺพสมฺปตุตฺติสิทฺธิยา

สพฺพโรควินาสาย ปริตฺตํ พฺรุธ มงฺกลํ.

การกล่าวคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตรนี้ ผู้เป็นเจ้าภาพ
ว่าด้วยตนเองได้ก็จะเป็นเกียรติและศักดิ์สิทธิ์ แต่หากขัดข้องก็พึงเตรียม
ผู้ช่วยเหลือให้ว่าแทนก็ได้ ครั้นแล้วพึงประเคนกลุ่มด้ายสายสิญจน์แด่
องค์ประธานสงฆ์ และต่อจากนั้นเป็นเรื่องราวฝ่ายพระท่านเริ่มขัดตำนาน
ชุมนุมเทวดา และเจริญพระพุทธมนต์ตามระเบียบเป็นลำดับไป
ส่วนเจ้าภาพและแขกพียงนั่งประณมมือฟังด้วยความเคารพ อย่าได้
พูดจาสนทนากันจนมีเสียงอังกิ่ง และพึงให้รักษาความสงบทั่วบริเวณ
พิธี อย่าให้เสียงดังกึกก้องไกลหกล ในเวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธ
มนต์เลยเป็นอันขาด.

กรณพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ไปถึงบทมงคลสูตร เจ้าภาพ

พึงรับเทียบชนวนเข้าไปจุดเทียนน้ำมันตติงคตไว้ที่ครอบน้ำมันตติงคตหน้า
พระองค์เป็นประธานสงฆ์ แล้วกลับมานั่งยังที่เดิม พึงพระสงฆ์เจริญ
พระพุทธมนต์ต่อไปจนจบ.

เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว จึงเป็นหน้าที่ผู้ปฏิบัติ
พระพึงเข้าประเคนน้ำรอนน้าเย็นถวายเพิ่มเติมตามสมควร ถ้าเป็นเวลา
เย็นพึงถวายน้ำปานะเพิ่มเติมด้วย แต่ถ้าเป็นเวลาเช้าหรือเพลซึ่งกำลัง
จะถวายภัตตาหารเพลอยู่แล้ว ก็ไม่ต้องถวายน้ำปานะ พึงนำภัตตาหาร
เข้าถวายในลำดับต่อจากนลียทเดียว.

ข. ถวายภัตตาหาร

การถวายภัตตาหารพระสงฆ์ในงานพิธีเป็น ๒ อย่าง ต่างโดย
เวลาก็คือ ตามธรรมเนียมโบราณ นิยมนิมนต์พระมาสวดใน
เวลาเย็น แล้วรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งเวลาเช้า จึงถวายอาหารบิณฑบาต
สำหรับในสมัยปัจจุบันนิยมนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เวลา
เช้าประมาณ ๑๐ นาฬิกา แล้วถวายอาหารบิณฑบาตเพลเดียว
ตามพิธีแรกจึงต้องทำเป็นงาน ๒ วัน ต้องนิมนต์พระมาในพิธี ๒ ครั้ง
๒ เวลา ตลอดถึงแขกและผู้ช่วยเหลือก็ต้องเป็นกงวลอยู่ด้วยตลอดเวลา
๒ วันนั้น เป็นการไม่สะดวกแก่ทุก ๆ ฝ่าย เพราะคนในสมัยปัจจุบัน
ย่อมมีธุรกิจการงานที่จำเป็นทวียิ่งขึ้นกว่าคนในสมัยโบราณอย่างมาก
มาย จึงไม่นิยมปฏิบัติอย่างวิธีแรก และนิยมทำเป็นงานวันเดียว
อย่างวิธีหลัง ซึ่งเป็นการสะดวกในการปฏิบัติพิธีและเป็นการประหยัด
ทรัพย์สินได้เป็นอันมาก.

ทั้งนี้ หากเป็นอย่างวิธีแรก คือทำเป็นงาน ๒ วัน สวดมนต์

เย็นก่อนแล้วรุ่งขึ้นก่อนหนึ่งจึงถวายภัตตาหารเวลาเช้า ซึ่งไม่ต่อเนื่อง
กับเวลาสวดมนต์ เจ้าภาพจะต้องเริ่มพิธีด้วยจตุรปูเทยนบูชาพระรัตนตรัย
และอาราธนาศีลรับศีลใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วพระสงฆ์ท่านจะสวดถวายพร
พระก่อน ถ้าเป็นวิหังหลังซึ่งทำเป็นงานวันเดียว พระท่านจะสวดบท
ถวายพรพระต่อท้ายพระปริตรพร้อมกันไปเลยทีเดียว เจ้าภาพไม่ต้อง
เริ่มพิธีประการใดอีก และเมื่อพระสงฆ์สวดถึงบทถวายพรพระ ถ้าหาก
มีการใส่บาตรตามแบบโบราณด้วย เจ้าภาพและแขกจะต้องใส่บาตร
ในระหว่างเวลาพระสวดถวายพรพระให้แล้วเสร็จ เมื่อพระสวดจบ
แล้วพึงถวายข้าวพระพุทธรูปก่อน คือยกที่ภัตตาหารสำหรับพระพุทธรูปเข้า
ไปวางลงบนโต๊ะปูผ้าขาวที่หน้าทึบูชา ซึ่งพึงจัดเตรียมไว้ให้เหมาะสม
งดงามตามสมควร แล้วจตุรปู ๓ ดอกปักที่กระถางรูปเครื่องบูชา
หนึ่งคุกเข้าท่าพรหมประณมมือนะโม ๓ จบ แล้วว่าคำถวายข้าวพระ
ดังนี้:—

อิเมหิ สสุปปยุตฺตชนสมุปนฺเนหิ จ สุกุโธทเกหิ จ ตาลีนํ
โกชนเหหิ, ยถารํ อารोปีเตหิ, ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา
สมฺพุทฺธสฺส อภิปุชฺยาม, สาธุ โน ภนฺเต ภควา สุกิริปริ-
นิพฺพุโตปี ปจฺฉินฺนาชนตานุกมฺปมานสา อีเม ภคฺคตาหารสกุการ
ทุกฺกตปณฺณาการภูเต ปฏิกุณฺหาตุ อมฺหากํ ที่มฺรตฺตํ หิตาย
สุขาย ฯ

ครั้นแล้ว พึงประเคนภัตตาหารถวายแด่พระสงฆ์ เจ้าภาพและ
ผู้ช่วยเหลือจะต้องคอยดูแลปฏิบัติพระอยู่จนตลอดเวลา การปฏิบัติ
พระในการถวายภัตตาหาร พึงต้องระมัดระวังทำด้วยความเคารพ และ
คอยดูแลอย่าให้มีขาดตกบกพร่อง เมื่อเห็นมีอาหารสิ่งใดบกพร่อง

มีเหลือน้อยก็ต้องคอยหมั่นเค็มถวายให้บริบูรณ์อยู่เสมอ จนกว่าพระจะ
ฉันเสร็จทั้งของคาวและของหวาน.

เมื่อพระฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพจึงเข้าถวายเครื่องไทย
ธรรมและใบปวารณา แล้วจึงรับเครื่องกรวดน้ำมาคอยกรวดน้ำ เมื่อ
พระสวดอนุโมทนาเริ่มด้วย ยถา วาริวหา ฟังหลังจากที่กรวดลงยัง
ที่รองรับแล้วว่าคำกรวดน้ำแผ่ส่วนกุศลแก่บุรพการี ญาติ ตลอดจน
บรรดาสรรพสัตว์ทั่วไป เพื่อให้สำเร็จเป็นปัตติทานมัยและปัตตานุ-
โมทนามัยกุศลมีว่าดังนี้ :-

อัม	ขณฺเฏว	กุสฺสณฺณมัม	ทุวเรตฺตฺเชน	เม	กตัม
ตัม	ตัม	ปุณฺณัม	ภากัม	โหตุ	มาตาปิตูนเมว
อจาริยุปชฺฌายานัม			สพฺเพสฺสุมปิ	ฉาตินัม	
อนนตฺตจกุกฺกาวเสสุ			สत्ตฺตานนฺจ	ปุปฺผาณตัม	
อปีจิทัม	ปน	ปุณฺณัม	เม	นิพฺพานปจฺจโย	ภเว ฯ

คาถาสำหรับใช้เป็นคำกรวดน้ำนั้น มีหลายแบบด้วยกัน ใคร
ถนัดแบบไหนใช้แบบนั้นก็ได้ แบบที่ยกมาไว้ข้างบนนี้ มี ๒ คาถา
ก็ เห็นว่าสั้นและมีข้อความกระชับรัดดี และถ้าหากประสงค์จะว่าให้ย่อ
ที่สุดก็มีเพียง ๘ คำคือ ว่า อิทัม โน ฉาตินัม โหตุ แปลว่า ขอผล
แห่งบุญทั้งนี้ จงมีแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าด้วย ดังนั้นก็ใช้ได้.

ขณะที่คำกรวดน้ำ ฟังหลังจากให้ไหลลงยังที่รองรับอย่าให้ขาด
สาย และเมื่อพระท่านว่าบทยถาจบแล้ว ฟังหยุดหลังน้ำกรวด วางที่ตรวจ
น้ำลงประณมมือฟังพระท่านสวดบทอนุโมทนาไปจนจบ ต่อจากนั้น ฟัง

นิมนต์พระองค์ประธานสงฆ์ให้ท่านประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้โดยทั่วกัน และประพรมสถานที่เคหสถานบ้านเรือนตามสมควร เสร็จแล้วเมื่อพระท่านลากลับ พึงกราบพระสงฆ์แสดงความเคารพ แล้วฟังตามสั่งพระ จัดการให้ท่านได้กลับโดยสะดวกเรียบร้อย กันว่าเป็นเสร็จพิธีสงฆ์เพียงเท่านั้น.

ระเบียบปฏิบัติพิธีสงฆ์ ดังได้พรรณนามาโดยสังเขปนี้ ย่อมถือเป็นหลักทั่วไป สำหรับเจ้าภาพงานทุกพิธีจะพึงปฏิบัติในทำนองเดียวกันโดยตลอด ความแตกต่างเกี่ยวกับความประณีตหรือหยابในการกระทำทั้งปวงอาจมีได้บ้าง เพราะความต่างกันโดยฐานานุรูปแห่งบุคคลดังได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้นนั้น กับอีกประการหนึ่งในส่วนเอกเทศพิธีมีระเบียบปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้สำหรับเฉพาะเรื่องเฉพาะการนั้น ๆ ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างในการปฏิบัติพิธีสงฆ์ในส่วนปลีกย่อยได้อีกบ้าง แต่เฉพาะในหลักการที่สำคัญคงต้องถือปฏิบัติตามนัยดังกล่าวมาแล้วทุกประการ.

อนึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ อันเป็นลัทธิธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยที่ได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันตั้งแต่โบราณกาลตลอดมา จนถึงในสมัยปัจจุบันนั้น ย่อมมีอยู่มากมายหลายประการ และพิธีการบางอย่างอันมีระเบียบปฏิบัติที่สืบเนื่องมาจากลัทธิไสยศาสตร์ซึ่งคงถือกันว่าเป็นมงคลพิธีนั้นก็มีอยู่เป็นอันมาก แต่โดยที่ประชาชนชาวไทยเป็นพุทธศาสนิกชน จึงเลือกถือเลือกใช้และแก้ไขเปลี่ยนแปลงพิธีการนั้น ๆ ให้หันเข้าหาหลักการในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือเมื่อปรารภถึงการที่จะ

ปฏิบัติให้เกิดความสวัสดิมงคลตามระเบียบพิธีของลัทธิทางไสยศาสตร์
แล้ว เราก็มุ่งที่จะได้ความสวัสดิมงคลเฉพาะจากพระรัตนตรัยและจาก
หลักธรรมในพระพุทธศาสนา แทนที่จะหวังได้จากพระผู้เป็นเจ้าของ
ศาสนาพราหมณ์ ฉะนั้นในการพิธีต่าง ๆ เกือบทุกพิธี จึงต้องมีการบูชา
พระรัตนตรัย และนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นประธานปฏิบัติพิธี มีการ
ถวายทักษิณาทานประกอบเป็นเครื่องสำคัญอยู่ด้วยเสมอ ส่วนที่เกี่ยวข้อง
ด้วยเทพดาอารักษ์ ซึ่งเชื่อว่ามีอำนาจสามารถดลบันดาลให้มนุษย์
ประสบความสวัสดิได้นั้น ก็ต้องเนื่องด้วยการปฏิบัติชอบตามหลัก
ธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่าการบำเพ็ญกุศลอุทิศให้เทวดา
อันเป็นส่วนธรรมพลี และการเซ่นสังเวยเทวดาด้วยขสโภชาहारอัน
เป็นส่วนอามิสพลี ย่อมถือว่าเป็นการปฏิบัติชอบในเทวดาเป็นเทวดาพลี
เป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถทำให้เกิด
ความสวัสดิได้ด้วยอย่างแท้จริง และโดยนัยนี้ พิธีการต่าง ๆ อันเป็น
ส่วนเอกเทศพิธีตามประเพณีของไทย จึงมีอยู่อย่างมากมาย ดังจะได้
นำมาระบุไว้ ณ ที่นบางประการ คือ:—

๑. พิธีทำขวัญทารกเกิดใหม่ได้สามวัน
๒. พิธีทำขวัญทารกเกิดได้หนึ่งเดือน
๓. พิธีโกนจุก
๔. พิธีอาวาหวิวาหมงคล
๕. พิธีวางศิลาฤกษ์ ยกเสาเอก ปลุกอาคารเคหสถาน
๖. พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ (เกற்பเวสนมงคล)
๗. พิธีตั้งศาลพระภูมิ
๘. พิธีทำบุญอายุ บูชาเทวดานพเคราะห์ (อายุสมมงคล)

๙. พิธีบูชาครู

๑๐. พิธีบรรพชา อุปสมบท (สำหรับฝ่ายเจ้าภาพจัดงาน)

๑๑. พิธีพุทธาภิเษก (หล่อพระพุทธรูป)

๑๒. พิธีสมโภชฉลองการต่าง ๆ

๑๓. พิธีทำศพ ตั้งแต่แรกถึงแก่กรรม

๑๔. พิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน

๑๕. พิธีฌาปนกิจ ประชุมเพลิงเผาศพ

พิธีการ เท่าที่ได้นำมาระบุไว้ นับเป็นเอกเทศพิธีอันเกี่ยวด้วย
ความเป็นไปแห่งชีวิตมนุษย์ เริ่มตั้งแต่เกิดไปจนถึงตายโดยลำดับ
พิธีเหล่านี้มีระเบียบวิธีปฏิบัติเป็นเฉพาะเรื่องของแต่ละอย่าง ซึ่งเมื่อ
ยกพิธีสิ่งอันเป็นหลักทั่วไปดังได้กล่าวมาแล้วนั้นออกเสีย ก็ยังมีราย
ละเอียดการปฏิบัติพิธีของแต่ละพิธีอยู่อีกมิใช่น้อย หากจะได้นำมา
เรียบเรียงลงไว้ในหนังสืออันด้วยแล้ว เล่มก็จะใหญ่กว่านอกหลายเท่า



วิญญาณกตัญญู

เมื่อครั้งสมัยก่อน ข้าพเจ้าเดินทางไป
ภาคเหนือ ต้องลงพักสถานีปากน้ำโพ เพื่อ
ความสะดวกจึงพักแรมที่สถานีรถไฟ เวลานั้น
ชั้นบนของสถานีรถไฟเป็นที่พักแรม รู้ลึกว่า
โรงแรมนี้ ไม่ค่อยจะมีผู้คนมาพักมากนัก เพราะ
ทุกคนเมื่อลงจากรถไฟแล้ว ก็ข้ามไปพักทางฝั่ง
เมือง ที่โรงแรมบนสถานีรถไฟนั้นนอกจาก
ข้าพเจ้าแล้ว ยังมีชายอีกผู้หนึ่ง อายุมากกว่า
ข้าพเจ้า การที่มาพักแรมในโรงแรมเดียวกัน ซึ่ง
มีเราเพียงสองคนเท่านั้น ข้ายังเป็นคนไทยด้วย
กัน ไม่มีปัญหาอะไรที่จะไม่หันหน้าเข้ามาสนทนา
และทำความรู้จักกันก็ไม่ยากนัก แล้วเราก็สนิท
สนมกัน ท่าทางของชายผู้นี้เป็นคนดีมีความรู้
เป็นคนเปิดเผย คบง่ายเป็นกันเอง ตอนหนึ่ง

ตน ผมกำลังนั่งดมกาแฟอยู่ ส่วนชายสูงอายุผู้นั่งคอยภรรยาของเขา กำลังเข้าห้องน้ำ ผมจึงถามว่า

“คุณจะพักแรมคนไหนเหมือนกันหรือครับ ?”

ชายผู้มาอายุตอบว่า

“ครับ ผมจะแรมคนอยู่ที่นี่ รุ่งขึ้นก็จะเดินทางต่อไป”

ขณะนั้นพอตภรรยาท่านผู้นั่งออกจากห้องน้ำมาร่วมสนทนาด้วย ทันใดนั้นก็มึนไหหล้าคนหนึ่ง แต่งกายด้วยเสื้อผ้าขาวสะอาดเดินออกมาจากข้างในถามว่า

“คุณต้องการห้องพักหรือครับ ?”

ผมเลยบอกไปว่า “หาห้องพักระยะอาศัย ดี ๆ ให้สักสองห้องสิ ถ้าได้ ห้องหนึ่งสำหรับท่านผู้นั่งกับคุณนาย และผมอยู่คนเดียวห้องหนึ่ง”

จึงผู้นั่งบอกว่า “ห้องยังมีเหลือห้องเดียวครับคุณ นอกนั้นเต็มหมด”

ผมจึงบอกว่า “ทำไมโรงแรมใหญ่ ๆ จึงมีเหลือห้องเดียว ?”

ถ้าแกบอกว่า “มีหลายห้องแต่มีคนเข้าไว้หมดแล้ว”

ผมจึงถามว่า “เมื่อนักเห็นคนไม่มาก ทำไมห้องพักจึงเต็มหมด ?”

ถ้าแกตอบว่า “คนเข้าไว้ตั้ง ๕ ห้อง มีฝรั่งสองคนและคนไทยสามคน กลางวันเขาไปทำงานในป่า (สำรวจแร่) กลางคืนถึงกลับมานอน เข้าชุนก็ออกไป เขาเข้าไว้ตั้งหลายวันแล้ว คิดว่าคงจะอยู่สักสองอาทิตย์”

ผมจึงบอกว่า “เหลือห้องเดียวก็ให้คุณทั้งสองนั่งแล้วกัน”

เจ้าแก้วถามว่า “แล้วคุณจะไปนอนที่ไหนล่ะ ?”

ผมจึงบอกว่า “คนเดียวไม่เป็นไร จะไปหาพักโรงแรมอนักได”

เจ้าแก้วเจ้าของโรงแรมบอกว่า “เมืองนี้ไม่มีโรงแรมที่ไหนอีก
นอกจากที่นี่

แต่แล้วเจ้าแก้วโรงแรมทำเป็นนึกสักรู้ ก็นั่งภาษาจันทกับบ๊วย
ผมเห็นเจ้าแก้วบ๊วยคนนั้นสะดุ้ง และเจ้าแก้วบอกว่า “ยังมีอีกห้องหนึ่งไม่
สะอาด เพราะไม่มีคนเข้าไปพักนานมาแล้ว ถ้าคุณจะพักก็ไปดูได้”

ผมบอกว่า “ตกลงไม่ต้องดู จัดการทำความสะอาดก็แล้วกัน”

เจ้าแก้วจึงส่งบ๊วยให้ยกกระเบาะเดินทางขึ้นไปข้างบน เอากุญแจ
ไปไขห้องสำหรับผิวเมีย และให้เอาเข้าไปในห้องร้างที่จะให้ผมเข้าไป
พักด้วย เมื่อเราขึ้นไปชั้นบนมองดูสภาพก็เป็นโรงแรมบ้านนอกธรรมดา
ทั่ว ๆ ไป สองผิวเมียได้ห้องติดข้างถนนใหญ่ สำหรับผม บ๊วยเดินนำ
เอากุญแจไปเปิดอีกห้องหนึ่งอยู่ลึกเข้าไปมาก บ๊วยพยายามไขกุญแจ
เท่าไรก็ไม่ออกเพราะมือสั่น ผมต้องหยิบกุญแจมาไขเอง เมื่อหยิบ
กุญแจก็เห็นสนิมติดมือ จึงรู้ว่าห้องนี้คงไม่ได้เปิดมานานแล้ว เมื่อ
เปิดออกแล้ว เจ้าบ๊วยก็ถามผมว่า

“นายจะนอนห้องนี้หรือ ?”

ผมพยักหน้า บ๊วยจึงพูดว่า “นายเข้าไปก่อนสิ ประเดี๋ยวผม
จะไปทำความสะอาดให้”

ผมสังเกตดูว่าเจ้าบ๊วยคนนั้นลึกลึกลนชอบกล ผมจึงเข้าไปเปิด
หน้าต่างออก ห้องรูสลึกล ๆ เห็นจะเป็นเพราะปิดไว้นาน มองดูสภาพ
ก็ไม่เห็นมีอะไรผิดปกติ นอกจากมุ้งไม่มีและที่นอนก็ม้วนไว้ สักรู้
บ๊วยอีกคนหนึ่งก็หอบเอาผ้าปูที่นอน หมอน มุ้งขึ้นมา และจัดการเช็ด

กวาดทำความสะอาดกันสองคน และคุยกันซบซิบซึ่งผมไม่รู้ว่าคุณอะไรกัน แต่ที่ผิดสังเกตก็เพราะเจ้าบ่าวสองคนพูดกันแล้วหันมามองดูหน้าผม แล้วก็หัวเราะกัน คล้ายผมเป็นตลก ผมไม่รู้เรื่องราวเขาหัวเราะผมเพราะเรื่องอะไร และผมก็ไม่เอาใจใส่ เมื่อเช็ดถูแปดกวาดทางมุ่งไปที่นอนใต้ปลอกหมอนเรียบร้อยแล้ว ก็ไม่เห็นว่ามีผิดกว่าห้องอื่นอย่างไรเลย ทำไมเจ้าแม่เจ้าของโรงแรมจึงไม่บอกแต่ครั้งแรก แต่ก็ไม่ได้คิดอะไรมาก เพราะเราก็คงได้ห้องนอนเรียบร้อยไม่ต้องวิตกว่าจะต้องไปหาที่นอนนอน ทราบว่าตามปกติ ห้องพักไม่ค่อยจะมีคนเต็ม แต่คราวนี้นักสำรวจทั้งไทยและฝรั่ง ๕ คนได้มาเข้าพักไว้ จึงทำให้โรงแรมเต็ม

เย็นนั้น ผมอาบน้ำชำระร่างกายเสร็จแล้ว ก็เดินลงมาดูสั่งอาหาร รู้สึกว่าเมื่อผมลงมานั่ง พวกบ่าวและคนจีนไหหลำในโรงแรมนั้นต่างมองดูผมเป็นตาเดียวกัน ผมต้องก้มลงดูเสื้อผ้าอาจจะใส่ไม่เรียบร้อยหรือขาด แต่ดูแล้วดูอีกก็ไม่เห็นมีอะไรผิดปกติ แล้วก็เลยคิดว่าใครจะดูเราอย่างไรก็อย่าไปสนใจเลย เมื่อผมสั่งอาหารทานเสร็จแล้วก็กลับขึ้นไปนอนพักในห้อง สักครู่บอวกเอาตะเกียงเดิมนำขึ้นมาเสร็จเรียบร้อยขนมาให้ แต่ก็เป็นเรื่องทำให้ผมสงสัยว่า เพียงเอาตะเกียงขนมากต้องขนมาตังสองคน ผมอยากรู้แน่จึงสั่งให้บอวกเอาบุหรืขนมาให้ผมหนึ่งซอง แต่แล้วก็ทำให้ผมสนใจมากขึ้น เพราะเพียงยาซองเดียวก็ยกขนมาให้ผมตังสองคน ผมนึกแต่ในใจว่าโรงแรมนี้คงจะมีสิ่งผิดปกติเป็นแน่ แต่นึกไม่ออกว่าจะเป็นอะไรแน่ เพราะสังเกตดูว่าบอวกหน้าตาคนเมื่อเข้ามาในห้องที่ผมอยู่ เมื่อบอวกออกไปแล้ว ผมก็คิดถึงครู่หนึ่ง จึงใส่กุญแจห้องแต่ก็จุดไฟทิ้งไว้แล้วก็เดิน

ลงบันไดไปข้างล่าง เห็นแสงไฟเจ้าพายุอยู่กลางห้อง มีพวกจีนไหหลำ
นั่งคุยกันเสียงดังได้แสงไฟเจ้าพายุ พอผมเดินลงไปเสียงที่ดังก็ค่อยลง
ทันใด ผมก็ทำเป็นไม่สนใจ เอาแก้วเจ้าของโรงแรมถามว่า

“คุณต้องการอะไรบ้างครับ ?”

ผมจึงบอกไปว่า “อยากได้น้ำชาจีนสักหนึ่งกา บอกให้บอยเอา
ขึ้นไปให้ด้วย”

เสียงเอ้าแก้วบอยเป็นภาษาไหหลำ แล้วก็พูดโต้ตอบกันสอง
สามคำ เอ้าแก้วหันมาพูดกับผมว่า

“ประเดี๋ยวเขาจะเอาขึ้นไปส่งพร้อมกับคุณ”

ผมก็เลยบอกว่า “เอาขึ้นไปทีหลังก็ได้ ผมจะนอนละ”

เมื่อผมพูดแล้วก็เดินขึ้นไป ก็เห็นบอยถือกาน้ำชาขึ้นมาพร้อม
กันสองคนเดินตามหลังผมขึ้นไป เมื่อผมไขกุญแจเข้าไปในห้อง เจ้า
บอยก็เข้าไปในห้อง วางกาน้ำด้วยท่าทางก ๆ เงิน ๆ ผมเตรียมไว้
แล้วพอเห็นแกจะรีบออกจากห้องผมก็จับข้อมือไว้ ผมเห็นบอยคนที่ถูก
จับมือ ตกใจสะดุ้งสุดตัว ปากสั่นพูดว่า

“คุณอย่าเล่นอย่างนี้ ผมใจไม่ดี”

ผมจึงถามว่า “นี่ อยากจะถามอะไรหน่อยนะ ฉันรู้สึกมีอะไร
แปลกหูแปลกตาลึกกลับมากในโรงแรมนี้” ผมสังเกตดูบอยสองคนได้
ยินคำพูดแล้วทำตาเหลือกกลัวคนจะได้ยิน ชมมือไปข้างนอกและทำท่า
กลัวแล้วขุดมือผมออกไปข้างนอกห้อง ผมเดินตามออกไปเพราะแก
แสดงกิริยาหวาดกลัวมาก พอออกไปพ้นห้องแล้ว แกก็กระซิบบอก
เบา ๆ กลัวใครจะได้ยินว่า “ผี”

ผมก็อดหัวเราะไม่ได้ จึงถามว่า “อยู่ที่ไหน ?”

บ๊วยสองคนรีบกระซิบบอกว่า “ในห้องคุณ”

เมื่อผมรู้เรื่องผมก็หัวเราะ เพราะผมไม่ใช่คนกลัวผี จึงบอกกับบ๊วยว่า “ไม่ต้องตกใจ ไม่ต้องกลัว”

บ๊วยทั้งสองเห็นผมพูดเช่นนั้น ก็มักจะกล่าวนมาบ้าง เพราะเดิมแกคงคิดว่า พอบอกว่า “ผีอยู่ในห้อง” ผมคงจะสะดุ้ง คงจะตกใจกลัว แต่กลับตรงกันข้าม ผมกลับหัวเราะ แกคงนึกว่า มาพบคนบ้าบิ่นเข้าแล้ว เลยทำให้แกพลอยกลัวไปด้วย พูดออกมาว่า

“ผมพูดจริง ๆ ครับ ไม่ได้พูดเล่น ไม่มีใครนอนจนสว่างได้เลย บางทียังไม่ทันครึ่งคืนก็วิ่งออกจากห้องไม่ทัน เพราะตกใจกลัวมาก ไม่กล้าเข้าไปในห้องอีก ถ้าแกเง็งได้ไม่ค่อยให้ใครพัก”

ผมจึงบอกว่า “ชอบใจเธอสองคนมาก ไม่ต้องเป็นห่วงฉันหรอก เรื่องผีฉันไม่เคยกลัวเลย ผีชอบหลอกคนซซลาดคนใจอ่อน คนตกใจง่ายคนซกลัว ฉันใจเข้มแข็งมากพอที่ผีจะกลัวฉัน ธรรมดาผีไม่หลอกคนเล่นสนุก ผีต้องมีเรื่องอะไรที่ทุกละเพื่อให้คนช่วย เอาละ ฉันจะเข้าไปนอนให้สบายเลย”

เมื่อผมพูดแล้วรีบกลับเข้าไปในห้องใส่กลอนภายใน แล้วก็ไข้ใส่ตะเกียงให้สว่างขึ้น เพื่อจะคอยดูเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไป เมื่อทราบว่าผีเป็นผี ผมก็เบาใจ เลี้ยงบ๊วยสองคนได้ยินผมพูดซ้ก็จะใจกล้าขึ้นบ้าง ลงไปพูดอะไรข้างล่างแล้วก็มีเสียงโจษกันเป็นภาษาจีน ผมไม่เอาใจใส่ ตาก็จ้องออกไปทางหน้าต่างที่เปิดไว้ จนผมง่วงนอนก็ยังไม่เห็นมีอะไรผิดปกติเกิดขึ้น จนผมหลับไปนานเท่าใดไม่ปรากฏ พอลืมตาขึ้นเห็นตะเกียงที่สว่างไสวอยู่นั่นก็ค่อย ๆ หรี่ลง ไฟมีแสงนวล

เมื่อดวงไฟจวนจะดับจนกลายเป็นสีน้ำเงิน ผมต้องลุกขึ้นนั่งเบิกตากว้าง
 ชนดู เพราะเห็นผู้หญิงสาวแต่งตัวเป็นชาวเมืองเหนือ รูปร่างค่อนข้าง
 สวย แต่หน้าเปราะเบือนเลื้อย ประเดี๋ยวทำหน้าสวยงาม ประเดี๋ยว
 ก็ทำหน้าให้น่าเกลียดน่ากลัว แล้วก็มายืนจ้องหน้าของผมจนหน้าของเธอ
 เกือบเข้ามาติดหน้าผมอยู่ ผมมีจิตใจเข้มแข็ง แม้ว่าจะแสดง
 หน้าตาอย่างไรผมก็ไม่กลัว เพราะผมรู้ว่าเธอเป็นผี ผมต้องทำจิตใจ
 เข้มแข็ง เธอทำอะไรเราไม่ได้ ลึกครุ่นเห็นผมไม่กลัว เธอถามเป็น
 เสียงชาวเหนือว่า

“คุณกลัวข้าเจ้า ?”

ผมสิ้นศรัทธาบอกว่า “ไม่กลัว เพราะเธอเป็นผี”

เธอถามว่า “เพราะอะไร ?”

ผมบอกว่า “เพราะฉันเคยเป็นผีเหมือนเธอ เมื่อฉันยังไม่
 เกิดเป็นคนแหละ เธอก็เคยเป็นคนเมื่อยังไม่เป็นผี”

เธอพูดว่า “ข้าเจ้ารู้ว่าคุณเป็นคนใจเข้มแข็ง ไม่เหมือนคนอื่น
 พอเห็นข้าเจ้าก็ตกใจกลัววิ่งหนีไป เราจึงไม่รู้เรื่องกันเลย”

เธอพูดขึ้นเป็นปกติ และรูปร่างก็เปลี่ยนแปลงไปในทางดี ไม่
 แสดงกิริยาจะเอาชนะผมอีกต่อไป เราจึงได้พูดกันอย่างธรรมดา ผม
 จึงถามเธอว่า

“เธอต้องการอะไรที่คอยหลอกคนที่มาพักในห้องนี้ ทำให้เขา
 ตกใจกลัว ?”

ทันใดนั้น เธอก็ส่ายผมแล้วก็มหันดาลงร้องไห้สะอึกสะอื้น
 โสรกเศร้าเสียใจ ผมปล่อยเธอให้ร้องไห้จนจุใจแล้ว เธอก็เงยหน้าขึ้น
 พลังพูดทั้งน้ำตาว่า

“ข้าเจ้า ได้รับความลำบากต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในที่นี้มานานแล้ว ได้รับความอดอยากยากแค้น ไม่มีใครจะทำบุญอุทิศกุศลให้พ้นทุกข์ ข้าเจ้าขอให้คุณช่วยข้าเจ้าด้วย เพื่อจะได้พ้นทุกข์พ้นการทรมานจากที่นี่ไปเกิดบ้าง”

เธอพูดแล้วร้องไห้สะอึกสะอื้น ผมรู้สึกสงสารอย่างจับใจจึงบอกเธอว่า

“เอาเถิด จะหาทางช่วยเหลือเธอให้พ้นทุกข์พ้นร้อน เท่าที่ฉันจะหาทางช่วยเหลือได้ ฉันจะไม่ลืมที่จะช่วยเธอเป็นอันขาด เธอชื่ออะไรนะ ?”

เสียงของเธอตอบแกมสะอื้นว่า

“ข้าเจ้าชื่อ บัวผด”

ผมย่ำทวนชื่อของเธอ แล้วก็ไม่รู้ว่ามีอะไรมาดลใจให้ผมพูดออกมากับเธอว่า

“อย่าร้องไห้เลย ฉันจะช่วยเธอแน่ จงวางใจเถิด แต่ฉันอยากจะขอรับรองเธอว่า ต่อไปนี้เธออย่าไปหลอกคนให้ตกใจกลัวอีก”

เธอพูดว่า “ถ้าคุณรับรองจะช่วยข้าเจ้าแล้ว ต่อไปข้าเจ้าก็จะไม่แสดงตัวอีกแล้ว ขอให้คุณช่วยข้าเจ้าไว ๆ เถิด”

พูดแล้วเธอก็ก้มลงกราบผม กราบแล้วกราบอีก จนผมเผลอสติไป เพียงจำได้ว่าเธอก็ก้มลงกราบเท่านั้น ผมก็ล้มตัวลงนอน ต่อจากนั้นก็ไม่รู้เรื่อง จนรุ่งเช้าผมตื่นขึ้นมาก็นึกถึงว่าได้พูดกับวิญญาณของบัวผดครึ่งหลับครึ่งตื่น พอเปิดประตูห้องก็พอดีนายฝรั่งสองคน และคนไทยอีกสามคนกำลังใส่กุญแจห้องแล้วลงไปข้างล่าง ผมคิดว่าแคง

เข้าป่าแต่เข้าไปสำรวจตามเคย เช้าวันนั้น ตามความสังเกตของผม เหมือนว่าตัวผมเป็นวีรบุรุษในโรงแรม เพราะคนในโรงแรมตั้งแต่ตัวเก่าแก่ตลอดถึงบ๊วยจนถึงกูก็ รู้สึกว่าเอาใจใส่กับผมมาก ถามผมว่า

“คุณ เมื่อคืนนั้นนอนสบายดีหรือ ?”

ผมบอกว่า “สบายดี ชอบใจที่เอาใจใส่”

เจ้าบ๊วยสองคนนั้นแอบเข้ามากระซิบถามว่า “เมื่อคืนคุณพบ ผีผู้หญิงหรือเปล่า ?”

ผมตอบสั้น ๆ ว่า “พบ”

บ๊วยถามผมว่า “ทำไมคุณไม่วิ่งออกจากห้องล่ะ ?”

ผมจึงบอกว่า “ก็ฉันไม่กลัวนี่”

แกจึงพูดว่า “คุณเป็นคนแรกที่นอนได้ตลอดคืน คุณมีของดีอะไรนะ หรือมีคาถา ขอผมบ้างได้ไหม ?”

ผมจึงบอกว่า “ฉันไม่มีคาถาอาคมอะไร ถ้าเราใจอ่อนเราก็กลัวผี ถ้าเราใจเข้มแข็งผีก็กลัวเรา ต่อไปนี้ไม่ต้องกลัวแล้ว รับรองว่าเธอจะไม่มาหลอกอีก”

รู้สึกว่าเจ้าบ๊วยมันแสดงความดีใจ ไปเที่ยวบอกคนในโรงแรม ตามความเข้าใจของเก่า ผมได้ปราบผีแล้ว ไม่มีอยู่ในห้องนั้นอีกต่อไป

หลังจากนั้นผมก็เดินทางไปอีกหลายแห่ง สุดท้ายปลายทางผมก็ขึ้นรถไฟไปเชียงใหม่ พอผมขึ้นไปบนรถ ก็พบพระภิกษุอาวโลโสชั้นผู้ใหญ่องค์หนึ่งอยู่บนรถไฟชั้นหนึ่ง ผมดีใจมากเพราะท่านอาจแก่

ปัญหาผมได้บ้าง เมื่อผมเข้าไปนมัสการท่านแล้วกลับสนทนาด้วย ท่าน
แสดงความเมตตาปราณีสนทนากับเป็นสัปดาห์ และก็ทราบว่า ท่านอยู่
กรุงเทพ ฯ กำลังจะไปเชียงใหม่เหมือนกัน แต่จะลงพักที่นครลำพูนสัก
๒-๓ วัน จากนั้นก็จะขบวนรถจากนครลำพูนไปพักที่จังหวัดเชียงใหม่
ผมจึงถามว่า ถ้าเราจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้วิญญาณของคนตาย
แล้วจะทำอย่างไรจึงจะถึงผู้ตาย แล้วผมก็เล่าเรื่องประหลาดวิญญาณ
ของบัวผัดถวายท่าน แล้วได้เห็นท่านนั่งครุ่นคิด แล้วพูดว่า

“เห็นจะต้องทำ **สังฆทาน** อุทิศชีคุณ ”

แล้วท่านก็บอกถึงสิ่งที่ต้องถวายพระ คราวนั้นผมขึ้นไปเชียงใหม่
ใจนั้นคิดจะช่วยวิญญาณบัวผัดให้พ้นเวรกรรม ตามที่รับปาก
ไว้แล้ว ฉะนั้นเมื่อผมขึ้นไปเชียงใหม่และพักที่โรงแรมรถไฟเชียงใหม่
ก่อนอื่นคิดว่าควรจัดทำสังฆทาน เพราะในชีวิตน้อยคนนักที่จะได้พบกับ
เหตุการณ์ประหลาดเช่นนั้น จะต้องใช้เงินเท่าไร ผมก็ยอมที่จะอุทิศ
ส่วนบุญกุศล เพราะยังครุ่นคิดถึงวิญญาณของบัวผัดที่ร้องไห้อ่อนวอน
ขอความช่วยเหลืออยู่ไม่รู้ลืม ผมจึงจัดการไปหาสิ่งของเพื่อทำสังฆทาน
ทุกสิ่งทุกอย่างหาได้โดยเรียบร้อยจากตลาดวโรรส ผมนึกขึ้นมาได้ว่า
ที่เชียงใหม่มีวัดพระสงฆ์ไทยภาคกลางมาจำพรรษาอยู่ แต่ก็มีวัดซึ่งมี
พระพม่าจำพรรษาอยู่เหมือนกัน ซึ่งมีสองวัดอยู่ใกล้กัน คือวัดพระไทย
และวัดพระพม่า ผมจึงคิดว่าควรจะไปคอยอยู่ทางเข้าวัดไทยเพื่อให้แน่ใจ
ว่าจะได้ถวายสังฆทานพระสงฆ์ไทยไม่ผิด เพราะจะได้พบเมื่อท่าน
บิณฑบาตแล้วกลับวัด เมื่อผมล่ำเลียงเครื่องถวายสังฆทานตามที่
พระผู้ใหญ่ท่านได้แนะนำ ผมรอไม่นานนักก็พบพระสงฆ์ท่านกลับจาก
บิณฑบาตจะเข้าวัด ผมจึงนิมนต์ให้ท่านรับสังฆทานที่วัด โดยรอนิมนต์

พระจนครบสั่งองค์ พระท่านได้สอนให้ผมทุกสิ่งในคำถวายสังฆทาน
แล้วท่านก็ให้ศีล และให้กรวดน้ำ เมื่อเสร็จแล้วก็รู้สึกจิตใจของผม
ชุ่มชื้นที่ได้ทำสังฆทาน หายความทุกข์หนักอกที่รบกวนปากกับวิญญาณ
ของบัวผัด ผมก็ทำตามสัญญาเสร็จโดยสมบูรณ์ไปแล้ว ทางวิญญาณ
ของบัวผัดปีศาจหญิงผู้นำสงสารนี้จะได้รับส่วนบุญหรือไม่ผมก็ไม่แน่ใจ
แต่อย่างน้อยผมก็ได้รับการตอบแทนทางจิตใจ ได้รับความสบายใจ
คล้ายกับว่าผมได้ทำงานชิ้นใหญ่อันหนึ่งเสร็จสิ้นไป จิตใจก็โล่งความ
หนักอก หลังจากนั้นผมก็ติดต่อการงานทางเชียงใหม่เรียบร้อยแล้ว
กลับกรุงเทพฯ ฯ

ตอนนั้นมาไม่นานนัก ผมก็ต้องขึ้นมาทางภาคเหนือด้วยกิจการงาน
คราวนั้นผมจำได้ว่าพักที่โรงแรมรถไฟที่สับตุ๋นครลำปาง ตามปกติ
ผมไม่ชอบพักในเมืองเพราะผู้คนจอแจไม่สงบ และผู้จัดการที่โรงแรม
นั้นก็ชอบพอกันมาก เพราะทุกครั้งที่ผมมานครลำปาง ผมก็ต้อง
มาพักที่โรงแรมนี้เป็นประจำ เมื่อผมมาพักแล้วก็ตั้งใจว่าจะเดินทาง
ต่อไปถึงเชียงรายในวันรุ่งขึ้น ผมจึงสั่งให้คนไปช่วยจองรถที่ออกเดิน
ทางไปเชียงรายในวันรุ่งขึ้นเช้า และขอจองที่นั่งข้างหน้ารถ เมื่อคนรับ
ใช้ขีจกรยานออกไปไม่ช้าก็กลับมาบอกว่า ได้ตกลงจองที่นั่งข้างหน้า
ไว้ให้แล้ว พรุ่งนี้เช้าจะออกเวลา ๘ โมง รถจะมารับที่โรงแรมให้
ผมเตรียมตัวไว้ด้วย จากนั้นผมก็เพียงรอเวลาที่จะออกเดินทางให้ไป
ถึงจุดหมายปลายทาง เพื่อดำเนินการงานทางเชียงราย แต่แล้วคืนวัน
นั้นผมก็ได้รับความประหลาดอัศจรรย์อีกครั้งหนึ่งคือ ผมหลับไปแล้ว
ฝันว่าได้เห็นบัวผัดเดินเข้ามาในโรงแรมที่ห้องผมนอน ในฝันนั้นว่าแก

แต่งตัวสวยงามหน้าตาขมขื่นมึนตึ๋น ไม่มีรอยความเศร้าโศกเหมือน
เมื่อผมพบแกเป็นครั้งแรกเลย เธอมาใกล้ผมแล้วก้มมองผม
ก็ตลึง เธอจึงพูดว่า

“คุณได้ช่วยข้าเจ้าพ้นทุกข์แล้ว บัวผัดจึงมาหาคุณได้ เพื่อมา
ขอบคุณที่ได้ช่วยตามทริบปากกับข้าเจ้าไว้ ข้าเจ้ามานักเพื่อจะมาบอก
ให้คุณรู้อีกอย่างหนึ่ง คือพรุ่งนี้ รถที่จะออกเดินทางไปยังเชียงราย
ออกเวลา ๘ โมงถึง ๙ โมงเช้าแน่ ขอให้คุณงดเดินทางเสีย
อย่าไปเลย รถคันนั้นสี.....คนขับรถรูปร่าง.....ใส่เสื้อสี.....ขอ
ให้อำคำข้าเจ้าไว้ด้วย อย่าเดินทางตอนเช้าพรุ่งนี้ ขอคุณจงเสีย
เงินให้เขาไป ข้าเจ้าลาละ หมกหน้าที่ของข้าเจ้าแล้ว”

รุ่งเช้า ผมตนนอนก็ยังจำภาพฝันได้อย่างติดหูติดตา ทั้งคำพูด
ของบัวผัดก็ยังไม่ลืม แต่มาคิดทบทวนดูแล้วว่า จะไปเชื่อถืออะไรกับ
ความฝัน ทั้งคนทางโรงแรมก็ไปจองรถและที่นั่งไว้ให้เรียบร้อยแล้ว
เช้า ๘ โมง รถก็จะมารับเราแล้ว ผมจึงตัดสินใจว่า จะไม่เชื่ออะไร
กับความฝันให้เสียงานเสียการเปล่า ๆ พอ ๗ โมงเช้า ทางโรงแรม
ก็จัดอาหารเช้า ขนมปัง และกาแฟมาให้ผมที่ห้อง ผมแต่งตัวเตรียมไว้
พร้อมเพื่อไม่ให้เสียเวลา เมื่อรถมาก็จะได้ไป หลังจากรับประทานอาหาร
อาหารเช้าทางโรงแรมจัดมาให้เรียบร้อยแล้ว ก็นั่งอ่านหนังสือเพื่อ
รอเวลารถมารับออกเดินทาง พลาญดูนาฬิกาเรือนใหญ่ที่ติดอยู่ข้างฝา
ของโรงแรมก็เห็นจนจะ ๘ โมงแล้ว คิดในใจว่าเจ้าของรถคงจะ
ตระเวนรอบตลาดเพื่อหาคนโดยสาร แต่แล้วก็ได้ยินเสียงแตรรถดังขึ้น
ไม่ช้าก็เห็นรถแล่นเข้ามาในโรงแรม พอรถจอดหน้าโรงแรม ผมก็ต้อง

ตกตะลึง เพราะรถคันนั้นมันตรงกับในความฝัน ทั้งสีของรถ ทั้งคนขับ ทั้งสีของเสื้อ แล้วยังเหมือนมีเสียงกระซิบแว่ว ๆ ว่า

“คุณอย่าไป เชื่อข้าเจ้าเถิด”

ผมต้องชนลูกชนมาทันที

“คุณอย่าไป เชื่อข้าเจ้าเถิด”

ผมตัดสินใจเป็นครั้งสุดท้าย เดินลงจากโรงแรมตรงไปที่รถซึ่งกำลังรอผมอยู่หน้าโรงแรม พลังควักเงินค่าโดยสารออกให้ แล้วพูดกับคนขับรถว่า

“ขอใบจองชายที่มารอตามเวลา ขอชำระค่าโดยสารไปถึง เชียงราย แต่ฉันไม่ไปพรอกรวันนี้ ขอโทษด้วยนะ”

คนรถรับเงินแล้วก๊ง ๆ เพราะไม่คิดว่าผมจะไม่ไป เพราะเห็นเตรียมตัวรออยู่ก่อนแล้ว เมื่อเก็บเงินจากผมแล้วก็บอกว่า

“ไม่เป็นไรครับ”

แล้วไม่ช้ารถคันนั้นก็ออกจากโรงแรมไป ผมเองก็ไม่แน่ใจว่าที่ตัดสินใจไปนั้นผิดหรือถูก สิ่งที่น่าคิดก็คือผมจะรู้ระดับหนทางเชียงรายและต้องกลับถึงกรุงเทพ ฯ ซ้ำกว่ากำหนดหนึ่งวันโดยไม่มีเหตุผล งานทุกอย่างวางแผนไว้มากล้นเหลือหมด เวลานั้นผมก็ไม่แน่ใจว่าผมทำผิดหรือทำถูก ตามธรรมดาผมเป็นคนที่ไม่เชื่อโชคกลาง วันนั้นผมไม่ได้ออกจากโรงแรม ใช้เวลานั้นทบทวนเรื่อง และอ่านหนังสือเท่าที่มติดตัว แต่แล้วเย็นในวันนั้นเอง บ่ายที่โรงแรมไปได้ข่าวมาจากตลาดว่ารถโดยสารคันที่มารับผมไปเชียงรายตอนเช้าวันนี้ วิ่งไประหว่างทางได้เกิด อุบัติเหตุตกจากเขาสูงเหวข้างทาง คนโดยสารได้รับบาดเจ็บสาหัสและล้มตาย

ผมได้ทราบข่าวร้ายแรงที่น่าสยดสยอง ซึ่งผมก็ไม่รู้ลึกซึ้งดัง
สะท้อนเพราะจิตใจผมเข้มแข็งพอ

แต่ผมก็รู้สึกว่าจะระงับความตั้งใจ ที่ผมได้รื้อดอบุต์เหตุคราวนี้
เพราะ วิญญาณของหญิงผู้หนึ่ง ผมตนตั้งใจพูดอะไรไม่ออก ผม
เป็นลูกผู้ชายที่มีจิตใจเข้มแข็งอย่างไมย่อท้อต่ออันตรายใด ๆ แต่ต้อง
มาสนทนากับเธอด้วยความตั้งใจ ผมเล่าไม่อาย ผมต้องร้องให้
จิตใจผมอ่อนลง เพราะความดีของดวงวิญญาณหญิงผู้หนึ่ง ผม
อยากจะเรียกว่า “วิญญาณกตัญญู”

คนวนนน เราเล่าเหตุการณ์ผ่าน ๆ
มาสู่กันฟังจนจบ แล้วเราต่างก็เข้านอน แต่
ข้าพเจ้าทอดคิอดนึกถึง “วิญญานกตัญญู”
ของเพื่อนร่วมโรงแรมเสียมิได้ เข้าจนเราต่างก็
แยกกันที่สถาน ข้าพเจ้าชนเหนือ แต่ท่านผู้นั้น
ลงใต้ เรื่องวิญญานกตัญญูเป็นเรื่องน่าคิดเรื่อง
หนึ่ง △△

ท. เติบงพิบลย์

บุญบาปมันดาล

นานมาแล้ว มีเจ้าภาพงานศพรายหนึ่ง
นำบันทึกเรื่องประวัติบุญบาปต่าง ๆ มาให้
ข้าพเจ้าช่วยพิจารณาคัดเลือกพิมพ์แจก
ข้าพเจ้าเห็นแปลกที่มีเรื่องเล่าถึงผลบุญผล
บาปในปัจจุบันสมัยเรา ๆ ท่าน และ
ปรากฏตามบันทึกซึ่งได้คัดมาด้วยพิมพ์ดีด
นั้นว่า พันโท พระพิณโณสารา รวบรวมบันทึก
ไว้ มีเรื่องต่าง ๆ น่าสนใจยิ่ง แม้บันทึกไว้
หลายสิบปีมาแล้ว แต่ก็ยังเป็นหลักฐานเชื่อถือ
ได้ ในเรื่องเหล่านั้น มีเรื่องหนึ่งน่าใคร่ครวญ
ดูเป็นพิเศษ เกี่ยวกับการระลึกชาติหนหลัง
ได้ด้วยสมควรเชื่อได้หรือไม่เพียงไร พึงอยู่
ในดุลยพินิจของท่านผู้อ่านผู้ฟัง ในที่นี้จะขอ
คัดมาลงไว้ตามฉบับเดิมโดยตลอด ไม่ตก
เติมอย่างใดทั้งสิ้น...

“พระศรีวิสุทธิญาณ (ภททสาโร) วัดก้นมาตุยาราม”

ผู้ที่สัญจรไปมาในทางชลมารค ด้วยขบวนนาวาใด ๆ ก็ดี เมื่อผ่านมาถึงปากคลองบางซื่อ ซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออกตรงข้ามกับ บางอ้อฝั่งตะวันตกของลำน้ำเจ้าพระยา จะแลเห็นวัดหนึ่งตั้งอยู่ ปากคลองบางซื่อ มีโบสถ์เก่าคร่ำครึมีน้ำ ส่วนองค์พระเจดีย์ ปรากฏหายไปถึงไปตามกระแสคลื่นซัดหลายปีมาแล้ว วัดนี้ชาวบ้าน เรียกกว่า วัดบางซื่อ แต่หนังสือที่กระดานป้ายหน้าศาลาว่า วัดแก้วฟ้าจุฬามณี อำเภอบางซื่อ จังหวัดพระนคร นับว่าวัดนี้ มี ศรัทธาสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๒ มีเรื่องประหลาดเนื่องกับวัดนี้เกิด ขึ้นเรื่องหนึ่ง น่าฟัง ดังจะได้พรรณนาต่อไป

ณ กาลครั้งนั้น พระอริการองค์หนึ่ง เป็นเถระอยู่ในวัดนี้ ท่าน อยู่วัดตั้งแต่ยังเป็นเด็กจนอายุครบบวชก็ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ เล่าเรียน ธรรมวินัยแลแสดงธรรมอยู่ในวัดนี้เรื่อยมาจนถึงเป็นสมภาร เป็นพระ คู่สวดและพระอุปัชฌายะตามลำดับ ท่านเป็นพระอุปัชฌายะบวชบิดาแล้ว บวชบุตรอีกคนหนึ่ง มีศิษยานุศิษย์มาก ประชาชนนิยมนับถือเรียกว่า “หลวงพ่อ” จนไม่มีใครนึกว่าท่านมีนามอย่างไร จะไปที่ไหน ๆ ก็มีผู้ เรียกว่าหลวงพ่อทั้งนั้น ท่านได้บุตรบุญธรรมไว้คนหนึ่ง ชื่อว่า “บุญธรรม” เลี้ยงมาตั้งแต่เล็กจนโตเป็นหนุ่ม เมื่ออายุครบบวช ท่านก็จัดการอุปสมบทให้เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา.

จำเนียรกาลนานมา พระภิกษุซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของหลวงพ่อ องค์นั้น เปื่อหน่ายในพรหมจรรย์กล่าสิกขาออกจากเพศบรรพชิต เป็น บัณฑิตสึกใหม่ ยังอาศัยอยู่กับหลวงพ่อในวัดนั้นนั่นเอง.

นายบุญธรรม เป็นบุตรสมภารหลานเจ้าวัด ดูปราดเปรื่องฉลาดเฉลียว ประกอบด้วยรูปทรงอันงดงาม มีกิริยามารยาทเรียบร้อย ไม่เย่อหยิ่ง รุจกที่สูงต่ำ ไม่เป็นนักเลงเสเพลสุรายาฝิ่นแลเล่นการพนันเป็นคนซื่อสัตย์กตัญญู เป็นศิษย์ตักศิลาตัวโปรดของหลวงพ่อก็เป็นที่รักใคร่แลเกรงใจของนิกรชนผู้มาหาท่านสมภาร วันหนึ่งนายบุญธรรมไปเที่ยวกับเพื่อน พบสาวสวยคนหนึ่งเป็นที่พึงพอใจมาก สาวน้อยผู้นั้นเป็นบุตรของผู้อยู่จะกิน บ้านอยู่ฝั่งบางอ้อ นายบุญธรรมก็ผูกสมัครรักใคร่กับสาวน้อยผู้นั้น จนได้พูดจาตกลงปลงใจกันแล้ว คิดจะลักพา ฝ่ายหญิงก็เต็มใจด้วย แต่พ่อบัณฑิตหนุ่มยังมีสติระลึกถึงตนอยู่ว่า

“โอ! อาตมาก็ตัวคนเดียว พ่อแม่ที่ไหนเล่า ได้อาศัยเจ้าประคุณหลวงพ่อดูอุปถัมภ์ค้ำชูมาแต่เราก็คือเป็นที่รักใคร่ของหลวงพ่อก็มาคิดการเช่นนั้นดูไม่งาม ทำความขายหน้าให้หลวงพ่อ แม้งูหมายบ้านเมืองเปิดโอกาสให้ว่า ธรรมดาชายหนุ่มหญิงสาวย่อมรักกัน ถาลักพาเมื่อชายนำดอกไม้รูปเทียนไปขอขมาต่อมารดาบิดาของหญิงแล้วก็ไม่มีโทษ ขอนักจริงอยู่ แต่ถึงกระนั้นเราก็ไม่ควรเข้ากับตัวเห็นแก่จะได้ฝ่ายเดียว เมื่อคิดถึงอกพ่อแม่ของหญิงเล่า ก็คงโศกเศร้าเสียใจด้วยความรักบุตรเสียแรงประคับประคองมา หวังจะตกแต่งให้งามหน้างามตาเป็นฝั่งเป็นฝา ที่โกรธเคืองก็เพราะอับอายขายหน้าชาวบ้านเขาเห็นว่า มีบุตรรักไม่ได้ทองหมั้นขันหมาก ยังจะแตกสลายครวญคร้านกับฝ่ายเกี้ยวตองอกเข้าเป็นสุขสำราญแต่เราคนเดียว บางทีพี่น้องของหญิงผูกพยาบาทอาฆาตจนถึงแก่ฆ่าฟันกันตายก็มี น่าอดสูน่าบัดสีบัดเถลิงยิ่งนัก ไม่สมควรกับเราที่เป็นชาติมนุษย์มีชาติสูงและประกอบด้วยอารยธรรมอย่ากระนั้นเลย เราจะบอกหลวงพ่อให้ไปขอลูกแต่งงาน จะได้สมหน้า

ล้มตายด้วยกันทั้งสองฝ่ายดีกว่า” นายบุญธรรมปรึกษาใจตกลงทางผู้ขอ
เช่นคำโบราณท่านว่า เข้าทางตรอกออกทางประตู ไม่มีใครชัง.

รุ่งขึ้น เวลาพลบค่ำ นายบุญธรรมก็เข้าไปนวดพื้นหลวงพ่อบน
นวดไปได้พักหนึ่ง หลวงพ่อจึงถามว่า

“เจ้าจะมีลูกเมียหรือยัง ชอบใจใครที่ไหนบ้าง ข้าจะจัดการให้”
เมื่อหลวงพ่อบอกให้โอกาสดังนี้ นายบุญธรรมจึงเรียนหลวงพ่อกว่า
“ผมชอบใจผู้หญิงคนหนึ่งครับ เป็นลูกสาวของตา..... บ้านอยู่
ฝั่งโน้น”

หลวงพ่อกว่า

“อ้อ ! ข้ารู้จัก รูปร่างเขางามดี กิริยาวาจาสภาพสมกับเจ้า ได้ช
ไม่เป็นไร ข้าจะจัดการให้”

นายบุญธรรมก็ปลื้มโล่นัส ต่อมามิช้าไม่นาน หลวงพ่อก็จัดให้
เถาแก่ไปพูดจาผู้ขอต่อมารดาบิดาของหญิงนั้น ฝ่ายมารดาบิดาหญิงนั้น
ก็ยินดีจกยกให้และกำหนดนัดวันแต่งงานกัน ครั้นถึงวันมงคลฤกษ์ดี
หลวงพ่อก็จัดให้เถาแก่ไปแทน พร้อมด้วยขันหมากทูลสินไปที่บ้าน
เจ้าสาว มีพิธีพระสวดมนต์เย็นชดนำ รุ่งขึ้นพระฉันเช้าตามธรรมเนียม
เป็นอันว่านายบุญธรรมได้อยู่กินกับสาวน้อยผู้นั้น เป็นสามีภรรยา
กันถูกต้องตามประเพณีนิยมแล้ว.

เมื่อนายบุญธรรมออกจากวัดมาอยู่บ้านภรรยา พ่อตาแม่ยายก็
รักใคร่ เพราะเป็นคนขยันทำมาหาเลี้ยงชีพ แม่จะห่างไกลหลวงพ่อดีก
หน่อย ก็ไต่หมั่นมาเยี่ยมเยียนหลวงพ่อบ่อยเสมอมิได้ขาด มีข้าวขันหนึ่ง
หรือแกงถ้วยหนึ่ง บางทีก็ผลไม้ต่าง ๆ นำไปถวายหลวงพ่อ โดยระลึก
ถึงพระคุณของหลวงพ่อ ที่ได้มีจิตเมตตาชุบเลี้ยง จนได้ตั้งตัวเป็น

หลักฐาน เมื่อกาลล่วงมานายบุญธรรมมีบุตรคนหนึ่งเป็นหญิง ได้ตั้งชื่อว่า “บุญเทียม” เมื่อเจริญวัยขึ้นตามลำดับจนรุ่นสาว ก็ติดหน้าตามหลังไปวัดด้วยเสมอ บางทีก็ไปกับมารดา บางทีก็ไปแต่ลำพังคนเดียวในคราวเทศกาลตรุษสารทบ้าง ไปแทนมารดาบิดาบ้าง เป็นนิจันต์รมากริยาอชฌาสัยก่อกวนเคยสนิทสนมเป็นฉันหลานหลวงปู่ เมื่อนางสาวบุญเทียมมีวัยเจริญเต็มร่างแล้ว รูปทรงก็ไฉ่ผาชะอ่อนชะแอ่นน่าดู เหวเล็กเอวบาง พร้อมทั้งจริตกริยาทำทางกึ่งดงาม วาจากไพเราะเสียงหวานจับจิต ทั้งนี้เป็นไปเองตามธรรมชาติของสตรีเพศ.

ฝ่ายหลวงปู่ อยู่วัดมาตั้งแต่เล็กจนโต บวชตั้งแต่หนุ่มจนกระทั่งแก่ไม่มีใครไผ่ฝันในเรื่องผู้หญิงยิ่งเรือ แม้จะพบปะสตรีที่นิยมกันว่าสวยงาม ก็เป็นแต่ผ่านดวงจักษุไปชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น ถึงจะเป็นบ้างก็ไม่รุนแรงพอข่มใจไว้ได้ แต่มาครั้งนั้ไซ้ ด้วยอำนาจเวรอะไรติดตามมาสนอง ให้ท่านสมภารเฒ่ามีจิตคิดปองปฏิบัติรักใคร่ในบุตรของศิษย์ยิ่งนัก ท่านก็นึกเอะใจว่า

“ในหนอ เราจึงมีความกระสันต์รักใคร่เอ็นดูอ่อนนุ้มนัก มั่นก็เป็นบุตรของเจ้าบุญธรรมศิษย์เรา นับว่าเป็นหลาน เราก็ก่เฒ่าชราแล้ว ผมง่หงอก ฟันก็หัก คราวปู่คราวตา ดูไม่คู่ควรกัน อย่าเลยนะ”

นึกอย่างนั้นแล้ว ก็สั่งสอนตนเองด้วยอุบายต่าง ๆ เพื่อจะปราบปรามกิเลสกำม เอาอสุภกรรมฐานมาพิจารณาสังขารโดยความเป็นของไม่งาม ปฏิญญาเกลียดไม่น่ารักใคร่ จิตก็สงบจากกามฉันทได้ชั่วขณะหนึ่ง ประเดี้ยว ๆ ก็นกรักเข้าอีกแล้ว จะพิศดูที่ไหนดข้างสวยงามไม่มีที่ติ คราวน้ยกเอากายคตาสติขึ้นพิจารณาร่างกายแยกออกเป็นส่วน ๆ

ตั้งแต่เกสาโลมาจนถึงมัตถลุงค์เป็นที่สุด ว่าส่วนไหนสวยงามน่ารักใคร
ก็ไม่เห็นจริง มีแต่สิ่งโสโครกทั้งสิ้น ครั้นคิดไปก็กลับทวนเห็นเป็นสวย
งามไปอีก สุดท้ายนี้ให้พ้นความกำหนดไปได้ ให้กลุ่มอกกลุ่มใจ
จนไม่รู้อะไรจะคิดฝันอย่างไร ไม่เป็นอันจ้งหันแลจำวัดตลอดเวลา
หลายวันแล้ว จิตก็เศร้าหมองไม่ผ่องแผ้ว ร่างกายก็ชubbผอมเกิดเป็นไข้
ใจขึ้น โรคชนิดนี้เหลือวิสัยที่แพทย์จะนำโอสถขนานใดมาบำบัดให้
หายได้ เป็นการยากที่จะอุปถัมภ์.

จกย่อนกล่าวถึงนายบุญธรรมผู้เป็นบิดาของสาวน้อยนั้น มีธุระ
ไปเลี้ยงที่เมืองอื่นเป็นเวลานานประมาณสัก ๒-๓ เดือน เมื่อเสร็จธุระ
แล้วก็กลับมาบ้าน จึงไปเยี่ยมหลวงพ่ผู้เป็นอาจารย์ เห็นหลวงพ่
ชubbผอมไป จึงเรียนถามว่า

“หลวงพ่ไม่สบายไปหรือครับ ?”

หลวงพ่ตอบว่า

“ข้าไม่สบายมานานแล้ว กินข้าวไม่ได้ นอนไม่หลับ เจ้ามกิดละ
ข้าจะวานนวดสักหน่อย”

นายบุญธรรมก็นวดถวาย ฝ่ายหลวงพ่อนั้นพูดไปพลางก็ตรองไป
พลาง จะบอกก็ไม่ได้ให้ตะขิดตะขวงใจ หมดเวลาไปวันหนึ่ง ตั้งว่า

“พรุ่งนี้ เองมานวดข้าอีกนะ”

นายบุญธรรมก็มานวดตามเวลา หลวงพ่อก้พูดจาเลียบเคียง
ยกย่ายถ่ายเทว่า

“ข้ามีโรคเกิดขึ้นอย่างหนึ่ง จะหาแพทย์มาเยียวยาให้หายได้ยาก
นอกจากเจ้าคนเดียว”

พูดทิ้งไว้ทีหลังแล้วก็นั่งเลีย หมดเวลาไปครึ่งคน รุ่งขึ้นคนที่ ๓ บิดา
ของสาวนั้นก็ไปนวดตามสั่ง ถ้ามหลวงพ่อบอกว่า

“เป็นโรคอะไรขอรับ ? ถ้าผมช่วยได้ผมก็จะฉลองพระคุณจนสุด
ความสามารถ เพราะหลวงพ่อบอกว่าพระคุณแก่ผมเหมือนบิดามารดา”

คราวนี้หลวงพ่อก็เห็นได้ทำว่าสมคะเน จึงบอกตรง ๆ ว่า

“แน่ะ ! เจ้าบุญธรรม ข้าขอลูกสาวเองจะได้หรือไม่ ?”

นายบุญธรรมตกใจ ร้องว่า

“อะไร ! หลวงพ่อบอกว่าอะไร ขอให้ใครขอรับ หลวงพ่อ ?”

“ข้าขอเอาเองจริง ๆ ไม่ได้ให้ใครดอก”

“หลวงพ่อก็ก่แก่แล้ว ขอเอาไปทำไมครับ ?”

“เฮ้ย แก่ก็แก่แต่กาย ใจยังหนุ่มนี่นา”

“ไม่ได้หรอกขอรับหลวงพ่อ ก็หนุ่มนี้เป็นเด็กคราวหลานเหลน
ไม่คู่ควรกับหลวงพ่อกว่าคราวตาคราวปู่ เมื่อหลวงพ่อบอกขอผู้หญิงที่คู่ควรกับ
ผมจะรับภาระเป็นธุระให้”

หลวงพ่อก็บอกว่า

“หญิงอื่นสักหมื่นแสน ข้าก็ไม่รักเหมือนลูกสาวเอง”

นายบุญธรรมก็ไม่อนุญาต ฝ่ายหลวงพ่อก็รีบเร่ร่อนไป คิษย์นั้น
ก็พูดขึ้นกระต่ายขาเดียวอยู่นั่นเอง เป็นเช่นนั้นจนเวลาล่วงมาหลายวัน
ท่านสมภารเฒ่าก็ซบผอมลงทุกที คิษย์เห็นอาจารย์ก็สมเพชเกรงว่า
หลวงพ่อก็จะไม่สบายมากไป หวลมาร่ำพังกถึงอุปการคุณของท่านก็ยัง
ไม่ได้ตอบแทน เห็นมีอยู่ทางหนึ่ง คือช่วยให้ท่านรอดจากความตาย
มีชีวิตต่อไปอีก โดยเหตุว่าถ้าเราไม่ให้ลูกสาวท่าน ท่านก็จะเสียใจ
เจ็บไข้อาจจะถึงแก่ความตายเป็นแน่ ครั้นปรีวิตกดังนี้แล้ว จึงกลับ

มาแล้วเนื่อความตงแต่ต้นจนอวสานให้ภรรยาฟัง ภรรยาก็อัดอั้นจนใจ
แต่ก็ยอมตกลงด้วยไม่ขัดอธยาศัยสามี สามีจึงไปบอกแก่หลวงพ่อกว่า

“ผมอนุญาตละขอรับ หลวงพ่อ”

ฝ่ายหลวงพ่อก็ดาลุกทันที ชมิขม้นท่าทางแข็งแรงดุจคนหนุ่ม
พูดคาดคนแน่นหนาว่า

“เอ็งจะให้ข้าจริง ๆ หรือ ข้าจะได้สัก”

ศิษย์กว่า “ผมถวายหลวงพ่จริง ๆ ขอรับ”

ตั้งแต่วันที่ไดยินถ้อยคำว่าอนุญาตนั้น ท่านสมภารก็มีความสุข
สบายหายโรคภัย โดยมีต้องฉนั้นคิลานเกสัชชานาใดเลย จังหนักฉนั้น
ได้ จำวัดกัหลับสนิท ร่างกายก็บริบูรณ์เป็นปรกติ เตรียมเครื่องขรวาส
มีผ้าถุงผ้าห่มเป็นต้น ครันถึงวันฤกษ์งามยามดีก็ลาสิกขาออกจากเพศ
สมณะเป็นคฤหัสถ์ มีนามบัญญัติเรียกตามปากชาวบ้านว่า “ท่าน
อาจารย์” โดยความกระหายเพราะแรงรักวัยโรย ท่านอาจารย์มิได้
รอช้า จัดเถ่าแก่ให้มาพูดจาสุ่ขอตามธรรมเนียม ฝ่ายมารดาของ
นางสาวบุญเทียมก็อนุญาตยกให้และนัดวันแต่งงาน ครันถึงวันนัดท่าน
อาจารย์พร้อมด้วยเถ่าแก่ หมากลพดู มะพร้าวอ่อน กล้วย อ้อย
ขนมต่าง ๆ ก็พากันไปที่บ้านเจ้าสาว จัดพิธีแต่งงานอย่างเงียบ ๆ ที่เรียก
กันว่าเซ่นผี ไม่มีแขก เพราะแก่เต๋ามีไข้หนุ่ม เมื่อกระทำการพิธีเสร็จ
แล้ว พวกเถ่าแก่ก็กลับบ้านเหลือแต่ท่านอาจารย์ ต่อมาถึงวันดคนด
บิดามารดาก็นำเจ้าสาวเข้าหอแลให้โอวาทสั่งสอนบุตรให้มีความเคารพ
รักภักดีต่อสามีเสมือนเป็นบิดา พูดจาอยู่พอควรแก่เวลาแล้วก็กลับมายัง
เรือนของตน ส่วนท่านอาจารย์นั้นก็กระหิ้มในใจ สันทนาปราศรัย

โลมเล้าเอาใจแม่สาวน้อยจนเป็นที่ยินดีปรีดาแล้ว ก็ร่วมสมัครสังวาส
กับด้วยภรรยาด้วยฤทธแห่งกามฉันทราคะอันแรงกล้า ส่วนตนชราภาพ
พึงมาได้รวมอภิรมย์การโลกีย์ กระทำเมถุนวิธีสำเร็จการสังวาสได้
ครั้งเดียว ก็พ้อหมดแรงชาติใจฟุบลงพึงพาอยู่บนอกภรรยาสาวน้อย
นั้น เป็นอันจุติเคลื่อนจากภพนี้ไปแล้ว ด้วยอำนาจเอกกัคคตาจิตอัน
แน่วแน่มิส่งฟุ้งไปในอารมณ์อื่น ท่านอาจารย์ก็ถือเอาปฏิสนธิใน
ครรภ์ของภรรยาตนนั่นเอง.

ผ้านางบุญเทียม เมื่อเฒ่าสามีชราว่างมาอับปางเลียบนอกระวัง
เฉยไม่กระตุกกระดิก ก็ตกใจยิ่ง ผลักลงทันที รีบไปแจ้งแก่บิดามารดา
ให้มาดู เมื่อพ่อตาแม่ยายมาพิจารณา ก็ทราบว่าท่านอาจารย์เป็นลมขาด
ใจตายเสียแล้ว รุ่งขึ้นเช้าก็จัดการนำศพท่านอาจารย์ไปไว้ที่วัด ต่อมา
ประมาณสัก ๑ เดือน นางบุญเทียมไม่สบาย มีอาการให้อาเจียร
หาวเรอ เป็นลมวิงเวียนอ่อนเพลียไม่มีแรง แสดงกิริยาว่าแพะทอง
เมื่อครรภ์ถึงชนบิรมณ์แล้ว ก็มีความผาสุกเป็นปกติ โดยกาลที่
ล่วงไปทุก ๆ เดือน ครรภ์นั้นก็เจริญตามลำดับ ครั้นถ้วนกำหนด
หกมาส นางบุญเทียมก็คลอดบุตรเป็นชาย ทารกนั้นก็เจริญวัยจนนั่ง
คลาน ยืน เดินแลพูดจาได้ รูปร่างหน้าตาของเด็กนั้นช่างเหมือนกับ
ท่านอาจารย์เฒ่าราวจะถ่ายพิมพ์ไว้ ไม่ผิดลักษณะอย่างใดเลย (ต่อไป
นี้จะเรียกชื่อเด็กว่า บุญถอด)

เมื่อเด็กบุญถอดนั้นรู้ภาษาคนพูดได้คล่อง ก็ได้บอกแก่ผู้ใหญ่
ว่า ของสิ่งนั้นสิ่งนั้นเอามาแต่วัด เงินทองนกของนั้น เอามากองทุน
เมื่อวันแต่งงาน ซ้ายไปทวดบางซ้อ เทยวคนสิ่งของต่าง ๆ ของท่าน

บันทึก

พุทธานุสัถติกกรรมฐาน

ตามพระโอวาท

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

กรรมฐาน^๕ เป็นคู่ปรับกับถีนมิทธะ^๖ ความที่จิตหดหู่และ
เคลิบเคลิ้ม^๕ เป็นอุปายสำหรับทำใจที่ตกต่ำให้^๖ ผู้ที่มถีนมิทธะเข้าครอบ
งำในดวงจิต ไม่ควรนึกถึงอารมณ์อื่นเดียว เช่นเพ่งกลิ่นเป็นต้น
เพราะเป็นเหตุที่ยังทำให้ง่วงหนักขึ้น ในขณะที่เมื่อใจมถีนมิทธะย่อท้อห่อ
เหี่ยวไม่เบิกบาน เพราะเหตุได้รับความลำบากยากแค้นมานานบ้าง
หรือมีผู้เกลียดบ้าง ให้มีความอดทนระอาใจเบือนหน้าต่อความเป็น
ไปของสังขาร คิดอะไรไม่ออก คีรีชะทบไปหมดเช่นนั้น ให้เจริญ
อนุสัถติกกรรมฐาน^๕ นึกถึงความดีของตนหรือของผู้อื่น ทำให้เกิด
ความมานะคิดเสียความดีที่ใดทำมาแล้ว ปลุกใจให้เกิดอุตสาหะ
พากเพียร ทำความดีต่อไป ดังมีภาษิตกล่าวไว้ว่า “ทำอะไรทำให้
มันตลอด” ชักตัวอย่างที่ให้เห็นได้ง่าย ๆ อย่างผู้ที่ได้รับราชการ
มานานหลายปี เกือบจะได้เบย์บำนาญอยู่แล้ว มาเกิดมีความขัดใจ
ชกกับผู้อยู่เหนืออำนาจ^๕ คิดย่อท้อไม่อยากจะทำต่อไป เช่นนี้
ท่านให้เจริญกรรมฐาน^๕ นึกถึงความดีที่ตนได้ทำไว้แล้ว ให้คิดมานะ

ทำต่อไปให้ตลอด ถ้าไม่นึกถึงความดีของตน ท่านให้นึกถึงความดีของผู้
อื่น ก็ใครเล่าจะยิ่งกว่าสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ของเรา.

เราเกิดมาในพระพุทธศาสนา และเรียกตัวเราว่า เป็นผู้
นับถือพระพุทธศาสนา ควรเราจะมีความเลื่อมใสระลึกถึงคุณถึงความ
ดีอันหาที่เปรียบมิได้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะนึกแต่ว่า
ท่านดี ท่านเป็นผู้ประกอบไปด้วยคุณสมบัติต่าง ๆ โดยไม่ทราบว่
ท่านดีอย่างไร คุณสมบัติต่าง ๆ ของท่านนั้นเป็นประการใด ก็ไม่สู้
จะมีประโยชน์นัก เป็นแต่เพียงดีกว่าไม่นึกเสียเลยเท่านั้นไม่ดูดีดีไม่
ได้ผลที่เราพึงประสงค์ เปรียบประดุจดูแผนที่ เห็นแต่บนกระดาษว่า
เมืองนั้นอยู่นั้น ประเทศนั้นอยู่นั้น ไม่ทราบว่าที่เมืองที่ประเทศนั้น ๆ
มีอะไรบ้าง ลักษณะรูปพรรณสัณฐานของเมืองนั้น ๆ เป็นอย่างไร
ถ้าจะรู้จะเจริญกรรมฐานนี้ ควรอ่านหนังสือที่แสดงพระพุทธจรรยา
เป็นต้นว่าหนังสือปฐมสมโพธิ และพระพุทธประวัติ แล้วใคร่ครวญ
ถึงพระพุทธจรรยา ซึ่งทรงบำเพ็ญเป็นอย่าง ๆ ไป.

ในการอ่านหนังสือ อย่าหลับหูหลับตาอ่าน อย่าสักแต่ว่า
อ่านหรือพูดให้เข้าใจง่าย ๆ อย่าโง่กว่าหนังสือ ต้องใช้ความคิด
ความใคร่ครวญ เมื่ออ่านพบอะไรเข้าแล้ว ไม่ควรจะโยนทิ้งเสียว่า
เป็นเรื่องไม่น่าเชื่อ และไม่ควรจะเชื่อตะบันไปหมดไม่ว่าอะไรทำอะไร
สักแต่ว่ามีมาในหนังสือแล้วเป็นเชื่อ เช่นนี้จะนับว่าเป็นผู้รู้เท่า
หนังสือ.

หนังสือโบราณ มีหลายอย่างหลายชนิด บางอย่างก็แปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปโดยอำนาจกาลนาน ในสมัยก่อนไม่มีโรงพิมพ์เช่นเดี๋ยวนี้ มีหนังสืออะไรต้องใช้ลอกใช้คัดกันต่อ ๆ มา ฉบับที่คัดมาจะไม่ตรงกับฉบับเดิมโดยเหตุเพราะผู้คัดคัดผิดบ้าง หรือเติมของนอกเข้าออก หรือแก้ไขโดยประการต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าตนเป็นผู้มีความรู้ หรือหลงว่าการที่ตนเช่นนั้นเป็นการแสดงวิชาความรู้ของตนเช่นนั้น จนไม่สามารถจะขาดลงไปได้ว่าฉบับเดิมเป็นอย่างไร ผู้อ่านต้องใช้ความใคร่ครวญ ไม่ควรจะเชื่อหมดไม่เลือกกว่าอะไร หรือปิดสมุดเสียโดยเห็นว่าเป็นเรื่องไม่น่าเชื่อ.

อีกประการหนึ่ง ในสมัยโบราณท่านนิยมการใช้คำประพันธ์ คือคำพูดเปรียบเทียบในการเรียบเรียงหนังสือต่าง ๆ หนังสืออย่างหนึ่งมีลักษณะอย่างหนึ่ง ผู้เขียนประสงค์เช่นเดียวกันกับเราทั้งหลายประสงค์ในสมัยนี้ คือประสงค์จะเขียนให้ถูกใจผู้อ่าน ให้เป็นเรื่องที่ชวนอ่าน ไม่จืดจาง ให้ลึกลับใจผู้อ่าน ใช้แต่ในหนังสือศาสนาเท่านั้น ในหนังสืออื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ชักตัวอย่างให้เห็นคือ หนังสือนิราศเป็นต้น ผู้เขียนสมมติตนเป็นผู้ไปจากถิ่นฐานบ้านเรือน พบอะไรก็รำพันเปรียบเทียบกับเมีย แต่ตามความจริง ใจผู้เขียนจะมาผูกพันอยู่กับเมียเสมอ ดังปรากฏในคำประพันธ์ก็หาไม่ได้ ผู้เขียนเขียนให้จับใจผู้ฟัง ให้เป็นเรื่องชวนอ่าน ให้มีถ้อยคำที่ไพเราะเพราะพริ้ง จะเขียนแต่ความจริงตามที่ได้พบได้เห็น ไม่อาศัยคำเปรียบเทียบอย่างใดเลย ชนิดของหนังสือที่เขียนก็จะกลายเป็นหนังสือระยะทางไป หาใช้นิราศตามความประสงค์เดิมไม่ อีกอย่างหนึ่ง คำราชาเก่า ๆ มันจะเป็นคำกลอน

ไม่เป็นหนังสือร้อยแก้วอย่างเดิวนั้น ความประสงค์ของผู้เขียนก็อาจจะ
 พุดให้ฟังเพราะผู้อ่าน ผู้อ่านอ่านแล้วจะได้ท่องเที่ยวจำไว้ เป็นอุบาย
 ที่จะให้จำให้ศึกษาตำรายาและวิชาแพทยที่โดยลำพังถึง แม้จะเป็นวิชาที่
 มีประโยชน์ ก็ไม่เป็นของที่ชวนให้อ่านให้ศึกษา แพทย์สมัยนี้ใช้นา
 ตาลห่อหุ้มยาหมให้คนไข้กลืนได้ง่าย ๆ ผู้เขียนตำรายาสมัยก่อนใช้คำ
 กลอนห่อหุ้มเนื้อตำราให้คนอ่าน ไม่เกิดความเบื่อหน่ายเช่นเดียวกัน
 หนังสือขอพระเกียรติอีกอย่างหนึ่ง ผู้แต่งประสงค์จะให้เพราะผู้ฟัง
 ไม่ได้ตั้งใจจะพรรณนาแต่ความเป็นจริงเท่านั้น อาศัยความจริงเป็น
 หลักแล้ว ใช้คำประพันธ์ตบแต่งประดับประดาให้มีกิมมิกานมีฝอยขึ้น
 ผู้อ่านต้องใช้ความตรិตรองพิเคราะห์เอาเอง.

อีกอย่างหนึ่ง นักปราชญ์ครั่งก่อนมักพอใจบันทึกหรือเขียน
 ธรรม อากา หรืออารมณ์ต่าง ๆ ให้เป็นรูปเป็นร่างเป็นตัวเป็นตน
 มีลักษณะที่เห็นได้ด้วยตา มักพอใจจินตนิยายคิดเรื่องอะไรต่าง ๆ ขึ้น
 แสดงให้เห็นว่า อารมณ์ทั้งหลายติดต่อเนื่องกัน อาศัยซึ่งกันและกัน
 อย่างไร อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล ถ้าเราปรารภถึงเรื่องนี้ ก็จะเห็น
 ได้ว่าการที่ทำดังนี้ เป็นอุบายเป็นวิธีที่จะทำให้ผู้เห็นผู้ฟังเข้าใจ เกิด
 เลื่อมใส ใช้อธิบายความเป็นไป ความจริง โดยทางอ้อม เพราะ
 จะอธิบายโดยตรงผู้ฟังจะเข้าใจยาก นักปราชญ์โบราณท่านจึง
 เขียนจินตนิยายขึ้นว่า มีมารมาประจญพระศาสดา ในขณะที่เมื่อ
 ทรงพากเพียรพยายามหาทางพระสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์ทรง
 ต่อสู้ด้วยศาสตราต่าง ๆ มีจักรมีพระขรรค์เป็นต้น พวกมารนั้นได้กับ
 อารมณ์ชั่ววอยมกามฉันทะ พยาบาท ฯ เป็นต้นว่าอย่าง ทำให้นึกถึงความ

สุขในทางโลกที่ท่านได้เคยพบเคยเห็น มีการบำรุงบำเรอต่าง ๆ เป็นต้น และให้เกิดความอดทนระอาใจเมื่อหน่ายย่อห่อต่อการพากเพียร เพื่อพบอริยสัจ ศาตราที่พระองค์ทรงใช้ต่อสู้ต้านทานมารจนได้ชัยชนะ ตรัสรู้บรรลุมรรคผลนิพพานนั้น ไม่ใช่ของอื่น ได้กับคุณความดีทั้งหลาย คือ ความเชื่อแผ่ถึงสัตว์ทั้งหลาย หรือความไม่เบียดเบียน ๑ คือสติสัมปชัญญะ คือความสำรวมกายวาจาใจ ให้ประพฤติกิริยาให้คิดแต่ในสิ่งที่ดีชอบ ๑ ปัญญา คือความตรึตรองค้นคว้าหาความเป็นจริง ๑ ความพากเพียรอดทน ความสัตย์ และความไม่เกียจในกาม ๑ พระองค์อาศัยคุณเหล่านี้กำจัดอาภรณ์ชั่วร้ายที่เกิดขึ้น.

ไม่ใช่แต่ในพระพุทธศาสนา ในศาสนาพราหมณ์นักปราชญ์โบราณนับไฟเป็นตัว เรียกว่าพระเพลิง ถ้าพระเพลิงโปรดปรานผู้ใด ก็ทำให้ผู้นั้นได้รับความสุขโดยประการต่าง ๆ หรือถ้ากริ้วโกรธใครก็ยิ่งให้ผู้นั้นได้รับทุกข์ นี่หมายความว่าอย่างไร ? เราใคร่ครวญดูก็จะเห็นว่า ไฟนั้นถ้ารู้จักใช้ก็อาจให้ผลอันดีต่อผู้ใช้ เช่น ได้หุงต้มอาหาร ใช้แสงสว่าง ใช้ผิงให้ได้รับความอุ่น ๆ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็เกิดโทษ ทำให้บ้านเรือนทรัพย์สินสมบัติไหม้วินาศไปหมด ในศาสนาคริสต์ก็เหมือนกัน เขาเอาธรรม ๓ มาเป็นต้นตัวเขา เรียกว่า พระเจ้าผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์ สร้างสัตว์ทั้งหลาย ๆ

เราประสงค์จะสอนเด็ก ให้รู้ตรุรู้ตัว รู้ว่าอะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล จะสอนโดยวิธีตรง ๆ โดยวิธีอธิบายให้เห็นจริงเห็นแจ้งเป็นการยาก เพราะเด็กไม่มีความคิด เราจึงต้องหาอุปมาขกนิยาย หรือเล่านิทาน

ให้เด็กฟัง เช่นนิทานเรื่องยายกับตาปลุกถั่วปลุกงา เป็นต้น ๖ ถ้าใคร
 ครอบงำจะเห็นว่าผิดมาก การเป็นดังนี้ เราจะหาว่าท่านนักปราชญ์
 โบราณโง่เขลา กล่าวแต่ความไม่เป็นจริงนั้นไม่ได้ ที่แท้เป็นเชิง
 นลาตที่เราควรชม.

คนเราต้องใช้ความกลึกความตรึตรอง ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง
 ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัสอะไร อย่าไปเชื่อว่าเป็นจริงไปเสียหมดหรือ
 ไม่เชื่อเสียเลย ต้องพิจารณาใคร่ครวญหาความเป็นจริง ชั่งน้ำหนัก
 ของเหตุของผลดูว่าเท่ากันหรือไม่ ดังที่สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ทรง
 สั่งสอนไว้ในกาลามสูตรว่า ไม่ให้เชื่อถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า เป็นจริง
 โดยอาการสืบอย่างคือ:-

๑. ถือโดยได้ฟังตาม ๆ กันมา
๒. โดยล่ำดับสืบ ๆ กันมา
๓. โดยความตื่นตามสมัย
๔. โดยอ้างตำรา
๕. โดยนึกเดาเอา
๖. โดยนัยหรือคาดคะเน
๗. โดยตรึกตามอาการ
๘. โดยความชอบใจเพราะต้องกับลัทธิของตน
๙. โดยเชื่อว่าผู้พูดเป็นผู้ควรเชื่อได้
๑๐. โดยนับถือผู้พูดเป็นครูเป็นอาจารย์

เมื่อ ผู้จะเจริญพุทธฐานะสติกรรมฐาน ได้อ่านพระพุทธรายาใน

ตำราต่าง ๆ แล้ว ควรใคร่ครวญดูว่าไหนควรเชื่อไหนควรละเสีย
ควรตริตรองหาเหตุหาผล หาความเนื่องกันของเหตุกับผล เลือกรับ
เอาแต่ที่เป็นแก่นสารมาเป็นอารมณ์.

พระพุทธคุณตามพระพุทธจรรยาจะกล่าวพอให้เห็นดังนี้:—

ประการที่ ๑ สัมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ เป็นผู้โพธิญาณ
ภาษาเรียกว่า พุทุโธ ตื่นจากหลับ ผู้ที่หลับนั้นหมายความว่าเป็นคน
ไม่รู้เท่าโลกในยุคในสมัยของตน มัวหลงในสิ่งต่าง ๆ มีหลงว่าบน
บานเทพารักษ์เป็นทางที่จะช่วยให้พ้นทุกข์ ให้ได้ลาภ ได้ผล ให้
ถูกหวยรวโย หลงว่าการหากินโดยการพนันเป็นทางที่ถูก หรือหลง
ในสตรีในกามคุณเป็นตัวอย่าง เช่นนั้นนักปราชญ์เรียกว่าเป็นผู้หลับ
ผู้ตนนั่นคือผู้รู้เท่าโลก ไม่มีสิ่งไรมาล่อให้เกิดความยินดี ความโลภ
ความโกรธ ความหลงได้ เปรียบดังปลาที่ฉลาดนั้น ไม่มีเบ็ด
อะไรที่จะมายั่วยวนหลอกลอนให้ติดได้ นี่เป็นลักษณะของผู้ตน.

จะอ้างถึง เหตุที่ชักจูงให้ออกความเห็น ว่า พระศาสดาของเรา
เป็นผู้ตื่นจากหลับ จะกล่าวถึงเมื่อก่อนออกทรงผนวช ในสมัยใน
ยุคของพระศาสดา ความนิยมที่สูงสุดของคนทั้งหลาย ผลที่คนทั้งหลาย
เฝ้าชมเกียรตินิยศที่พากันกระหึ่มอยากจะได้ก็คือ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
เป็นพระจักรพรรดิ ความนิยมความปรารถนาไม่มีในพระองค์ ไม่
ใช่เพราะทรงปรารถนา เป็นผลที่เฝ้าชมไม่ถึง หรือเพราะพระองค์มี
พระอาการบ่งพร้องอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงไม่ทรงปรารถนาเกียรตินิยศ

ที่นิยมของคนทั้งหลาย พระองค์เป็นรัชทายาทเกือบจะได้สืบตระกูลพระ
เจ้าสุทโธทนะเป็นพระราชอาชญาแล้ว กับยังไม่ปรากฏว่ามีพระอาการ
บกพร่องในทางใดเลย นักอาจหาญให้เห็นได้ว่าพระศาสดาทรงปรารถนา
ถึงผล ถึงเกียรติยศที่สูงยิ่งกว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินสมควรจะได้ชื่อว่า
เป็นผู้ตนจากหลับ.

มานิกกุ จะเห็นได้ว่า ถ้าท่านไม่ได้ออกทรงผนวช พระนามก็
จะสูญเลือนนานแล้ว หรือไม่สูญก็คงจะปรากฏอยู่แต่กลาง ๆ เป็นเงา ๆ
เท่านั้น ไม่โด่งดังเป็นที่สรรเสริญแห่งโลกดังเช่นที่เป็นมา จะคิดถึง
ประโยชน์ที่จะได้ทรงทำก็น้อย ผู้ที่จะได้รับผลของคุณความดีของท่าน
ก็จะมีจำนวนไม่มาก จากที่อยู่จำเพาะพวกที่อยู่ในความปกปักรักษา
ของท่านเท่านั้น น่าจะเป็นแต่จำเพาะในแว่นแคว้นของท่าน ไม่ทั่ว
ไปหมดทั้งอินเดีย ที่ได้ออกทรงผนวชแล้วบรรลุมรรคผลนิพพานเป็น
พระศาสดานั้น ให้ผลกับโลกมากกว่าที่จะไม่ได้ออกทรงผนวชหลาย
ร้อยหลายพันเท่า ไม่พึงเปรียบเทียบกันได้ พระศาสดาท่านได้ทำ
พระชนม์ของท่านให้เป็นประโยชน์สิ้นพัน ยิ่งยอดกว่าจะได้ทรงทำใน
ทางโลกทางบ้านเมือง ท่านทรงพระปัญญาเลิศลึกซึ้ง เห็นความจริง
ความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ ฉะนั้นจึงนับว่าผู้ตนจากหลับ.

จะกล่าวถึงเวลาที่จะออกทรงผนวช ตามหนังสือที่บรรยาย
พระพุทธจริยาปรากฏว่า คืบวันหนึ่งในฤดูฝน พระมหาบุรุษประทับ
อยู่ในปราสาทสำหรับฤดูฝน มีสตรีบำเรอด้วยเครื่องดัดสีต่าง ๆ
เมื่อพระองค์บรรทมหลับแล้ว พวกนางข้าหลวงก็พากันพัก พระองค์

ต้นบรรทมก่อน เห็นอาการวิปลาสต่าง ๆ ของพวกนางเหล่านั้น ทรง
พระปรารภว่าไม่เป็นที่น่ายินดีเลย เป็นประดุจดั่งป่าช้าที่เต็มไปด้วย
ทราศศพ ทรงปลงสังเวชสิ้นความปรารถนา ความยินดีในทางกาม
เรื่องนกนาเชอ อย่าว่าแต่ในสมัยนั้นเลย แม้ในร้อยปีมานี้ การกินอยู่
คลุกคลีอยู่กับสตรีไม่มีบุรุษมาปะปน ก็ยังเป็นประเพณีที่พระเจ้าแผ่นดิน
เจ้าใหญ่นายโต และเศรษฐีบริบูรณ์ไปด้วยทรัพย์ยังนับถือ ยังนิยม
ว่าเป็นธรรมเนียมที่ถูก การที่พระมหาบุรุษทรงปลงสังเวชเปรียบพระ
มหาปราสาทที่เต็มไปด้วยนางกำนัลกับป่าช้านั้น ก็ต้องนับว่าท่านเป็น
ผู้มีความคิดตรงกันข้ามกับคนโง่ สัมควรกับเป็นผู้ตนจากหลับ.

อีกประการหนึ่ง ในสมัยนั้น ผู้มีบริบูรณ์ไปด้วยทรัพย์ มัก
จะไม่คิดถึงความสุขทุกข์ของผู้อื่น ของผู้ที่อยู่ใต้อำนาจ ใช้การงานกราก
กรำ เบียดเบียนความสุขของเขา นับแต่ประโยชน์และผลที่ท่านจะได้
เป็นประมาณ ถึงกับฆ่าคนบูชายัญก็มี นิสัยอันนี้ตกต่อมาเป็นมรดก
ถึงยุคเรา ผู้มีอายุมากยังได้เห็นจารदनครบาล และความยากแค้น
ของผู้ที่เป็นทาส ผลประโยชน์ที่ท่านได้เป็นของนายทั้งสิ้น ค่าตัวก็ไม่รู้
จักหมด วิถีลงโทษก็อย่างสาหัส ผู้มีทรัพย์มีอำนาจโดยมากมักจะเป็น
ผู้ปราศจากเมตตากรุณา พระพุทธเจ้าของเราท่านไม่เป็นเช่นนั้น ท่าน
ทรงปรารภถึงความทุกข์ของผู้อื่นจนจับพระทัย ทรงสละพระราชทรัพย์
ออกทรงผนวช เพื่อจะได้สั่งสอนให้สัตว์ทั้งหลายรู้เท่าความเป็นไปของ
โลก ให้เห็นความจริง เห็นเหตุ เห็นผล ว่าเนื่องกันอย่างไร ท่าน
ทรงห้ามไม่ให้ภิกษุเป็นทาสหรือรับทาส และไม่ยอมให้ผู้เป็นทาส
ผู้เป็นหนี้เข้าอุปสมบทเป็นภิกษุ นับเป็นเหตุที่จะนับท่านว่า เป็นผู้ตน

จากหลับ.

เทียบกาลสมัย ถ้าพระศาสดาได้มาเกิดในสมัยนี้ พระพุทธ
คุณก็จะด้อยจรรยาน้อย เทียบพระอริยาคัยของท่านกับนักปราชญ์
เยี่ยม ๆ ในเวลานี้จะไม่สู้แปลก ไม่สู้จะอศจรรยอะไรนัก แต่
เมื่อ ๒๕,๐๐ ปีเศษมาแล้ว คนยังมีความคิดเป็นป่าเป็นเถื่อนอยู่โดยมาก
แม้ในประเทศกรีกกับโรมที่นับว่าเจริญ ก็ยังมีการเบียดเบียนพ้องกันและ
กันอยู่เหลือที่จะพรรณนา พระพุทธเจ้าของเราผิดกับคนทั้งหลาย ท่าน
เป็นผู้บริบูรณ์ไปด้วยเมตตากรุณา และคุณสมบัติอื่น ๆ หาที่เปรียบ
มิได้.

มีนักปราชญ์ยุโรป ที่ได้อ่านเรื่องของสมเด็จพระบรมศาสดา-
จารย์ ที่พรรณนาถึงพระพุทธจรรยาและคุณสมบัติต่าง ๆ ของท่าน
แล้วปรารถนาบางที่จะเป็นเรื่องไม่จริง ผู้เขียนก็ขึ้นโดยความคิดของ
ตนเอง ถ้าการเป็นเช่นนั้น ก็ต้องชมผู้แต่งว่าหลุดวิสัย เหลือเชื่อ
เป็นผู้ฉลาดล้ำพัน เพราะคนแต่งหนังสือโดยมากย่อมใช้เหตุการณ์
ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยในยุคของตน หรืออาศัยเหตุต่าง ๆ ของอดีตกาล
ที่ตนได้ยินได้ฟังมา เป็นปัจจัยสำหรับเรื่องที่จะเขียนจะแต่ง ย่อมไม่
สามารถจะดักไปข้างหน้าในอนาคตได้ว่า ความเป็นไปจะเป็น
อย่างไรดังสองพันปี ถ้าทำได้เช่นนั้น ต้องนับว่าเป็นผู้ประเสริฐเหลือ
วิสัยที่จะเชื่อได้ ความจริงจะเป็นอย่างไร ผู้อ่านต้องตรอง
ใคร่ครวญซึ่งเหตุซึ่งผลซึ่งน่าใจของตนเอาเอง.

ประการที่สอง สมเด็จพระบรมศาสดาของเราเป็นผู้ปลุกจากหลับ

(โพชฌา) ลักษณะแลกริยาของคนหลับแลตื่น ได้อธิบายแล้วใน
 เบื้องต้น คือผู้หลับเป็นผู้หลงไม่รู้เท่าความเป็นไปของโลก ผู้ตื่นเป็นผู้
 รู้เท่าความเป็นไปของโลกในยุคในสมัยของตน ที่ว่าพระศาสดา
 เป็นผู้ปลุกจากหลับนั้นหมายความว่า ท่านเป็นผู้สั่งสอนแนะนำผู้อื่น
 ไม่ให้มกมาย โลก หลง ไม่รู้ว่าอะไรผิดอะไรชอบ ให้เป็นผู้ตื่น เป็น
 ผู้รู้เท่าโลก รู้จักใช้ความไตร่ตรองให้เห็นเหตุและผล จะชักตัวอย่าง
 ให้พอเห็นความชอบได้ชัดเจน.

๑. การถือชาติ คนในชมพูทวีปแบ่งออกเป็น ๔ พวกตามกำเนิด
 เป็นชั้น ๆ เรียกว่าวรรณะ คือ เพศพรรณ สัตว์พวกนคือ กษัตริย์
 จำพวกเจ้า มีฐานะทางปกครองรักษาบ้านเมือง ทางรบพุ่งต่อสู้ศัตรู
 เป็นวรรณะที่ในบาลีนับว่าเป็นที่สูงที่สุด พราหมณ์ จำพวกนักปราชญ์
 ครูบาอาจารย์ มีฐานะทางฝึกสอน และทำพิธีต่าง ๆ เป็นวรรณะที่นับ
 ตกว่าสูงยิ่งกว่ากษัตริย์ไปอีก เพราะเป็นผู้มีความรู้ แพศย์ จำพวก
 สามัญพลเรือน มีฐานะทางทำมาค้าขาย เพาะปลูก ทำนา ทำสวน เป็น
 วรรณะธรรมดาไม่สูงไม่ต่ำ สุทย์ จำพวกคนงาน มีฐานะรับจ้างทำการ
 ทำของ ออกแรงเป็นประมาณ เป็นวรรณะต่ำที่เราเรียกกันว่าไพร่
 นอกจากนยังมีพวกพันททางอีกหลายพวกเหลือที่จะพรรณนาเป็นจำพวกที่
 เลวทราม เกิดแต่วรรณะสัเหล่านี้สมสู่กับวรรณะอื่นจากพวกของตน
 เช่นพ่อเป็นศูทรแม่เป็นพราหมณ์ พ่อเป็นแพศย์แม่เป็นศูทรเป็นต้น
 จำพวกคนเกิดจากบิดามารดาต่างวรรณะกันเช่นนั้น เขาเรียกจัญฑาเป็น
 จำพวกที่เลว เป็นที่ดูหมิ่นของคนทั้งหลาย เช่นเดียวกับที่เราเรียก
 กันว่าครึ่งชาติในสมัยนี้ พวกที่มีวรรณะสูง คือพวกกษัตริย์กับพวก

พราหมณ์ ถือตนว่าเป็นผู้มีตระกูล ไม่สมควรคลุกคลีกับพวกแพศย์
หรือศูทร แม้กระทั่งผ้าที่พวกศูทรซักมาให้พวกพราหมณ์แล้ว พวก
พราหมณ์ยังต้องเอาช้อนมาทำเป็นชกเสียดีกครั้งหนึ่ง ไม่ให้เสียนัยดัจญ์ไร
ติดมาจากพวกศูทร

การถือชาติถือวรรณะเช่นนั้น เป็นทางให้แตกก๊กแตกเหล่าไม่
สมัครสมานปรองดองกันได้ พระบรมศาสดาทรงเห็นโทษของการถือ
ชาติ จึงได้ทรงสอนให้ถือความสามัคคีอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ให้ถือ
ชาติ เอาความปรองดองและผลของความปรองดองเป็นใหญ่ ผู้ที่จะ
เข้ามาเป็นศิษย์ของท่าน คือเข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา
ต้องไม่เป็นผู้ที่ถือตัวถือชาติ ท่านให้ถือเสียว่าเป็นชนเดียวกันหมด
ให้มีความสามัคคีปรองดองกัน เพราะเป็นผู้มุ่งหมายจะประพฤตินให้
บริสุทธิ์ด้วยกันทั้งสิ้น ให้มีอำนาจที่จะรับผลแลมีหน้าที่ปฏิบัติตาม
พระวินัยเหมือนกันทั่วไปหมด เปรียบดังน้ำฝน ไม่ว่าจะตกที่บนยอดเขา
แล้วไหลลงมาโดยทางที่สะอาดไม่ถูกต้องสิ่งโสโครก หรือไหลลงมา
โดยทางสกปรกทางไม่สะอาด หรือจะตกในที่เบื่อนเปราะ เมื่อไหลลง
ไปรวมกันในมหาสมุทรแล้ว เป็นน้ำเค็มเหมือนกันหมดทั้งสิ้น ในทาง
ฆราวาสก็เหมือนกัน ท่านทรงสั่งสอนให้อุดหนุนทางสามัคคี ไม่ให้
นิยมในการถือตัว เช่นนี้เห็นได้ว่า ท่านเป็นผู้ปลุกจากหลับ

๒. การถือวัตถุศักดิ์สิทธิ์ เป็นธรรมดาของคนย่อมมีความ
ปรารถนาอยากพบปะแต่อารมณ์ที่ชอบที่พอใจ แลหลีกเลี่ยงอารมณ์
ที่ไม่เป็นที่พอใจ แต่โดยความโง่เขลาไม่รู้สึกรู้ว่าตนเป็นที่พึงที่พำนัก

ที่ดีที่สุดที่จะหาได้ แลโดยความกล้วจึงเห็นว่าธาตุทั้งสี่คือดิน น้ำ ลม
 ไฟ ว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เช่นไฟมีฤทธิ์เดชอาจเผาบ้านเผาเรือนให้
 นิบหนายทำอันตรายหรือทำให้มีแสงสว่างให้เห็นสิ่งต่าง ๆ ในที่มืด แล
 ใช้หุงต้มอาหารกินได้ เมื่อเห็นฤทธิ์เดชเช่นนั้น ก็พากันหลงเชื่อว่าธาตุ
 เหล่านี้จะเป็นที่พึ่งที่พำนักของตนได้ อาจนำความสุขมาให้แลดับความ
 ทุกข์เสีย เห็นว่าจะเป็นวัตถุที่จะนำลาภนำทรัพย์สมบัติต่าง ๆ มาให้
 หรือช่วยบำบัดโรคภัยอะไรต่าง ๆ ได้ จึงบวงสรวงเซ่นไหว้โดยการ
 ต่าง ๆ วัตถุศักดิ์สิทธิ์ทนมถอทัญชาภินัน หาใช่แต่ธาตุทั้งสี่เท่านั้นไม่
 ยังมีสิ่งอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก ต่อมาภายหลังเห็นวัตถุที่คล้ายคลึงกันมี
 ฤทธิ์เดชเหมือน ๆ กันก็รวมกันเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จนถึงที่สุดเหลือ
 สามแผนก วัตถุที่มีพระมัญคุณ เรียกว่าอิศวร ที่มีฤทธิ์มีเดช รวมเรียกว่า
 นารายณ์ ที่มีรูปธรรมรวมเรียกว่าพรหม รวมใจความก็คือผู้ทนมถอทัญ
 วัตถุเหล่านี้ ได้ชื่อว่าเป็นผู้รับถืออาการภายนอก พระศาสดาปลุกคน
 จำพวกนี้ให้ตื่นจากหลับ ให้เป็นผู้รับถืออาการภายใน คือให้รับถือ
 พึงพองตนของตนเอง ให้ทำใจของตนให้เที่ยง ให้เห็นความจริง ให้รู้
 เท่าความเป็นไปของโลก รู้กำหนดสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเหตุกับผลเนื่องกัน
 ให้กำหนดในทางกรรม (คือสิ่งที่เรากระทำด้วยกายวาจาใจ) และผล
 ของกรรมมีผลดีผลชั่วแล้วแต่เหตุ ทำดีก็ได้ดี ทำชั่วก็ได้ชั่ว กรรมเป็น
 เหตุ สุขทุกข์ความจำเริญความนิบหนายเป็นผล ห้ามไม่ให้หลงถือ
 วัตถุศักดิ์สิทธิ์ ให้ไตรตรองหาความจริงโดยตนเองฉะนั้น

การถว้วัตถุศักดิ์สิทธิ์ เป็นการลวงตาตนเอง ศาสนาคริสต์ตั้งเขา
 สอนให้ทำดีไม่ให้ทำชั่ว เพราะถ้าทำดีพระเจ้าท่านโปรด ท่านจะ

ประธานลาภผลต่าง ๆ ถึงที่สุดเรียกขึ้นไปอยู่บนสวรรค์กับท่าน ถ้า
 ทำชั่วท่านจะกรวโรรลงอาชญาต่าง ๆ ถึงที่สุดลงไปรับทุกข์ในนรก
 พระเจ้าเป็นผู้มีทพยจักษเห็นได้หมดว่า ใครจะทำอะไรต่ออะไรที่ไหน
 อย่างนั้นเป็นการลงตนเอง ทางพระพุทธศาสนาท่านสอนสิ่งเดียวกัน ให้
 ทำดีไม่ให้ทำชั่ว แต่สอนโดยทางตรง ให้ไตรตรองถึงเหตุกับผลว่าต่อ
 เนื่องกันอย่างไร ถ้าทำดีทำชอบ ประพฤติดีชอบด้วยกายวาจาใจ กรรม
 นั้นก็จะให้ผลอันดี ให้ความจำเริญความสุข ถ้าทำชั่ว ประพฤติ
 เบียดเบียนผู้อื่นด้วยกายวาจาใจ กรรมนั้นก็จะให้ผลอันชั่ว ให้ความ
 นิพยายความทุกข์ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของผู้ตนจากหลับ เป็น
 ของผู้ทณลาดรุจก็ใช้ความคิด

ผู้ศึกษาพระพุทธธรรม คงสังเกตเห็นว่า พระพุทธศาสนาเกิด
 ขึ้นในระหว่างประชาชนที่ถือเทวดากันโดยมาก สมเด็จพระบรมศาสดา-
 จารย์จะทรงสั่งสอนลัทธิของท่านโดยหักโหมก็ไม่ได้ จึงค่อย ๆ ทรง
 โน้มน้าวน แต่ทรงสอนวิธีบูชาเทวดาในทางที่ไม่มีโทษ คือให้หนักถึง
 เทวดาซึ่งตนสมมติว่าบริบูรณ์ไปด้วยคุณสมบัติทั้งหลาย แล้วพยายาม
 ประพฤติตัวให้เหมือนให้คล้ายคลึงกับเทวดา เป็นการบูชาโดยเอาอย่าง
 โดยเดินตามหลังตามรอยที่เทวดาได้ทำไว้

๓. การบูชาบุญ การบูชาบุญเกิดจากความรักใคร่ความหวังดี
 อยากจะให้ผู้อื่นที่ชอบทลงลับไปแล้ว หรือเทพารักษ์ที่ตนนับถือได้
 รับประโยชน์รับผล แต่โดยอำนาจความเขลา ผู้มุ่งหวังดีไม่รู้เท่าเหตุ
 รู้เท่าผล จึงนับถือการบูชาบุญว่าเป็นทางที่จะให้ผู้ที่ตนนับถือได้รับ

ประโยชน์ จึงเอาชีวิตปศุสัตว์ สัตว์พาหนะ จนแม้ชีวิตมนุษย์มาทำลาย
เสียในการเข่นเบงสรวง พระศาสดาก็ทรงโน้มตาม ไม่ห้ามความ
รักใคร่ความหวังดีนั้น แต่ทรงสอนให้แสดงความรักใคร่ความหวังดีนั้น
โดยวิธีที่ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น ท่านให้บริจาคเงินเป็นทานแล้ว
อุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ทนต์หวังดีดื้อนั้น ๆ

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างอื่น ๆ อีก เช่นผู้มีทรัพย์เห็นแต่
ประโยชน์ตนเห็นแต่ผลของตนจะพึงได้ ไม่มีใจเผื่อแผ่ถึงเพื่อนมนุษย์
ด้วยกัน ถ้าเผื่อแผ่ก็ต้องให้เป็นประโยชน์ของตนด้วย พระศาสดาทรง
สั่งสอนให้พวกเหล่านั้นบริจาคทรัพย์เป็นทาน แลพวกที่ไม่ได้เห็นทุกข์
สุขของผู้อื่นคิดแต่ว่าถ้าตนได้สุขเป็นแล้วกัน จะได้ โดยเบียดเบียนผู้อื่น
หรือไม่ก็ตาม พวกเหล่านั้นท่านก็ทรงสั่งสอนเหมือนกัน คือท่านให้ระลึก
ถึงผู้อื่นว่า ถ้าตนปรารถนาสุขต้องทำให้ผู้อื่นได้สุขด้วยจึงจะเป็นทางที่
ดีชอบ กับทั้งพวกที่รักสนุกสบายมีเมาคนอง เป็นนักเลงผู้หญิง
นักเลงเหล้า เมาศรพีย์ เมาศร คิดแต่จะสนุกสนาน ท่านก็ทรงสั่งสอน
ท่านห้ามไม่ให้มีเมาหลงสนุก ให้คิดทำชีวิตของตนให้เป็นประโยชน์
แก่โลก ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ส่วนพระองค์ท่านเอง ท่านก็ได้
น้อมพระชนม์ให้เป็นประโยชน์แก่โลกตั้งแต่ตรัสรู้จนถึงนิพพาน ท่าน
ได้พยายามไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย สั่งสอนแสดงธรรมให้ผู้อื่น
เห็นความจริงทางให้ตรึกตรองถึงเหตุถึงผล ตามตัวอย่างที่ได้ยกขึ้น
และตามที่ได้อธิบายมานี้ ก็เห็นได้ โดยแจ่มแจ้งว่า พระศาสดา เป็น
ผู้ปลุกจากหลับ เป็นผู้แนะทางให้คนรู้เท่าความเป็นไปของโลก สัมควร
กับที่จะเรียกท่านตามโบราณภาษาว่า โพธดา

ประการที่สาม ต้องนับว่า พระศาสดา เป็นผู้กล้าหาญ ตาม
ภาษาบาลี เรียกว่า มหาวีโร จะชักสาธกให้เห็นได้ตามลำดับ

เวลาที่ท่านออกทรงผนวช ถ้าท่านไม่เป็นผู้กล้าหาญมาแล้ว
จะเป็นการยากที่สุดที่จะเปลี่ยนนิสัยให้กันไปตรงกันข้าม เช่นที่ท่านได้
ทรงทำเปลี่ยนศรัทธาเป็นเท้า เปลี่ยนเหนื่อเป็นไต้ การบวชในครั้ง
โน้นกับเดี๋ยวนี้ผิดกันอย่างเรา ๆ บวชกันในสมัยนี้ เมื่อเวลาลาสิกขา
ออกไปสู่ตระกูลอีก ก็ไม่นับว่าเป็นการเสียหาย กลับจะมีผู้นับหน้าถือ
ตาเสียอีก แต่ในครั้งพุทธกาลบวชแล้วจะลาสิกขากลับไปสู่ตระกูล
ไม่ได้โดยสะดวก บวชแล้วต้องบวชเลย ต้องสละหมด จะกลับถอย
เพศฆราวาสอีกก็จะเป็นที่ตักเตือนแห่งสาธุชน เช่นพระศาสดาจะกลับมา
เป็นฆราวาสอีกก็เสียไปไม่เป็นที่นิยมแห่งสมัย จงว่าท่านไม่ทรงรู้ความ
ช้อนั้นไม่ได้ เมื่อรู้แล้วเลขาเป็นผู้อ่อนแอไม่กล้าหาญ ก็ไม่อาจออก
บวชแปลงเพศดังเช่นพลิกควาเป็นหงายได้ ต้องนับว่าท่านมีความกล้า
หาญมาก ท่านทรงเห็นการณ์ข้างหน้าได้ไกล

เวลาที่ท่านทรงบำเพ็ญเพียรกระทำทุกกรกิริยา อย่างกายโดย
อาการต่าง ๆ ตามจารีตที่สมัยนิยม เพื่อแสวงหาทางพระสัมมาสัม-
โพธิญาณ มีกตพระทนต์ด้วยพระทนต์ กตพระตาลูด้วยพระขีวหาไว้
ให้แน่น อุดเสียไม่เสวยพระอาหารบ้างเป็นตัวอย่าง ท่านทรงทนทุกข์
เวทนาโดยมิได้แสดงพระอาการกระสับกระส่ายโดยประการใดเลย มี
พระสติมั่นคงไม่พินเพื่อน ประารภความเพียรไม่ย่อหย่อนท้อถอย นก

เห็นได้ว่าท่านเป็นผู้กล้าหาญมาก ถ้าขาดความกล้าหาญแล้วที่ไหนจะ
ได้พบทางพระสัมมาสัมโพธิญาณ ท่านประธานพระพุทธภาสิตไว้ว่า
“ผลอันใด ที่ขายพึงบรรลุด้วยความเพียรของบุรุษแล้ว ที่จะไม่
ได้บรรลุผลอันเป็นไม่มี”

เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว พระศาสดาประธานอุปสมบทแก่องค์อุลุมาสโจร
ซึ่งเป็นผู้ร้ายเหี้ยมโหดมาก มินิยายว่าได้ตบตีข่มขู่มนุษย์ร้อยไว้นับ
พัน ๆ ใครได้ยินชื่อที่ไหนดักพากันมีความสยดสยองเกรงกลัว พระ
ศาสดาไม่ย่อท้อสทกสท้านมีพระทัยมั่นไม่หวั่นหวาด ประธานพระ
ธรรมเทศนาเกลี้ยกล่อมโจรผู้นี้ให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสถึงกับขอบวชใน
พระพุทธศาสนา พระองค์ทรงระงับทุกขภัยให้คนทั้งปวงสิ้นความเกรง
กลัวหวาดหวั่น ไม่ได้ทรงเห็นกับอันตรายนั่นพระองค์ นักเป็นขอโทษ
ให้เห็นว่า พระศาสดาเป็นผู้กล้าหาญองอาจมาก

เมื่อมีสงฆ์เป็นสาวกบริบูรณ์แล้ว พระราชาภาคินยเทวทัตแยก
ไปจากหมู่ ไปตั้งเป็นก๊กเป็นเหล่าต่างหาก ประสงค์จะให้พระศาสดาอยู่
ได้อ่านาใจ ใช้อุบายต่าง ๆ แต่หาสำเร็จตามความประสงค์ไม่ จนเกิด
อาฆาตถึงกับยุยงพระอชาตศัตรูกุมาร ให้ปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร
พระชนกเสีย แลให้ปล่อยช้างต้นนาฬาคีรี ซึ่งกำลังดกน้ำมันให้แทง
พระศาสดา ตามนิยายที่กล่าววนนว่า เมื่อช้างวิ่งเข้ามา พระศาสดาทรง
แผ่เมตตาไปยังช้าง พระอานนทอยู่ข้างหน้าเข้ากั้นไว้ไม่ให้ช้างเข้า
มาทำอันตรายได้ แต่ช้างก็หาเข้าทำอันตรายไม่เดินเลยไปเสีย นี่เป็น
นิยาย แต่เราพอจะตรិตรองและลงความเห็นว่า ถึงแม้พระศาสดา

ทรงพบช้างตกนามันซึ่งคนทั้งหลายเกรงกลัว ก็ไม่แสดงพระอาการสทก
สท้านหวาดหวั่น มีพระทัยของอาจารย์กรรกาเต็มคู้ของท่าน ควรนับว่า
ท่านเป็นผู้กล้าหาญได้

อีกเรื่องหนึ่ง เมื่อท่านเสด็จเข้าไปสั่งสอนพวกอาพวกยักษ์ใน
ถ้ำยักษ์ ทรงถูกถามปัญหา พระศาสดาก็ทรงตอบทรงอธิบายให้ยักษ์
เห็นความจริง โดยมีได้หวาดเสียวเกรงกลัวต่ออันตรายส่วนพระองค์
(พวกยักษ์นั้นบางที่จะได้แก่พวกกินเนื้อมนุษย์ ที่ยังมีอยู่จนทุกวันนี้ใน
ทวีปแอฟริกา) ตามสารกที่ได้บรรยายมา ก็พอเห็นได้ว่า พระศาสดา
ไม่มีความหวาดเสียวสยดสยองเกรงกลัวต่ออันตรายเช่นคนธรรมดา ควร
นับว่าเป็นผู้มีความกล้าหาญได้

ประการที่สี่ พระศาสดาเป็นผู้ ประกอบด้วยพระกรุณาใหญ่
ตามศัพท์บาลีว่า มหาการุณิกิ จะอธิบายให้เห็นดังต่อไปนี้

ก่อนที่จะออกทรงผนวช ท่านได้ทรงปรารภถึงความหลังของ
คนทั้งหลาย คือความไม่รู้เท่าความเป็นไปของโลก การที่ออกทรง
ผนวชก็เพื่อจะได้ตรัสรู้และสั่งสอนผู้อื่นต่อไป ให้ผู้อื่นเห็นจริงให้รู้เท่า
โลก เมื่อได้ตรัสรู้แล้วก็ไม่ทรงย่อท้อต่อการสั่งสอน ถึงบางคนจะไม่
เข้าใจพระธรรมของท่านโดยง่าย ก็ทรงอุทิศสาหะพาเพียรอธิบายโดย
อุบายต่าง ๆ ทรงปรารภถึงคนทั้งหลายว่า ที่มีใจดกมีทมิฬเล็ดมากก็มี
มีกเล็ดน้อยก็มี ไม่เหมือนกันไปหมด ไม่อาจเห็นคุณเห็นความจริง
ของพระธรรมได้ทันกัน พวกนักพรตที่เคยมีการอบรมอยู่บ้างแล้วก็เข้า

ใจได้เร็ว พวกที่เต็มไปด้วยกิเลสมีโลภะ โทสะ โมหะ ทั้งสามอารมณ์
เข้าครอบงำ ก็เข้าใจได้หรือไม่เข้าใจเลย คนมีหลายชั้น เปรียบ
ประดู่ดงดอกบัวที่อยู่พินน้ำจวนจะฝ่อออกดอกอยู่แล้ว คอยแต่แสงอาทิตย์
ก็มิ ที่ยังอยู่ในน้ำยังไม่ ฝ่อขึ้นมารับแสงอาทิตย์ก็มิ และที่อยู่ใต้ดิน
ใต้โคลนเป็นอาหารแห่งปลาและเต่าก็มิ ต่างมีเข้ามามีความสามารถ
ต่าง ๆ กัน ท่านปลงพระทัยว่าจะสอนตามนิสัยของคน ที่เห็นว่ามิ
เชิงฉลาดอยู่บ้างก็ทรงสอนธรรมที่พิศดารลึกซึ้ง ที่เห็นว่าโง่เขลา ก็ทรง
สอนแต่ธรรมเบื่องต้นที่พอเห็นประโยชน์ในทางโลก ๆ ได้ง่าย อย่าง
เราเรียกกันว่าเทศนาตามเนื้อผ้า นักเห็นได้ว่าท่านไม่เบื่อหน่ายย่อท้อ
ไม่ขาดความหวังดีต่อประชาชน ต้องนับว่าท่านเป็นผู้ประกอบไปด้วย
พระกรุณาใหญ่

เมื่อก่อนจะนิพพาน นายจุนทะลูกช่างทองเชิญเสด็จพระศาสดา
ไปเสวยพร้อมด้วยสงฆ์สาวก ในจำพวกกับชาวที่เขากวายนมเนื้อหมูอ่อน
ปรุงโดยวิธีพิศดารอย่างหนึ่งไม่ปรากฏว่าอย่างไรแน่ พระศาสดามิรับสั่ง
ให้เอาเนื้อหมูนั้นไปถวายท่านพระองค์เดียว อย่าให้สาวกนั้นเลย และ
เมื่อเสวยแล้วมิเหลืออยู่ให้เอาไปฝังดินเสีย เมื่อเสด็จกลับก็ประจวบตก
พระโลหิต นิพพานด้วยเหตุนี้ พวกถือศาสนาคริสต์ตั้งยกความชอบชน
ติเตียนพระศาสดาว่า เป็นผู้มกมาก หวงกิน จะกละ ๆ แท้จริงจะใช้
ความใคร่ครวญดูและเปรียบเทียบกับเรื่องนกกบความเป็นไปเดียวกัน ก็อาจ
เห็นได้ว่าเหตุใดพระศาสดาจึงทรงรับอาหารนั้นมาเสวยเสียเอง ไม่ให้
สาวกของท่านนั้น ในสมัยเรานี้ ในฤดูที่มีโรคลงท้องชุกชุม พ่อแม่
ห้ามบุตรไม่ให้กินของบูดของเปรี้ยว เช่น ขนมจีน เพราะความกรุณา

กลัวจะเป็นอันตราย ในครั้งนั้นก็เหมือนกัน พระศาสดาผู้เป็นสังฆบิดร
ทรงปรารภว่า เนื้อหมูเป็นของที่มิใช่อาหารธรรมดาของคนใน
ประเทศนั้น ถ้าพระสาวกฉันเข้าไปบางทีจะเป็นอันตราย ครั้นจะสั่งให้
เขาเอาไปเสียอย่าเอามาถวายเลย ก็ดูเป็นการรุกรานไม่สมควรแก่ความ
ประพฤติกของหัวหน้าแห่งศาสนา เป็นการดูถูกดูหมิ่นเจ้าของบ้านให้เขา
ขาดความศรัทธา ไม่มีทางอื่นนอกจากจะทรงรับเอามาเสียเสียเอง
ทำให้เจ้าของมีความปิติยินดี ครั้นรับมาแล้วก็ต้องถวายฉลองศรัทธา
ของเขา เมื่อใดได้เสียแล้วทรงรู้สึกอย่างไรจึงได้สั่งให้เขาเอาไปฝังเสีย
มิให้คนอื่นกินอีก ? เราต้องบ่งความว่าของนั้นเป็นของไม่สมควรที่
มนุษย์จะบริโภค ถ้าบริโภคจะให้โทษ มิใช่ความหวงแหน เพราะ
ตามธรรมดาคนเราเมื่อกินอิ่มแล้ว ย่อมไม่หวงของที่เหลือใครจะกินก็
ตาม พระอรรถกถาจารย์แก้ความในเรื่องนี้ว่า เทพยดาเอาทิพยธมมา
ใส่ในอาหารสิ่งนั้นทำให้พระศาสดาเสียได้ นิดูเหมือนจะเป็นความเข้าใจผิด
การที่รับอาหารนั้นมาเสียเสียเอง และสั่งให้ฝังเสียเมื่อเสียแล้ว
เพื่อมิให้อันตรายเกิดขึ้นกับสาวกหรือคนอื่น ๆ นั้น ก็พอสื่อให้เห็นว่า
พระศาสดาเป็นผู้ประกอบไปด้วยพระกรุณาใหญ่

ครั้นเสด็จกลับมาแล้ว ทรงปรารภถึงนายจุนทะว่าจะตกอกตกใจ
เพราะทรงประจวบโดยเหตุที่เสียอาหารที่ถวาย จึงรับสั่งให้พระ
อานนท์ไปบอกนายจุนทะว่า อย่าให้มีความวิตกวิจารณ์เลย ให้ยินดี
ว่าตนได้ถวายอาหารเป็นครั้งที่สุดไม่มี ใครถวายอีก นี่เห็นได้ว่าท่าน
ทรงปรารภนายจุนทะด้วยพระมหากรุณาเพียงไร

เมื่อทรงประจวบหน้า พระโรคกำลังกำเริบ สุกัททะปริพาชก มาขอเข้าเฝ้าเพื่อจะได้ฟังธรรม พระอานนท์ห้ามไว้ เพราะเห็นว่าจะ เป็นการเบียดเบียนพระตถาคตเจ้าให้ลำบาก สุกัททะจึงวอนพระอานนท์ ถึงสองครั้งสามครั้ง พระศาสดาทรงได้ยินเสียงจึงรับสั่งกับพระอานนท์ว่า อย่าห้ามสุกัททะเลย ปลอຍให้เข้าไปเฝ้าเถิด สุกัททะได้เข้าไปเฝ้า ทรงแสดงธรรมให้สิ้นความสงสัย แล้วมีรับสั่งให้พระอานนท์บวช สุกัททะตามประสงค์ นิกัถให้เห็นพระกรุณาอันยิ่งใหญ่.

อีกประการหนึ่ง เมื่อครั้งพระเทวทัตแยกออกจากหมู่ไปตั้งพัก อยู่ต่างหาก แล้วคิดประทุษร้ายพระศาสดาโดยอาการต่าง ๆ พระองค์ ก็ไม่ทรงเคียดเกลียดซึ่งไม่โกรธตอบ ทรงแผ่เมตตากรุณาถึงพระเทวทัต เสมอ เหตุที่อาจมาเหล่านรวมนั้น ชวนให้เห็นว่าพระศาสดาเป็นผู้ ประกอบด้วยพระกรุณาใหญ่ สสมควรกับที่จะเรียกท่านว่า มหาการุณิก.

ประการที่ห้า ต้องนับว่า พระศาสดา เป็นผู้ไผ่ประโยชน์ให้ ผู้อื่น คือ เป็นผู้ต้องการ ผู้แสวง ผู้มุ่งผลดีแก่ผู้อื่น ตามภาษาบาลี เรียกว่า มहेสี ดังจะชักสาธกชนชให้เห็นสม.

ตั้งแต่ตรัสแล้ว พระองค์ทรงทำเวลาของพระองค์ทุกเมื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น นอกจากเวลาพัก ซึ่งเป็นของจำเป็นสำหรับ ร่างกาย เมื่อทรงเห็นว่าผู้อื่น ๆ มีอุปนิสัยก่เทียวทรงสั่งสอน โดยที่ไม่ เห็นแก่ความลำบาก ไม่ว่าใกล้ว่าไกล ทรงสั่งสอนโดยไม่ยกพระองค์ ขึ้นเป็นเกณฑ์เป็นตัวอย่าง สั่งสอนให้ผู้ฟังตริตระองเห็นจริงเห็นใจเอาเอง พระองค์ไม่ทรงมุ่งอำนาจหรือประโยชน์ส่วนพระองค์เลย และไม่หวัง

วิชาเช่นอาจารย์อื่น ทักลวนศิษย์จะรู้เท่าหรือรู้ดีกว่าอาจารย์ไป ทรงอ้าง
 เหตุและผล ชี้แจงว่าเหตุกับผลเนื่องกันอย่างไร ทรงสั่งสอนให้
 ตริตรองใคร่ครวญเอาเองอย่าให้เชื่อง่าย ๆ โดยอาการต่าง ๆ เช่น โดย
 ได้ฟังต่อ ๆ กันมา โดยความเดาความคาดคะเน โดยเห็นแก่หน้าผู้กล่าว
 ผู้บอกเป็นต้น ตลอดจนเชื่อพระองค์ท่านเอง ผู้ฟังต้องตั้งใจคิดหาเหตุผล
 ว่าเนื่องกันอย่างไร นักพอให้เห็นได้ว่า ถ้าท่านมุ่งประโยชน์จากผู้ฟัง
 จริง ๆ เหตุไรท่านจึงทรงสอนเช่นนั้น ยกศาสนาอื่นเข้ามาเปรียบ เช่น
 ศาสนาคริสต์ เริ่มต้นกันว่า “เราเป็นพระเจ้าผู้ริษยา” เช่นนี้ ห้าม
 ผู้นับถือศาสนานั้นไม่ให้เชื่อผู้อื่น ฟังผู้อื่น ต้องเชื่อแต่พระเจ้าท่านั้น
 เท่ากับห้ามไม่ให้ใช้ความตริตรองใคร่ครวญของตนเลย เป็นการบังคับ
 เกณฑ์แท้ ๆ ฝ่ายพระพุทธศาสนาของเรา ท่านสอนให้ใคร่ครวญ
 ตริตรองเอาเอง ชักชวนให้ทำสิ่งที่ควรทำให้เกิดอุตสาหะ ร่าเริง ยินดี
 ในคำสั่งสอนและการปฏิบัติตาม ไม่เหมือนเช่นเด็กที่ถูกบังคับ ไม่มี
 ความกลัว ไม่ทำเพราะจำเป็นแท้ ๆ นักทำให้เห็นได้ว่าพระศาสดาทรงมุ่ง
 ประโยชน์แก่บริษัทจริง ๆ ท่านประสงค์การตอบแทนอย่างไร ? ไม่มี
 เลย ! อาจารย์และครูอื่น ๆ มุ่งความนับถือของศิษย์หรือหาเงิน
 เดือนเป็นผล พระศาสดาท่านมุ่งแต่ให้คนทั้งหลายเห็นทางปฏิบัติ เพื่อ
 เป็นปัจจัยแห่งความสุขเท่านั้น เมื่อใกล้เวลาจะนิพพาน มีพระสาวก
 และอุบาสกอุบาสิกานำเครื่องสักการบูชามาเป็นอันมาก พระศาสดา
 ทอดพระเนตรเห็น จึงตรัสกับพระอานนทว่า ผู้บูชาท่านด้วยเครื่อง
 สักการะอันประณีตต่าง ๆ ยังไม่ได้ชื่อว่าบูชาท่านโดยแท้ ที่บูชาท่าน
 โดยแท้นั้น คือปฏิบัติชอบ ประพฤติชอบด้วยทั้งกายวาจาและใจ นัก
 เห็นได้ว่าพระองค์มุ่งความปฏิบัติชอบของคนทั้งหลาย ใคร่ครวญดูว่า

เหตุใดท่านจึงมุ่งดังนี้ ก็เห็นได้ว่าเป็นเพราะท่านมีพระประสงค์จะให้
คนทั้งหลายได้ความเจริญ ท่านอยากเห็นผู้อื่นเจริญยิ่งกว่าได้สักการะ
ศาสนาจะเจริญก็เพราะการปฏิบัติ ไม่ใช่เพราะการบูชา.

พระศาสดา คอยหาทางว่าจะไรจะเป็นประโยชน์ แล้วทรงแนะ
สิ่งนั้นอยู่เสมอ คนเราย่อมพบย่อมเห็นสมัยสองอย่าง คือสมัยที่มิสู้
กับสมัยที่มิทุกข์ สมัยที่ยินดีกับสมัยที่เศร้าโศก ในสมัยที่ยินดีพระ
ศาสดาทรงสอนให้ถึงถึงความดีที่ได้ทำในหนหลัง ให้ทำใจให้มั่นคง
แล้วทำดีต่อไป ในสมัยที่เศร้าโศก เช่น โดยเหตุเพราะผู้ที่รักใคร่จาก
ไปตายไป ท่านทรงสอนให้บำเพ็ญทาน อุทิศส่วนกุศลไปให้ ให้ดับ
ความเศร้าหมองเสีย ไม่ให้พยายามปองร้ายผู้ที่เป็นเหตุแห่งความ
เศร้าหมอง.

อีกประการหนึ่ง พระองค์ยอมยกอำนาจของพระองค์ในการ
ปกครองให้แก่คณะสงฆ์ เช่นในการอุปสมบท ทรงยกเลิกวิธี เอหิภิกขุ
อุปสัมปทา ใช้วิธีญัตติจตุตถกรรมแทน พระองค์ทรงปลดอำนาจ
ในเวลาที่กำลังดำรงพระชนม์อยู่ให้แก่สงฆ์โดยเต็มพระทัย ลองคิดดูว่า
มีใครบ้างที่จะยอมทำเช่นนั้น ยอมยกอำนาจ ยกความเป็นใหญ่ให้แก่
คณะโดยเต็มใจ โดยไม่ต้องถูกบังคับ ไม่ใช่เป็นเพราะตกกระได
พลอยโจน เทียบเรื่องนั้นดูกับเรื่องที่เป็นมาในยุโรป ที่พระเจ้าแผ่นดิน
ยอมยกอำนาจให้แก่บริษัท ให้แก่ที่ประชุม ก็อาจเห็นได้ว่าผิดกันมาก
พระเจ้าแผ่นดินที่มอบอำนาจให้แก่ที่ประชุมเช่นพระเจ้าจอห์นครั้งเมก-
นาซาดานั้น มอบให้เพราะถูกบังคับ พระเจ้าแผ่นดินอื่นๆ ก็เหมือนกัน

ทยอมละอำนาจของพระองค์ ก็เพราะถูกบังคับโดยตรงหรือทางอ้อม
มีความแปรปรวนยุ่งเหยิงของบ้านเมืองเป็นต้น ตามลัทธิที่ได้อธิบาย
แสดงก็เห็นได้ว่า พระศาสดาของเราเป็นผู้ไม่ประโยชน์ผู้อื่นโดยแท้.

ประการที่หก พระศาสดา เป็นผู้ประกอบไปด้วยความอดทน
ทภาษาบาลเรียกว่าขันติ อดทนต่อความเป็นไปในเหตุการณ์ต่าง ๆ
มีความอดทนต่อความหิวกระหาย ความเย็นความร้อน ๑ อดทนต่อ
คำส่อเล็ดคำบาดหู ๑ อดทนต่อทุกกรกิริยา ๑ กับอดทนต่อกิเลส ๑.

เมื่อเสด็จออกทรงผนวชใหม่ ๆ พระศาสดาได้รับความลำบาก
มาก เพราะเหตุที่ความเป็นอยู่ผิดกัน พระองค์เคยประทับอยู่แต่ใน
ปราสาทอุดมไปด้วยความสุขต่าง ๆ อาหารที่เสวยก็ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มี
โอชารส พระองค์ไม่เคยได้รับความอดอยาก หรือรู้สึกหนาวรู้สึกร้อน
เลย มาได้รับความลำบากเมื่อเสด็จออกทรงผนวชเป็นครั้งแรก ถ้าพระ
องค์ไม่มีความอดทน ก็คงไม่สามารถบวชตลอดไปได้ ในการย่างกาย
แสวงหาทางพระสัมมาสัมโพธิญาณก็เหมือนกัน ถ้าพระศาสดาไม่
ประกอบไปด้วยความอดทนอันหาที่เปรียบมิได้แล้ว มีแต่ความย่อท้อ
ก็ไม่บรรลุถึงผลที่ทรงปรารถนาได้.

เมื่อตรัสรู้แล้ว เสด็จจาริกไปในเมืองเวรัญชา พราหมณ์เศรษฐี
อาราธนาให้จำพรรษาอยู่ในเมือง เพื่อจะได้ฟังธรรมและทำบุญบ้าง
พระศาสดาก็รับนิมนต์ประทับอยู่ ณ เมืองนั้น ในปีนั้นเกิดข้าวแพง
ไพร่บ้านพลเมืองพากันอดอาหารตายเป็นอันมาก พวกพระก็ไม่

อาหารบริบูรณ์ ได้อาศัยแต่พ่อค้ามา พ่อค้ามาถวายข้าวเปลือกหนึ่ง
เรียกว่าข้าวรวงมา (ปลุก) ภิกษุเอามาใส่ครกตำข้าวแล้วจึงนึ่ง พระ
ศาสดาได้ยिनเลี้ยงครก รับสั่งถามพระอานนท์ ทรงทราบความแล้วตรัส
สรรเสริญความอดทนของภิกษุทั้งหลาย หนังสือที่บรรยายพระพุทธ
จรรยาไม่ได้กล่าวว่าพระองค์ท่านเองเสวยอะไร แต่ความเป็นจริง ก็คง
เสวยข้าวเปลือกนึ่งนั้นเหมือนกัน ประหลาดมากที่พราหมณ์ผู้เป็น
เศรษฐิ ไม่ได้ชวนขวายหาเข้าของถวายพระทนมนต์ให้อยู่จำพรรษา
แต่บางที่อาจเป็นเพราะไม่ได้นึกถึงการเลี้ยงดู คงคิดเสียว่า พระ
บิณฑบาตได้พอฉัน พระศาสดาประทับอยู่ ณ ที่กัณดารนั้นจนตลอด
พรรษา แล้วจึงไปลาพราหมณ์ ๆ ได้จัดเลี้ยงดูเป็นครั้งแรก เรื่องนี้
สื่อให้เห็นว่า พระองค์มีความอดทนเพียงไร.

พระศาสดา เป็นผู้ประกอบไปด้วยความอดทนต่อคำประมาท
คำว่า เลียดแทงบาดหู พวกพราหมณ์ที่มีความอิจฉาท่านว่าคนหัวโล้น
ซึ่งนับว่าเป็นคำด่าอย่างเจ็บ ๆ เพราะพวกเขาเกลียดชังกัน ถ้าใครโกน
ผมเสียหมด เขานับว่าเป็นเสนียดจัญไร ไม่ควรคบควรสมาคม.

มีนิยายว่า พราหมณ์ผู้หนึ่งในตระกูลมากัณทียะ มีบุตรคนหนึ่ง
รูปร่างสะสวย มีผู้มาสู่ขอเป็นอันมาก แต่พราหมณ์หาภรรยาให้ใครไม่
อ้างว่าไม่สมกับบุตร พราหมณ์ต้องเลือกหาให้เอง วันหนึ่งพราหมณ์
ผู้มาพบพระศาสดาได้ร่มไม้ พอใจยินดีในลักษณะรูปร่างของพระองค์
แล้วพูดว่าจะไปพามบุตรมาถวาย พระศาสดาก็นิ่งเสียหาได้ตรัสประการ
ใดไม่ ชะรอยการยกบุตรให้กันในสมัยนั้นคงทำกันหลวม ๆ ไม่เป็น

หลักแหล่งอะไร พราหมณ์ก็กลับไปบ้านบอกภรรยาว่า บัดนี้ได้พบชาย
ที่มีลักษณะรูปร่างงดงามสมควรเป็นเชยได้ และพรรณนาความสวย
ความงามของพระศาสดาร้อยแปดประการ ฝ่ายภรรยาก็นึกประหลาด
ใจว่าจะเป็นใครหนอ เพราะไม่เคยปรากฏว่าสามีตนนิยมรูปร่างลักษณะ
ของชายใดเลย ได้มีผู้มาสู่ขอหลายสิบหลายร้อยรายแล้ว แต่สามี
ก็ไม่พอใจยินยอมรับสักรายเดียว.

ฝ่ายพระศาสดา เมื่อพราหมณ์ไปแล้วก็เสด็จไปจากที่นั้น
เหยียบรอยพระบาทอธิษฐานไว้ให้พราหมณ์เห็น จะได้ตามทางไป
พราหมณ์พาภรรยากับบุตรมาไม่เห็นพระองค์พบแต่รอยพระบาท นาง
พราหมณ์แลดูเห็นลักษณะรอยพระบาท จึงบอกกับสามีว่า พระศาสดา
หาเป็นผู้ที่สมควรจะเป็นเชยไม่ พระองค์เป็นผู้ปราศจากกามคุณหา
ความกำหนัดมิได้ ดูตามรอยเห็นว่า พระบาทของพระองค์ไม่กระโหย่ง
กลางซึ่งเป็นลักษณะของความกำหนัด หรืออุมซึ่งเป็นลักษณะของ
ความหลง หรือลบบซึ่งเป็นลักษณะของความโกรธ พระบาทของท่าน
มีรอยตนและเต็ม เป็นลักษณะของผู้มีบุญแท้ ฝ่ายสามีก็หาเชื่อไม่
เถียงว่า พระศาสดาได้รับปากแล้ว ทั้งสามก็พากันเดินตามรอยพระบาท
มาจนพบพระพุทธเจ้า แล้วพราหมณ์ทูลว่า ได้พาบุตรมาถวายแล้ว
ทันใดนั้น พระศาสดาตรัสเล่าเรื่องออกทรงผนวชให้พราหมณ์กับภรรยา
และบุตรฟัง ว่าพระองค์มีความเบื่อหน่ายต่อกามคุณ ต่อความเป็นไป
ของฉราวาส เพราะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ทั้งสิ้น พระองค์จึงได้เสด็จออก
ทรงผนวชแสวงหาทางพระสัมมาสัมโพธิญาณ แล้วทรงเทศนารำพันถึง
ความโสโครกของร่างกาย ความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร จนพราหมณ์

จนพราหมณ์กับนางพราหมณ์มีจิตเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา.

ส่วนนางขวรี เป็นผู้ที่ยังไม่เคยได้ยินได้ฟังธรรม เข้ามาเฝ้าอยู่ด้วยรูปสมบัติ ยังหลงรักความสวยความงามอยู่ ได้ฟังพระธรรมเทศนาก็เข้าใจผิดคิดว่า พระศาสดาจะจงใจเตียนตน จึงคิดพยายามปลงใจว่าถ้าได้สามีแล้ว จะคิดตอบแทนแก่แก่นพระสัณณะนี้ให้จงได้.

ต่อมาภายหลัง พราหมณ์มาคณทียะกับนางพราหมณ์ โดยความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ออกบวชเป็นภิกษุกับภิกษุณี มอบบุตรไว้ในปกครองรักษาของลุงของนาง ลุงผู้หนึ่งพานางไปถวายพระเจ้าอุเทนแห่งกรุงโกสัมพี โดยอำนาจความสละสลวยของนาง พระเจ้าอุเทนโปรดปรานยกขึ้นเป็นราชเทวีองค์หนึ่ง.

ต่อมา เมื่อพระศาสดาเสด็จจาริกไปถึงเมืองโกสัมพี นางทราบความก็ปรารถนา เป็นโอกาสอันดีที่จะแก้แค้นตามที่คิดไว้ จึงจัดการจ้างคนหยาบช้าซึ่งไม่มีความละเอียดเห็นแก่อาบัติ ให้ดำน้ำขับไล่พระศาสดาโดยประการต่าง ๆ อย่างชั่วช้า จนพระอานนททัตถะเชิญเสด็จไปเสวยที่อื่นให้พ้นจากคำส่อเลียด พระองค์ตรัสตอบพระอานนทว่า การทำดังนี้ไม่เป็นธรรมเนียมที่ใด ต้องปล่อยให้เขาว่าเขาว่า จะไปที่อื่นเป็นการไม่สมควร มีเหตุเกิดขึ้นที่ไหนควรทนอยู่ทนจนหมดเหตุ พระองค์ทรงอดทนต่อคำด่าว่าเลียดแทงจนจิตเขาก็กเลียดไปเอง เช่นนี้ต้องนับว่า พระองค์เป็นผู้ประกอบไปด้วยความอดทนต่อคำส่อเลียดเบียดเบียนพาดู.

ข้อที่ ๔ พระศาสดามีความอดทนต่อทุกกรกิริยานั้น พึงเห็นได้
ในเรื่องสุภทัตมาขอเฝ้า เมื่อทรงประจวบหน้าจวนจะนิพพานอยู่แล้ว
ก็ยังไม่วางสัณนิบาต ทรงแสดงธรรมที่มีสติพอที่จะสั่งสอนผู้อื่นได้ ได้มี
พระบรมพุทโธวาทประทานไว้ว่า “อาตุรุตส เม กายุตส จิตฺตํ อนา-
ตุรํ อมุตสทึ” แปลเป็นใจความว่า ถึงแม้ร่างกายของเราจะกระสับ
กระส่าย แต่ใจของเรานั้นยังมั่นคงไม่วางสัณนิบาต.

อีกประการหนึ่ง ข้อที่ ๕ ท่านมีความอดทนต่อกิเลสนั้น พึงเห็น
ได้โดยพิจารณาใคร่ครวญถึงพระพุทธรูป ตั้งแต่ออกทรงผนวชจน
ได้ตรัสรู้ บรรดาอารมณ์ชั่วช้าที่เข้ามาถึงสู่ครอบงำดวงจิต ไม่สามารถ
จะต่อสู้เอาชนะแก่ความอดทนของพระองค์ได้ ต้องพ่ายแพ้สาปสูญ
ไปเอง.

ตามที่ได้ชี้แจงมานี้ ท่านทั้งหลายก็อาจเห็นได้ว่า พระศาสดา
เป็นผู้ประกอบไปด้วยความอดทน ความอดทนเป็นคุณที่อุดหนุนความ
สั่งสอน ถ้าไม่มีความอดทน มีว้ายมีวักระดากหรือมีวักโรธเคืองอยู่
ประโยชน์ที่มุ่งจะไม่สำเร็จเป็นแน่ โดยเหตุที่เพราะพระศาสดามีความ
อดทนเป็นคุณสมบัติ พระองค์จึงได้ทำพระชนม์ของพระองค์ให้เป็น
ประโยชน์เป็นอุปการะแก่โลก โดยหาที่เปรียบมิได้.

ประการที่เจ็ด ต้องนับว่า พระศาสดาเป็นผู้มีพระสติ ข้อนี้
ท่านได้กล่าวไว้ว่า เป็นพระอรหันตเจ้าแล้วมีสติทั้งนั้น แต่พอมิทางจะ
ชี้ให้เห็นว่า พระศาสดามีพระสติเป็นลำดับ ทรงรอบรู้การงานลึกซึ้ง

เห็นการณ์ข้างหน้าได้ไกล ทรงตรึตรองเหตุผลโดยถ่วงก่อนทรงเริ่ม
กิจการทั้งปวง.

เมื่อแรกตรัสรู้ พระศาสดาก็ทรงสอนให้คนมุ่งไปนิพพานไม่
เหลียวหลัง คงทรงสอนแต่ธรรมชั้นสูง ๆ ครั้นต่อมาภายหลังจึงทรง
ใช้สอนศาสนาโดยวิธีโยงศาสนาให้ติดต่อกับความประพฤติกของคนใน
บ้านในเมือง เน้นให้เห็นผลของความประพฤติกดี ทรงสอนธรรมชั้น
ต้นก่อน เช่นความสามัคคี ประโยชน์และผลซึ่งเนื่องมาจากความ
สามัคคี ที่ทำเช่นนั้น ก็เพราะท่านมีพระสติระลึกได้ว่า การสอนศาสนา
ต้องน้อมไปตามนิสัยตามสันดานของคน ต้องเทศนาตามเนื้อผ้า เล็ก
สอนคนธรรมดาแต่สิ่งที่จะให้ผลที่พอเห็นได้ ถ้าไม่ทำเช่นนั้น ศาสนาจัก
ไม่เจริญ ในหมู่สงฆ์ก็เหมือนกัน ในวาระแรกไม่มีการปกครอง ต่างองค์
ต่างมุ่งนิพพาน ต่อมาภายหลังพระศาสดามีสติระลึกได้ว่า ที่มุ่งตรง
ไปไม่เหลียวหลังนั้น ไม่เป็นทางที่ถูก จึงได้จัดให้มีการปกครองสงฆ์
จนกระทั่งมีคณิสสรสังฆกรรมสมบัติของสงฆ์.

ข้อสำคัญ ที่ควรยกขึ้นชมเชยพระศาสดาเมื่อก่อนตรัสรู้ ก็คือ
ท่านไม่ปล่อยพระองค์ท่านให้จมลงไปในลัทธิทั้งหลายของสมัย มีพระ
สติหยั่งเลือกที่เป็นประโยชน์ไม่ทำแต่เหิน ๆ เราลองมานึกดูว่า ถ้าเรา
ออกบวชมาสอนศาสนา เราจะไปตั้งกักตังลัทธิชนต่างหากดีกว่าสะดวก
กว่า หรือจะไปช่วยเขาในกักในลัทธิที่มีอยู่แล้วดีกว่า เราก็คงเอนเข้า
หาแบบเก่าเป็นแน่ ส่วนพระศาสดามีปฏิปทาไม่ปล่อยพระองค์ให้เข้า
ฝังอยู่ในแบบก่อน เมื่อทรงเห็นว่าไม่ดีไม่ถูกแล้ว ก็ทรงละเสียทิ้งเสีย

แสงหาลัทธิใหม่ต่อไป.

เมื่อเสด็จออกทรงผนวชใหม่ ๆ พระศาสดาเสด็จไปอยู่ใน
สำนักอาฬารดาบสกาลามโคตร ครั้นเห็นลัทธิของอาฬารไม่ดี พระ
องค์จึงลาไปอยู่สำนักอุททกดาบสรามบุตร จนได้ทรงศึกษาลัทธินั้น
แล้วทรงเห็นว่ายังไม่ตรงกับพระประสงค์ ทรงพระปรารภว่าต้องแสวง
หาทางพระสัมมาสัมโพธิญาณเอง อาศัยเหตุนี้เป็นปัจจัย พระศาสดา
จึงได้เที่ยวจาริกบำเพ็ญความเพียรเอาเอง จนได้พบทางพบลัทธิที่ถูก
ไตรตรัสรู้ นักขให้เห็นว่าพระองค์เป็นผู้มีพระสติ เลือกเอาแต่สิ่งที่เป็น
ประโยชน์ต่อพระทัย และเป็นผู้กล้าพอที่จะทำความรู้สึกของพระองค์
เปรียบกับความเป็นไปในสมัยนั้น เวลานั้นภิกษุแตกออกเป็นสองนิกาย
มีลัทธิต่างกัน ใครนิยมในนิกายไหนก็ไปบวชในนิกายนั้น สัมเด็จพระ
มหาสมณะ ๆ ทรงปรารภว่าควรจะมีนิกายที่สามขึ้น เป็นอุบาย
สำหรับเชื่อมสองนิกายนี้ ให้ติดต่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่เมื่อทรง
ปรารภเช่นนั้นแล้ว เหตุไรท่านจึงไม่ทรงคิดจัดนิกายที่สามขึ้น ? ท่านรับ
สั่งว่า ท่านยังไม่กล้าพอที่จะทำตามความรู้สึกของท่านเช่นพระศาสดา.

อีกข้อหนึ่ง พระศาสดามีพระสติตรองซึ่งน้ำหนักเหตุผลโดย
ละเอียดก่อนทรงประกอบกิจทั้งปวง ดังจะแสดงให้เห็นสม

พระเทวทัต มาทูลขอต่อพระศาสดาว่า ให้ภิกษุทั้งหลายถือ
นิสัยอยู่ป่าไม่ให้อาศัยเสนาสนะ ให้ถือบิณฑบาตเป็นนิจ ไม่ให้รับ
ประโยชน์พิเศษในทางอาหาร ให้นุ่งห่มแต่ผ้าบังสุกุลแท้ ๆ ไม่ให้

รบอดิเรกกลากในส่วนเครื่องนุ่งห่ม และอย่าให้ฉันเนือปลาและเนือสัตว์
 พระศาสดาไม่ทรงอนุญาตตามคำขอ นี่เป็นเหตุให้พระเทวทัตแตกจาก
 เหล่า เหตุไรพระเทวทัตจึงไปทูลขอเช่นนั้น ผู้ที่เกลียดชังพระเทวทัต
 ก็ลงความเห็นว่าเป็นอุบายของพระเทวทัต จะให้คนนับถือตนว่าเคร่งครัด
 แต่ความจริงคงไม่เป็นเช่นนั้น พระเทวทัตคงทูลขอโดยจริงใจโดยสุจริต
 แต่ท่านเป็นผู้ไม่มีสติ ออกบวชภายหลังพระศาสดา ไม่คุ้นเคยกับความ
 เป็นไปของบ้านเมืองของหมู่ ขอความที่ทูลขอก็เป็นข้อที่น่าสรรเสริญ
 น่าชมเชย เช่นการไม่ฉันปลาและเนืออันดูสมควรแก่สมณะแท้ ๆ
 แต่เป็นความประพฤติกี่เป็นไปไม่ได้สำหรับภิกษุทั่วกันทั้งหมด พระ
 ศาสดามีพระสติ ทรงเห็นว่าการคงเป็นไม่ได้ตลอด จึงไม่ทรงบัญญัติ
 ไว้ว่าเป็นข้อจำเป็น พระองค์ตรัสเป็นกลาง ๆ ว่า ใครพอใจก็จง
 ทำเถิด ใครอยากถืออดิเรกกลากก็ได้ไม่ทรงห้าม แต่ทรงพรรณนาถึง
 ความดีความงามของความมักน้อย ไม่โลภสะสมทรัพย์สมบัติ กับความ
 สันโดษยินดีในของที่มีอยู่แล้ว ไม่กระตือรือร้นหาที่ดียิ่งขึ้นไปอีก
 พระองค์ทรงปรารภความเห็นไม่ไกลของพระเทวทัต หรือแม่ที่มา
 ทูลขอจะเป็นอุบาย พระองค์ก็ทรงรู้เท่าทันไม่เสียที พระเทวทัตกำลัง
 เคร่งไม่ทันคิดก็นึกเสียว่า พระศาสดาเป็นผู้มักมากเสียแล้ว จึงได้แตก
 กักแตกเหล่าออกมา ต่อภายหลังเมื่อได้กระทบความเป็นไปไม่ได้
 ของลัทธินั้นเข้าเองแล้ว จึงรู้สึกว่าตนผิด.

ความชอบ อย่าว่าแต่ครั้งนั้นเลย แม้ในยุคคนก็ยังเป็นเช่นนั้น
 สมเด็จพระมหาสมณะฯ รับสั่งว่า เมื่อพระองค์ท่านเสด็จออกทรงผนวช
 มุ่งการเรียนการบำเพ็ญการกุศล ในชั้นแรกก็ทรงนึกเตือนพระเก่า ๆ

บางรูปผู้ประพาศในทางโลก ๆ ว่ามักมากละโมภ ครั้นภายหลังได้
ทรงคุณเคยแก่การงาน จึงทรงเห็นว่าความเป็นไปได้ของพระเป็นไปได้อัน
แค่นี้ แล้วจึงทรงประกอบกิจการต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสมัย

ข้อความเหล่านี้ เป็นทางให้เห็นว่า ความมีสตินั้นสำคัญอย่างไร
พระศาสดาผู้ประกอบไปด้วยพระสติอันดี ประทานพระบรมพุทโธวาท
ไว้ แปลเป็นใจความว่า “ให้ภิกษุเป็นผู้มีสติ และรู้ตัวอยู่ทุกเมื่อ.”

ประการที่แปด ต้องนับถือพระศาสดาว่า เป็นผู้ฉลาดมีไหวพริบ
ในการเทศนาสั่งสอน สัมควรแก่หน้าที่ที่เป็นหัวหน้าของพระพุท
ศาสนาแท้ ๆ ท่านคอยถือเอาโอกาสทุก ๆ เมื่อเพื่อสั่งสอนคนทั้งหลาย
ในยามว่าง ในยามทุกข์ ท่านไม่ปล่อยให้โอกาสผ่านไปโดยมิได้ทรง
ทำประโยชน์แก่โลก ท่านทรงสอนให้คนเห็นจริง ให้ทำในข้อที่มุ่ง
ให้อาจารย์ว่าแจ้งในกิจที่ทำ จะชักสาธกมาแสดงให้สัมพันธ์ข้อที่อ้าง.

ครั้งหนึ่งนายเกส ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ฉลาดและเป็นสารถีมีชื่อเสียง
มาเฝ้าพระศาสดา ต่างก็สนทนาด้วยเรื่องกรรมมาที่ในสมัยนั้นนับกันว่า
เป็นศิลปะอย่างหนึ่ง พระศาสดาเมื่อยังทรงดำรงเพศฆราวาสอยู่ก็คงได้
ศึกษามาเหมือนกัน ไม่ต้องสงสัย พระศาสดาทรงถือเอาโอกาสสั่งสอน
นายสารถี จึงมีรับสั่งถามว่า การฝึกม้านั้นเป็นอย่างไร ใช้วิธีไหน
นายเกสกราบทูลว่า ม้าตัวใดชอบปลอบก็อาศัยฝึกโดยวิธีปลอบ ม้าตัว
ใดชอบดุก็ควรฝึกโดยวิธีลงอาญา นายเกสรับฝึกได้หมดทุกชนิด ฝึกให้
ละพยศใช้การได้ แต่ถ้าม้าตัวใดดื้อด้น เขียนดื้อเท่าไรก็ไม่สำเร็จแล้ว

นายเกล็ดก็ฆ่าเสีย พระศาสดารับสั่งว่า ท่านก็ฝึกหัดสาวกของท่านเช่นเดียวกัน นายเกล็ดทูลถามว่า ท่านเป็นสมณะจะฆ่าคนอย่างไรได้ พระศาสดาทรงอธิบายต่อไปว่า ถ้าผู้ใดชอบปละบชอบสรรเสริญ ผู้นั้นท่านทรงสอนให้เห็นความดีความสุจริต และผลของความดีความสุจริต ถ้าผู้ใดชอบชู้ชอบดูท่านก็ทรงพรรณนาความชั่วและผลของความชั่วให้เห็น และถ้าผู้ใดไม่มีอุปนิสัยเลยฝึกสอนไม่ได้ ท่านก็ “ฆ่า” เสียเลยทีเดียว คือไม่สั่งสอนต่อไป นี่เรียกว่าฆ่าตามพระธรรม นายเกล็ดได้ฟังพระธรรมเทศนามีความปีติยินดีนิยมเลื่อมใสในพระบรมศาสดามาก.

ครั้งหนึ่ง พระศาสดาเสด็จไปเมืองราชคฤห์ ถอดพระเนตรเห็นสังคาลมานพ มีผ้าถุงผ้าห่มและผมเปือก กำลังไหว้ทิศทั้งหก คือ ทิศตะวันออก ตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ กับทิศเบื้องบนเบื้องล่าง การไหว้ทิศนี้เป็นธรรมเนียมของพราหมณ์ ผู้จะไหว้ต้องลงน้ำให้ผมและผ้าเปือกเปียกก่อน โดยถือว่าเป็นการเคารพนบถอย่างสูง พระศาสดาก็ทรงทราบธรรมเนียมนี้แล้ว แต่จะทรงถือเอาโอกาสสั่งสอนมานพผู้นั้น จึงมีรับสั่งถามว่าทำอะไรกัน สังคาลมานพกราบทูลว่า เมื่อบิดาใกล้จะตายได้สั่งว่าให้หมั่นไหว้ทิศทั้งหก ระลึกถึงบิดาจึงได้ทำตามคำสั่ง พระศาสดารับสั่งว่า ในพวกของท่านไม่ไหว้ทิศกันเช่นนั้น ไหว้โดยวิธีอื่น เมื่อมานพทูลถามว่าทำอย่างไร ท่านทรงอธิบายต่อไปว่า ผู้ที่ไหว้ทิศในพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องเว้นจากความประพฤติกเลวโหด ไม่ทำกรรมเศร้าหมองเลวทราม คือฆ่าสัตว์ ลักของเขา ประพฤติผิดในกาม พุตมูสา ๑ ต้องเป็นผู้ตั้งอยู่ในยุดิธรรม ไม่เห็นแก่หน้าคนใกล้ชิดและไม่โน้มไปในทางเบียดเบียนผู้อื่น ๑ ต้องเว้นจาก

อบายมุขหกประการคือ กินเหล้า เที่ยวกลางคืน เล่นในการเล่น
 พอใจในการพนัน เกียจคร้านการทำงาน และคบคนชั่วเป็นมิตร ซึ่งเป็น
 เหตุเครื่องนิบหนาย ๑ ต้องเป็นผู้ไม่สมาคมกับมิตรชั่ว แต่เป็นผู้คบ
 มิตรดี ๑ มิตรช้วนนั้นเป็นผู้คิดเอาแต่ได้ คอยแต่ปกกลอก ตีแต่ปาก
 ไม่ช่วยส่งเคราะห์จริง เป็นผู้เทียมมิตรเท่านั้นไม่ใช่มิตรแท้ ฝ่ายมิตร
 ดินนั้นเป็นผู้คอยอุปการะเกื้อหนุนในกาลสมัยที่ควร เป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุข
 มีเมตตากรุณาเอ็นดู และคอยแนะนำประโยชน์ให้ นี่เป็นมิตรแท้ที่ควร
 คบ เมื่อเป็นผู้ละความประพฤติเหลวไหล เว้นจากอบายมุข แต่ตั้ง
 อยู่ในยุติธรรม คบแต่มิตรที่ดีเช่นนั้นแล้ว จึงควรไหว้ทิศได้

ทิศในพระพุทธศาสนา ก็มีหกเหมือนกัน ทิศเบื้องหน้าคือ
 ทิศตะวันออกได้แก่บิดามารดา ทิศเบื้องขวาคือทิศใต้ได้แก่ครูบา
 อาจารย์ ทิศเบื้องหลังคือทิศตะวันตกได้แก่บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย
 คือทิศเหนือได้แก่มิตร ทิศเบื้องดำได้แก่คนชั่วบ่าวไพร่ ทิศเบื้องบน
 ได้แก่สมณะพราหมณ์ การที่จัดบิดามารดาอยู่เบื้องหน้าเป็นทิศตะวันออก
 ออกนั้น ก็เพราะท่านได้เป็นผู้มีคุณได้อุปการะมาก่อนคนทั้งปวง
 เปรียบประดุจพระอาทิตย์ที่ให้แสงสว่าง ท่านเป็นผู้สมควรจะไหว้จะ
 บูชาโดยแท้ ครูบาอาจารย์เป็นผู้ให้ศิลปวิทยาเป็นอาวุธไว้ต่อสู้กับ
 อวิชา คือความโง่เขลา มีคุณประโยชน์เปรียบดังแขนขวา ควรไหว้
 ควรบูชาเหมือนกัน มิตรจัดเป็นเบื้องซ้ายเป็นผู้เกื้อกูลในเวลาคับแค้น
 เปรียบดังแขนซ้ายมีคุณประโยชน์มาก บุตรภรรยาอยู่เบื้องหลังเป็นผู้
 ดิตด้อยห้อยตามคอยอุปฐากคอยปรนนิบัติเสมอ บ่าวไพร่จัดเป็น
 เบื้องดำ เพราะเป็นชั้นต่ำกว่า ควรเอาเป็นธุระปะบัง ส่วนสมณะ

พราหมณ์เป็น^๕คนชั้นสูง^๕ ควรเคารพ^๖นับถือ^๖ จัดให้เป็น^๖ทิศเบื้องบน^๖.

อาการ^๖ ที่จะไหว้จะบูชา^๖ทิศทั้งหก^๖นั้นคือ ปฏิบัติกับคนหกจำพวก^๖ ตามสมควร บิดามารดานั้นควรปฏิบัติโดยเชื่อฟัง โดยเลี้ยงดูรักษาพยาบาล ช่วยทำกิจการของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูล รักษาชื่อเสียงรักษาแซ่ไม่ให้เสื่อมทราม ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับมรดก และเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ควรทำบุญให้ท่าน อุทิศส่วนกุศลไปให้ ครูบาอาจารย์นั้นควรปฏิบัติโดยนบนอบอุปฐาก เชื่อฟังคำสั่งสอน และศึกษาโดยเคารพ ฝ่ายมิตรนั้นควรปฏิบัติโดยให้ปันอุดหนุนในเวลาขัดสน โดยเจรจาถ้อยคำอันไพเราะ โดยช่วยธุระ ช่วยแสงวงประโยชน์ โดยไม่ถือตัว และโดยแสดงความสัจย์ซื่อไม่ประทุษร้ายหวังร้าย หรือแก่งกล่าวคำหลอกลวงให้หลงเชื่อ ฝ่ายภรรยา^๖นั้นควรปฏิบัติโดยสงเคราะห์ เชิดชูให้เทียมหน้าเทียมตา โดยไม่ดูหมิ่นหรือล่งใจ โดยมอบอำนาจให้ดูแลจัดการเหยาเรือน และหาเครื่องประดับประดาให้ตามกาลตามสมัย ส่วนบ่าว^๖นั้นควรปฏิบัติโดยใช้การงานแต่พอสมควรแก่กำลัง เช่นไม่เอางานของชายไปให้หญิงทำโดยกรากกรำ โดยให้ค่าจ้าง ให้อาหารและรางวัล โดยรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้ โดยให้บริโภคของมีรสแปลกประหลาด และให้หยุดพักการงานในสมัยอันสมควร และฝ่ายสมณะพราหมณ์^๖นั้นควรปฏิบัติโดยมีเมตตา โดยชวนชวายอุดหนุนด้วยกาย วาจา และใจ โดยเปิดทางให้เข้าบิณฑบาตในบ้าน ให้อำมิสให้ปัจจัย ให้เครื่องบำรุงตามสมควร การที่ปฏิบัติแก่คนจำพวก^๖นี้ให้เหมาะสมให้สมควรนั้น ได้ชื่อว่าบูชากราบไหว้^๖ทิศทั้งหกในพระพุทธศาสนา.

อีกประการหนึ่ง ผู้ที่ไหวติศโดยวิธีพราหมณ์ เช่นลิงคาลมานพ
 นั้นไม่ได้รับอันสงส์รับผล รับประโยชน์อะไรเลย ฝ่ายผู้ที่ไหวติศใน
 ทางพระพุทธศาสนานั้นเห็นผลเห็นอันสงส์ปรากฏ การไหวติศเบื้อง
 หน้าหรือเบื้องตะวันตก ได้รับอันสงส์คอย่อมได้รับอุปการ รับคำ
 ตักเตือนสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดีไม่ให้ความชั่ว ได้ศึกษาศิลปวิทยา
 ได้รับการปลูกฝังและทรัพย์สินสมบัติในเวลาอันสมควร การไหวติศเบื้อง
 ขวาได้อันสงส์คือ คือครูบาอาจารย์จะมีแก่ใจแนะนำสั่งสอนให้เรียนถึง
 ทด บอกรวิชาความรู้โดยเต็มกำลัง ไม่หวงเหนือบีบัง เชิดชูให้เป็นที่
 นับหน้าถือตาในหมู่มิตรและบ่อกันจะไปไหนไม่ให้อดอยาก การไหว
 ติศเบื้องหลังได้อันสงส์คือ ภรรยาจะตั้งใจจัดการงานดี สงเคราะห์คนข้าง
 เคียงของสามี ขยันการงาน เก็บเข้าของทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้ไม่ให้
 สลบลูญอันตรายและไม่ประพฤติล่วงใจ การไหวติศเบื้องซ้ายได้อันสงส์
 คือจะได้รับตอบแทนของเพื่อน เมื่อเวลาประมาณเพื่อนจะช่วยบ่อกัน
 ทั้งร่างกายชีวิตและทรัพย์สินสมบัติ เมื่อมีภัยเพื่อนจะไม่หนีไม่ทิ้ง จะให้
 เข้าพำนักในยามวิบัติ และเห็นแก่ลูกหลานต่อไปในกาลข้างหน้า
 การไหวติศเบื้องต่ำบ่ารุงบ่าวไพร่ได้อันสงส์คือ บ่าวไพร่จะขยันการ
 งาน ตั้งใจพยายามทำกิจทั้งปวงให้ดีขึ้นงามขึ้นให้ถูกใจนาย จะไม่เป็น
 ผู้ชกชขโมย จะถือเอาแต่ของที่นายให้ จะสรรเสริญคุณนายในที่
 ต่าง ๆ การไหวติศเบื้องบนสงเคราะห์สมณะพราหมณ์ ได้อันสงส์
 คือ ท่านจะสั่งสอนไม่ให้ทำความชั่วหยาบ ให้ตั้งอยู่ในความยุติธรรม
 ให้ได้ยินได้ฟังสิ่งซึ่งไม่เคยได้ยินได้ฟัง สิ่งใดที่เคยได้ยินได้ฟังแล้ว
 แต่ยังไมแจ่มแจ้ง ท่านจะอธิบายให้แจ่มแจ้ง ท่านจะเอาใจช่วยจะ
 บอกทางสวรรค์ให้ การไหวติศในทางพระพุทธศาสนาเป็นทางที่ถูก

ทำให้^๒อัน^๑สั่ง^๓ให้^๒ผล^๑ให้^๒ประโยชน์^๑ดีกว่า^๓วิธี^๑ของ^๒พวก^๑พราหมณ์^๒มาก ^{วิธี}
 ของ^๒พราหมณ์^๑ไม่^๒ให้^๑ผล^๑ไม่^๒ให้^๑อัน^๑สั่ง^๓อะไร^๑เลย เป็น^๒เครื่อง^๑หลอกลวง
 ตนเอง^๑เท่านั้น ถึง^๒กาล^๑มาน^๑พ^๑ได้^๒ฟัง^๑พระ^๑ธรรม^๑เทศ^๑นา เกิด^๒ความคิด^๑ ความ
 ปิ^๑ติ^๑ย^๑น^๑ด^๑เลื่อม^๑ใส มี^๒จิต^๑ศรั^๑ทธา เห็น^๒ความ^๑จริง นบ^๑นอบ^๑นับ^๑ถือ^๑พระ^๑พุท^๑
 ศา^๑สนา^๑แต่^๑นั้น^๑มา.

ตาม^๑ที่^๑ปรากฏ ใน^๑หนังสือ^๑แสดง^๑พระ^๑พุท^๑ท^๑จ^๑ร^๑ร^๑ยา มี^๑หนังสือ^๑พระ^๑
 พุท^๑ท^๑ประ^๑วั^๑ด^๑กับ^๑ป^๑ฐ^๑ม^๑ส^๑ม^๑โพ^๑ธิ^๑เป็น^๑ต้น คง^๑สร^๑ุ^๑ป^๑ร^๑ว^๑ม^๑ความ^๑ได้^๑ว่า สม^๑เด^๑็จ^๑พระ^๑
 บ^๑ร^๑ม^๑ศา^๑ส^๑ตา^๑จาร^๑ย^๑ของ^๑เรา^๑เป็น^๑ผู้^๑ต^๑น^๑จาก^๑ห^๑ล^๑ับ เป็น^๑ผู้^๑ปล^๑ุก^๑ผู้^๑อน^๑ให้^๑ต^๑n เป็น^๑
 ผู้^๑อง^๑อา^๑จ^๑กล^๑า^๑หา^๑ญ เป็น^๑ผู้^๑ประ^๑ก^๑อบ^๑ด^๑ว^๑ย^๑ก^๑ร^๑ุ^๑ณา เป็น^๑ผู้^๑ใ^๑้^๑ประ^๑โย^๑ชน^๑ให้^๑
 บ^๑ริ^๑ษ^๑ท เป็น^๑ผู้^๑ม^๑ความ^๑อด^๑ทน เป็น^๑ผู้^๑ม^๑ส^๑ติ^๑และ^๑เป็น^๑ผู้^๑ฉ^๑ลา^๑ด^๑ไ^๑ห^๑ว^๑พ^๑ริ^๑บ นอก^๑
 จ^๑าก^๑น ยัง^๑มี^๑พระ^๑พุท^๑ท^๑ค^๑ุณ^๑อ^๑ก^๑มา^๑ก^๑หลาย^๑ส^๑ิบ^๑หลาย^๑ร^๑้อย^๑ประ^๑การ เหลือ^๑ท^๑จะ^๑
 พ^๑รร^๑ณ^๑นา มี^๑ใจ^๑ถ^๑อ^๑ม^๑น^๑อยู่^๑ใน^๑สิ่ง^๑ที่^๑ทำ จะ^๑ประ^๑ก^๑อบ^๑ก^๑ิ^๑จ^๑อะไร^๑ก็^๑ทำ^๑จริง^๑ทำ^๑จ^๑ัง^๑
 เป็น^๑ด^๑ว^๑อย่าง ที่^๑กล^๑่า^๑ว^๑มา^๑n เป็น^๑ค^๑ุณ^๑เป็น^๑ล^๑ัก^๑ษ^๑ณะ^๑ที่^๑ปรากฏ^๑ชัด^๑เจน^๑
 ใน^๑พระ^๑พุท^๑ท^๑จ^๑ร^๑ร^๑ยา พระ^๑พุท^๑ท^๑ค^๑ุณ^๑เหล^๑่า^๑n ควร^๑จะ^๑เป็น^๑ทาง^๑ล^๑ำ^๑ห^๑ร^๑บ^๑ผู้^๑นับ^๑ถือ^๑
 พระ^๑พุท^๑ท^๑ศา^๑ส^๑นา^๑เอา^๑อย่าง^๑ให้^๑ส^๑น^๑ิท ที่^๑เป็น^๑บ^๑ร^๑ร^๑พ^๑ช^๑ิต^๑ก^๑ควร^๑จะ^๑เดิน^๑ตาม^๑รอย^๑น^๑
 ที่^๑เป็น^๑ค^๑ฤ^๑ห^๑ส^๑จะ^๑เอา^๑อย่าง^๑ไม่^๑ได้ โดย^๑ตรง^๑ก็^๑ควร^๑เล^๑ียบ^๑ ๆ เข้า^๑ไป^๑ให้^๑ไ^๑ก^๑ด^๑แบบ^๑
 เช่น^๑เป็น^๑ท^๑ห^๑าร^๑ก^๑ต^๑อง^๑มี^๑ค^๑ุณ^๑ส^๑ม^๑บ^๑ัด^๑เหล^๑่า^๑n เหม^๑อ^๑น^๑ก^๑n ต^๑อง^๑เป็น^๑ผู้^๑ไม่^๑หลง^๑ไม่^๑
 ค^๑ร^๑น^๑ค^๑ร^๑าม^๑ต^๑อ^๑ความ^๑ทุ^๑ก^๑ซ^๑ยาก ต^๑อง^๑เป็น^๑ผู้^๑ม^๑ส^๑ติ^๑ฉ^๑ลา^๑ด^๑เฉ^๑ล^๑ย^๑ว ผิ^๑ด^๑ก^๑n^๑ก^๑แต่^๑ผล^๑
 ที่^๑ม^๑ุ่ง^๑เท่านั้น ฝ่าย^๑ท^๑ห^๑าร^๑ม^๑ุ่ง^๑การ^๑ส^๑ง^๑ค^๑ร^๑าม^๑การ^๑ป^๑ก^๑ค^๑ร^๑อง^๑บ้าน^๑เม^๑อง ข^๑าง^๑ฝ่าย^๑
 พระ^๑ม^๑ุ่ง^๑การ^๑ส^๑ง^๑ส^๑อน และ^๑ความ^๑ประ^๑พ^๑ฤ^๑ติ^๑ตาม^๑คำ^๑ส^๑ง^๑ส^๑อน ฯ

เมื่อผู้เจริญพุทธธานุสสติกรรมฐาน ได้
 อ่านพระพุทธจรรยาแลเห็นพระพุทธคุณเป็นข้อๆ
 ดั่งมิติของสมเด็จพระมหาสมณะ ฯ แล้ว ก็ย่อมจะ
 ได้รับผลอันดีจากการเจริญกรรมฐานนี้ ดีกว่าที่จะ
 ระลึกลงพระพุทธเจ้าว่าท่านดี ท่านประกอบไป
 ด้วยคุณสมบัติต่าง ๆ โดยไม่ทราบว่าท่านดี
 อย่างไร และคุณสมบัติต่าง ๆ ของท่านนั้นเป็น
 ประการใด เปรียบประดุจดั่งเห็นของจริงกับได้
 เห็นแต่เพียงรูป ฉะนั้น □□



อุตุตมุงเคน วนเทห์
 ปาทปัส วรุตมัม
 พุทุธ โย จลิต โทโส
 พุทุธ ขมตุ ตัม มัม ฯ

(จบแล้วหมอบลงกราบว่า)

ข้าจะขอยัดหนึ่งวงเอา ซึ่งพระพุทเจ้า และคุณพระพุทเจ้า
 ในอดีต อนาคต ปัจจุบัน จงมาเป็นที่พึ่งแก่ข้า ตราบเท่าเข้าสู่พระ
 นิพพาน และข้าจะขอมัดการกราบไหว้พระพุทเจ้า อันเป็นอดีต
 อนาคต ปัจจุบัน สิ้นกาลนานทุกเมื่อ และข้าจะขอเป็นข้าแห่งพระ
 พุทเจ้า ขอพระพุทเจ้าจงมาเป็นใหญ่แก่ข้า ขอพระบาทบาทของ
 พระพุทเจ้า จงมาประดิษฐานอยู่เหนือเศียรเกล้าแห่งข้าพระพุทเจ้า
 สิ้นกาลทุกเมื่อ สิ่งอันอันจะได้เป็นที่พึ่งแห่งข้าหามิได้ ถ้าเว้นไว้แต่
 พระพุทเจ้าเป็นที่พึ่งแก่ข้าเที่ยงแท้ทุกหน ข้าไหว้ละอองธุลีพระบาท
 ทั้งพระลายลักษณสีริชาไชยมงคลทั้งหลาย จงมาบังเกิดมีแก่ข้า ด้วย
 คำสัตย์นี้เถิด อนึ่ง โทษอันใดที่ข้าได้ประมาทพลาดพลั้งไว้ในพระพุท
 เจ้าอันเป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ขอพระพุทเจ้าจงมาอดโทษทั้งปวง
 ให้แก่พระพุทเจ้านี้เถิด ฯ

ธมฺม ชีวิตํ ยาวนิพฺพานํ สรรณํ กจฺณามิ ฯ

สุวากฺขาโต ภกฺวตา ธมฺโม, สนฺทิฎฺฐิโก อกาลิโก
 เอหิปสฺสึโก, โอปนยิโก ปจฺจตุตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิตํ ฯ

เย จ ธมฺมา อตฺตํ จ
 เย จ ธมฺมา อนาคตา
 ปจฺจุปปนฺนา จ เย ธมฺมา
 อหํ วนฺทามิ สพฺพทา ฯ

ธมฺมานาหสฺมิ ทาโสว
 ธมฺมา เม สามิกิสฺสรา
 สพฺเพ ธมฺมาปํ ติฏฺฐนฺตุ
 มํ ลีเรว สพฺพทา ฯ

นตฺถิ เม สรณํ อณฺณํ
 ธมฺโม เม สรณํ วรํ
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 โหตุ เม ชยมฺภกฺลํ ฯ

อุตฺตมมฺเฏน วนฺเทหํ
 ธมฺมณฺจ ทฺวริธํ วรํ
 ธมฺเม โย ขลิโต โทโส
 ธมฺโม ขมตุ ตํ มํ ฯ

(จบแล้วหมอบลงกราบว่า)

ข้าจะขอยึดหน่วงเอาซึ่งพระปริยัติธรรมเจ้า และพระนวโลกุตตร
 ธรรมเจ้า และคุณพระธรรมเจ้าในอดีต อนาคต ปัจจุบัน จงมาเป็น

สงฆานาหสฺมิ ทาโสว
 สงฆา เม สามิกีสฺสรา
 เตสํ กุณเปํ ติฏฺชนตุ
 มมํ ลีเรว สพฺพทา ฯ

นตฺถิ เม สรณํ อณฺณํ
 สงฺโฆ เม สรณํ วรํ
 เอเตน สจฺจวชฺเชน
 โหตุ เม ชยมงฺกलํ ฯ

อตุตฺตมงฺเกน วนฺเทหํ
 สงฺฆมฺนจ ทุวิโชตฺตมํ
 สงฺฆเม โย ขลิโต โทโส
 สงฺโฆ ขมตุ ตํ มมํ ฯ

(จบแล้วหมอบลงกราบว่า)

ข้าจะขอยึดหน่วงเอาซึ่งพระอริยสงฆ์เจ้า และคุณพระอริยสงฆ์
 เจ้าในอดีต อนาคต ปัจจุบัน จงมาเป็นที่พักแก่ข้า ครอบงำเข้าสู่
 พระนิพพาน และข้าจะขอนมัสการกราบไหว้พระอริยสงฆ์เจ้า อันเป็น
 อดีต อนาคต ปัจจุบัน สิ้นกาลทุกเมื่อ และข้าจะขอมอบตัวเป็นข้า
 พระอริยสงฆ์เจ้า ขอพระอริยสงฆ์เจ้าจงมาเป็นเจ้าเป็นใหญ่แก่ข้า
 ข้าขออาราธนาคุณแห่งพระอริยสงฆ์เจ้า จงมาประดิษฐานอยู่เหนือเศียร

เกล้าแห่งข้าต้นกาลทุกเมื่อ สิ่งอันอื่นจะได้เป็นทพแห่งข้าหามิได้ ถ้า
 เว้นไว้แต่พระอริยสงฆ์เจ้า เป็นทพแก่ข้าเที่ยงแท้นักหนา ไชยมงคล
 ทงหลาย จงมาบังเกิดมีแก่ข้าด้วยคำสั่งเจ้านี้เถิด ข้าขอกราบไหว้พระ
 อริยสงฆ์เจ้าทั้งสองประการอันประเสริฐ โทษอันใด ข้าได้ประมาท
 พลาดพลั้งไว้ ในพระอริยสงฆ์เจ้าทั้งสองประการ ขอพระอริยสงฆ์เจ้า
 ทั้งสองประการ จงมาอดโทษทั้งปวงนั้นให้แก่ข้าพระพุทธเจ้าเถิด ฯ

(อาราธนาเมื่อจะนั่งกรรมฐาน)

ข้าขอภาวนาพระพุทธคุณเจ้า เพื่อขอเอาซึ่งพระลักษณะ

พระ	ขุททกา	}	ปิติธรรมนี้จึงได้
	ขณิกา		
	โอกุกนตिका		
	อุพเพกคา		
	ผรณา		

ขอพระพุทธเจ้าจงมาเป็นทพแก่ข้าเถิด ขอพระธรรมทั้งมวล
 จงมาเป็นทพแก่ข้าเถิด ขอพระอริยสงฆ์เจ้าทั้งหลายตั้งแรกแต่พระ
 มหาอัญญาโกณฑัญญะเถระโพ้น ตราบเท่าถึงพระสงฆ์สัมมุติในกาล
 บัดนี้ จงมาเป็นทพแก่ข้าเถิด ขอพระอริยสงฆ์เจ้าองค์ตนอันสอน
 พระกรรมฐานเจ้าทั้งมวล จงมาเป็นทพแก่ข้าเถิด ขอพระกรรมฐาน
 ทั้งมวล จงมาเป็นทพแก่ข้าเถิด ฯ

อุกาสะในทันทีเล่า ข้าจะขอเชิญปฏิบัติบูชาตามคำสั่งสอนของ

พระสัพพัญญูโคดมเจ้า เพื่อจะขอเอาซึ่งพระลักษณะพระชุตตกาปิ
ธรรมนั้นจึงได้

ขอเจ้าจงถามบังเกิดปรากฏอยู่ใน	จักขุ	} ทวาร
	มโน	
	กาย	

แห่งข้า ในขณะเมื่อข้านั่งภาวนาอยู่นั้นเกิด

อิติปิ โส ภควา ฯ ล ฯ พุทฺโธ ภควาติ ฯ

สมฺมาอรหํ สมฺมาอรหํ สมฺมาอรหํ ฯ

อรหํ - อรหํ - อรหํ ฯ

[คัดจากของเก่า ถ้าประสงค์เจริญในพระพุทธคุณเจ้าบทใด
พึงเปลี่ยนนบกรรมบทนั้นแล]

พิมพ์ที่ ๑ โรงพิมพ์มณฑลพายัพ
กรุงเทพฯ ๒๕๐๕